

Anul VIII nr. 4/2016

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

**Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)**

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Determinismul economic în planul securității</i>	3
Napoleon POP	
<i>Donald Trump la Casa Albă: scurt exercițiu de „political & strategic forecasting”, la jumătatea lunii noiembrie a anului 2016</i>	14
Florin DIACONU	
<i>Provocări și evoluții la frontiera NATO. A treia generație de răspunsuri: indignare și disuadare</i>	21
Iulian CHIFU	
<i>Noua strategie de securitate națională a Federației Ruse</i>	28
Ștefan DĂNILĂ	
<i>Războiul economic – amenințare majoră în epoca globalizării</i>	35
Daniel LEONTE	
<i>Psihologia analizei de intelligence</i>	43
Cristian DOBRE	
<i>Războiul cibernetic în politica principalelor organizații internaționale la care România este parte</i>	54
Bogdan-Florin TIMIȘ	
<i>Perspectivile întrebuințării vehiculelor mai ușoare decât aerul în acțiunile militare</i>	65
Cătălin-Gabriel GHIORGIȚĂ	
<i>Rolul și importanța informațiilor pentru vizualizarea câmpului de luptă</i>	72
Daniel CĂRĂMIDARU	
<i>Simularea - instrument modern de pregătire/instruire a structurilor din domeniul ISR</i>	82
Nelu TUVENE	
<i>Considerații asupra învățământului centrat pe cursant în domeniul informații pentru apărare</i>	86
Mihail-Marius DRAGOMIR	
<i>Recenzia cărții „Ce se ascunde în spatele Boko Haram” (autor:Alba Iulia Catrinel Popescu)</i>	93
Tiberiu TĂNASE	

DETERMINISMUL ECONOMIC ÎN PLANUL SECURITĂȚII

Dr. Napoleon POP*

Abstract

The core of the economic determinism of the security - in the broadest sense - has not changed over time, regardless of the economic model practiced by humans. History has studied the evolution of how this determinism was perceived and understood, and about the evolution of the role that it has played over time. The most important thing however was how the man to use these advantages provided by this determinism to promote the interests of power, supported by a level of societal development. Durability of economic determinism in the security applies to the phenomenon of globalization, which is an expression of continuity in search of opportunities obviously for those who can afford it. In this context, the author defines statements on key news this correlation and, given the reality of nation-states, concludes that economic status achieved usually by own effort (national) that provide comfort / human civilization stage their own citizens under Tier development must be defended against those who they want for free through any kind of conquest. Mankind chose any idea to become a tool for materialization of knowledge for the benefit of her needs money. Real money, a fiction work, only those who are properly measures the added value of human labor. This value only occurs within what we call the real economy.

Keywords: security, economy, determinism, globalization, money.

Motto: "Economic Security is National Security... Lacking economic security or a viable market based economy, the USSR disintegrated. It disintegrated rapidly, broadly, and precipitously".

**Sheila R. Ronis, profesor de management la Walsh College
și director al Center for Complex and Strategic Decisions**

Pecunia nervus belli!

Tucidide, istoric militar atenian

Economia reală reprezintă planul cel mai relevant al interacțiunii dintre om și natură, pentru propria supraviețuire a omului. Supra-forțarea „tehnică” a acestui determinism a dus mereu la explozii incontrollabile, războaiele mondiale și recenta criză financiară fiind exemple de necontestat în acest sens. Este timpul să vorbim despre acest determinism și în sensul lui uman, pentru a nu uita care este scopul final al securității,

continuitatea unei vieți civilizate prin respectul față de toți semenii noștri sau continuitatea unei civilizații prin selecția arbitrară a celor care ar avea dreptul la viață.

Enunțuri cheie. Dacă ești preocupat de rolul economiei, fie ca activitate umană productivă, fie ca știință, nu se poate să scapi din vedere relevanța acestuia oglindit prin reflecții profunde și/sau știri de conjunctură din domeniu. Ambele

*Dr. Napoleon POP este Director științific în cadrul Institutului de Economie Mondială al Academiei Române.

reprezentări pot sugera forța unei îndeletniciri fundamentale pentru viața noastră în raport cu scopul ei: protecția fizică și spirituală a ființei umane pentru continuitatea civilizației atinse, respectiv ceea ce denumim generic *securitate*.

Sheila R. Ronis, o personalitate recunoscută în domeniul abordărilor deciziilor de securitate și proiectelor de reformare a legislației de securitate a SUA, ne oferă una dintre cele mai sintetice definiții a sinergiei economie – securitate, formulând explicit că **securitatea economică nu este altceva decât securitate națională**. O tratare superficială a acestei sinergii, respectiv a *întoarcerii ei pe dos*, ne oferă, poate, și cel mai puternic exemplu real de dezintegrare a unei puteri la care mulți dintre noi am fost martori.

Reflecția doamnei Ronis din motto ne spune că un colos ca URSS sucombă ca stat din lipsa forței economice proprii care nu mai face față disipării neoptime a resurselor proprii. **Adică, nici pentru economie, nici pentru securitate**. O știre titrată de *Financial Times* ne relatează că Rusia, din motive de slăbiciune economică – decurgând din calitatea scăzută a propriei guvernante a modelului economic ales, prețului scăzut al țițeiului și a sancțiunilor economice internaționale aplicate ca urmare a anexării Crimeii – este nevoită să-și reducă bugetul apărării („*Rusia se pregătește de reduceri bugetare, care ar putea lovi chiar și apărarea, adică Guvernul*

rus anticipează o scădere cu 0,6% a PIB-ului în acest an (2016-n.n.), a treia scădere anuală consecutivă - FT”). Adică, nici economie, nici securitate.

Desfășurarea relativ simplă a corelației asupra căreia insistăm, exemplificată prin ceea ce am dorit să fie o reflecție și o știre, ne trimite la înțelegerea unor enunțuri cheie pe care nu le putem omite. Astfel: (1) **Resursele securității** de orice fel au fost generate în toate timpurile prin acțiunea lui *homo economicus*, fie implicat direct în proiectarea și fabricarea instrumentelor dedicate ei (și aici nu este vorba numai de arme), fie supus impozitelor de către statul care gestionează cheltuieli pentru securitate. Zicerea lui Tucidide, de acum două milenii, nu face decât să sintetizeze, pentru timpurile războinice, că asigurarea securității prin arme are nevoie de bani „*produși*” de oameni; (2) **Arealul de securitate** pentru orice comunitate, indiferent de nivelul ei de dezvoltare istorică, de la indivizi la triburi și până la statul națiune, a fost mereu extins dincolo de jurisdicția economică a entității în cauză, riscurile fiind considerate că vin, de regulă, din exterior.

Globalizarea ne-a demonstrat însă că riscurile care provin și din interior au și ele o mare de putere de contaminare. Ea începe cu propria structură economică și, prin propagare, ajunge să creeze probleme economiei globale în ansamblul ei; (3) **Strategia securității** a evoluat

spre perfecțiune prin căutarea echilibrului între puterea economică a celui interesat să-i dea valențele de securitate necesare și geopolitica terților orientată spre același obiectiv. Competiția pentru securitate a reformulat bazele sănătoase ale unei economii – viabilitate și credibilitate – într-un context larg de stabilități: a prețurilor, financiară, politică și socială.

Din aceste trei enunțuri cheie extragem o concluzie axiomă și apoi alte concluzii de rang doi, care pot să ne călăuzească în evaluarea modului de abordare a securității. Concluzia axiomă se poate formula astfel: **o stare economică atinsă, de regulă, prin efort propriu (național), care asigură un confort uman de etapă propriilor cetățeni conform nivelului de dezvoltare, trebuie apărută față de toți cei care și-o doresc pe gratis, prin orice fel de cucerire.** De aici rezultă că prima resursă a conservării avantajelor unei stări economice, în fața riscurilor interne și externe de a le pierde, este însăși **sustenabilitatea** asigurată dinamicii respectivei stări economice. Or, acest lucru înseamnă un mix de politici adecvat, o acțiune umană coerentă.

De asemenea, reținem că *homo economicus*, prin însăși dotarea lui rațională, nu urmează un drum rectiliniu de progres în niciun domeniu. Istoria consemnează străpungeri de anvergură, ca o reflectare a inventivității omului, dar și a lipsei de continuitate în comportament și/sau a modificării verticalității față de principii temporare. În istoria progresului omenirii, evoluția într-o linie dreaptă este extrem de banală, deși o perfectă predictibilitate ne-ar scăpa de multe „surprize” la adresa securității. Acțiunea omului este mai apropiată de forma perfectă a cercului desfășurat în dinamică, adică cu suișuri și coborâșuri, memoria istorică consemnând în metafore celebre creșteri și descreșteri ale unor personalități, imperii, iar acum ale puterilor globale.

Ciclicitatea economicului, alături de sustenabilitatea acestuia, a influențat ciclicitatea securității, iar evoluția echilibrului dintre puterea economică și cea geopolitică, ca proiecție a primei în exterior, a determinat schimbarea rolului actorilor în acest permanent joc. În prezent, suntem martorii unei noi reazășări și realinieri

a actorilor deveniți globali și prima conotație pe care le-o conferim este cea de putere economică, prin care le măsurăm capacitatea de securitate, pentru ei și pentru omenire.

Globalizare și securitate: același determinism?

Spre deosebire de cele două războaie mondiale ale secolului XX care au surprins prin viteza de extindere, **în era globalizării mondializarea unui conflict pe temeiul securității poate cunoaște o viteză de propagare nebănuită.** Nu vorbim aici neapărat de tehnologie, cât de contaminarea insidioasă pe care o produc noile interdependențe create de globalizare, via economic. Acest lucru explică natura discursului momentului între puterile globale (G-7, G-20), axat cu prioritate pe fragilitatea creșterii economice care impietează conservarea sau dezvoltarea unei **stări economice** capabile să facă față noilor riscuri, în condițiile în care se produc deja agresțiuni pe temeiul securității.

Tocmai de aceea, etapa crizei financiare a începutului globalizării readuce în prim-plan nu economia în general, ci **economia reală**, cel mai palpabil și plin de valoare domeniu al îngemănării acțiunii umane cu resursele primare rare sau finite ale planetei. Numai economia reală aduce o securitate autentică în orice domeniu (alimentar, energetic, logistic, militar etc.), pentru că îl are în centrul ei pe *homo economicus* și în globalizare, singurul care produce valoare adăugată. **Fetișul economiei financiare**, ajuns în delirul banului care se autoproducte de la sine, dar și prăbușit peste noapte (august 2008), s-a dovedit iluzoriu, iar întoarcerea la realitate a costat omenirea cu mult peste totalul cheltuielilor dedicate securității militare din toate timpurile.

Crevasele adânci lăsate de recenta criză financiară nu numai în mentalul nostru, ci și în **materialitatea stării economice globale**, nu pot fi renivelate decât cu valoarea a ceea ce produce *homo economicus* ca bunuri și servicii utile confortului vieții, cu costuri accesibile. Pandantul peren al securității rămâne economia reală în oglindă numai cu o economie financiară

care o măsoară pe prima corect, credibil și lucid. Celelalte „excescențe” ale economiei financiare, rezultat al unor inovații, unele am spune chiar imorale, ajung nu numai să producă contracții majore ale economiei reale – cu efecte negative asupra nivelului de trai – prin reduceri nominale semnificative, ci și erodează potențialul acesteia ca fundament al dezvoltării pe termen lung. Acum ne-a devenit mai clară relevanța PIB-ului potențial, tratat până acum ca un indicator de o deviație prevestitoare de inflație, când de fapt el ne dă dimenisunea reală a sustenabilității securității naționale, în cel mai larg sens. Fără o economie sustenabilă din punct de vedere al echilibrelor interne și externe, nu putem vorbi decât de vulnerabilități la adresa securității. Cum în globalizare echilibrele economice interne și externe nu mai țin exclusiv de politicile publice ale unui stat, la propriile vulnerabilități se adaugă riscurile generate de politicile publice ale terților.

În globalizare, trebuie acceptat, ca *un dat* al acestei forme de integrare sui-generis, că deciziile naționale cu privire la orice politici se internaționalizează, internaționalizarea realizându-se după puterea economică a statului. Ea ne poate explica asanarea fără convulsii a unor vulnerabilități, asimilarea ordonată a unor riscuri, reziliența la șocurile asimetrice etc. a diferitelor puteri economice sau state. Marile puteri economice indiscutabil vor avea, prin intermediul globalizării, o capacitate de a influența economicul în statele din linia a doua și a treia, iar exercițiul de putere se va baza și manifesta, înainte de toate, pe/prin nivelul de dezvoltare. Amenințările și riscurile la securitatea unui stat trebuie observate cu prioritate din această perspectivă, pentru că teoria spațiului vital, extins (mereu) dincolo de frontierele convenționale, rămâne valabilă chiar dacă, în prezent, ea este exprimată prin provocări și oportunități.

Neînțelegerea sau omiterea acestei realități a globalizării, în fapt fața întunecată a avantajelor nefructificate la timp, explică în mare măsură introvertirea multor state într-un protecționism și naționalism economic perdant, care afectează, în primul rând, calitatea factorilor de creștere economică naționali, potențați sau atrași prin

beneficiile globalizării. Slăbirea creșterii economice și a efectelor ei pe termen lung asupra ceea ce numim **matricea economică structurată sustenabilă**, respectiv conservarea unui PIB potențial productiv cu riscuri economice minime, ne tentează o escaladare în evaluarea riscurilor de securitate de orice fel, ca și când acestea vin din afara acțiunii noastre. La momentul celor mai reduse costuri ale banului, vorbim de finanțarea dificilă a dezechilibrelor interne și externe uitând că asumarea de programe de austeritate nefundamentate corect ne aparține. Mai toate acestea afectează și ceea ce numim „industrii” ale asigurării securității, în toate dimensiunile cunoscute.

De-a lungul istoriei, deși esența determinismului economic asupra securității nu s-a modificat, percepția și modul de manifestare a acesteia au cunoscut doar modificări în ordinea relevanțelor luate în considerație. Globalizarea face saltul, cu totul nesurprinzător, de la sistemele închise și/sau limitate geografic de securitate la sisteme de securitate deschise, cuprinzătoare geografic global, salt care urmărește, în fapt, chiar linia deschiderilor economice făcute, ele devenind simultan cauză și efect al globalizării. Este ceea ce numim inițializarea unui proces care ajunge să se alimenteze de la sine pentru o perioadă definită, atât timp cât rămâne validă o nouă realiniere a puterilor economice în cadrul unei ordini internaționale bazate pe un set de reguli acceptate de către toți participanții activi și pasivi la acest proces. În prezent, vorbim de procesul globalizării.

Sfidările globalizării la adresa securității au venit, în opinia celor mai mulți experți în geopolitică, pe canalul de transmisie a ceea ce numim impulsul economic. El este un compozit al unor mixuri de politici publice originare într-o parte a lumii și al căror efecte sunt „revărsate” practic în toate colțurile planetei. Efectele negative în lanț ale crizei financiare izbucnite în vara anului 2008 au conferit acestui canal de transmisie un caracter profund contagios, reflectând nu numai puternicele interdependențe care s-au creat între economiile statelor, ci și fața întunecată a globalizării. Interdependențele au fost

consolidate, la rândul lor, fie în mod natural prin expansiunea intereselor naționale, fie normativ prin regulile negociate în cadrul unor organizații economice cu vocație planetară (GATT – 1949, Organizația Mondială a Comerțului – 1995) sau prin procesele de integrare economică regionale, în baza tratatelor constituind zone de comerț liber și terminând cu crearea Uniunii Economice și Monetare a UE.

Interdependențele, considerate inițial benefice, au devenit riscuri potențiale la securitatea națională. Prin ce? Prin **încălcarea umană a libertăților**, începând cu democrația în sine și continuând cu investitori cu resurse în căutare de noi oportunități de plasamente, muncitori în căutare de locuri de muncă noi și mai bine plătite, emigranți și refugiați pentru un loc mai sigur decât în statele de origine etc. și nu, în ultimul rând, al politicilor statelor care au văzut în stimularea acestor libertăți posibile mișcări pe tabla de șah a geopoliticii globale. Globalizarea, începută prin mondializările de după al Doilea Război Mondial și trecută prin Marea Moderație, a presupus mereu transferuri de competențe naționale spre entități suprastatale, de regulă, birocratice. Ea a fost și este o realizare conștientă a acțiunii statelor-națiuni (părți contractante), cu acceptarea de noi riscuri potențiale și reale.

În mod evident, premisele acestei acceptări incumbă recunoașterea diferențierii statelor după maturitatea evoluției lor istorice care le-a dat și un grad de dezvoltare economică. Pe cale de consecință, se contează pe permanentizarea

decalajelor economice dintre ele, în ciuda credinței inițiale că globalizarea ar putea să le niveleze în timp. Este deja dovedit statistic că globalizarea întreține și accentuează decalaje economice, chiar dacă le restructurează între puterile economice. Se spune că miraculoasa creștere a PIB-ului global din ultimul secol, de la 1 miliard de dolari la peste 80 de miliarde dolari (în prețuri ale anului 1980) în prezent, în timp ce populația a crescut de șase ori, a avut loc cu prețul accentuării inegalității economice, adică a insecurității economice. Ca urmare, și în globalizare tot economicul generează riscuri, el având aceeași forță de determinare ca în orice etapă de evoluție a societății umane.

Terorismul internațional, ca unul dintre cele mai mari riscuri la adresa securității vieții, nu poate fi disociat de efectele globalizării, avantajele de accesibilitate definite în sensul lor cel mai larg fiind deturnate de la adevărata semnificație pe care inițial globalizarea le-ar fi promovat. Deturnarea amintită vine să sublinieze, de altfel ca întreaga istorie a omenirii, că dezvoltarea și progresul țin de socialul al cărui mental este întotdeauna bazat pe un set de valori. Nefiind globalizate în sens de asimilare și toleranță, ci doar ca alegere liberă, ele au conferit dezvoltării societății trăsături nu numai din cele mai diverse, dar și din cele mai perverse. Globalizarea, deși a realizat permeabilizarea în cel mai înalt grad cunoscut până acum a frontierelor de orice fel, evident pentru oameni, a acutizat o confruntare de etapă (este de sperat) între civilizații.

La nivelul actual de cunoaștere, globalizarea poate a reușit să evidențieze, cel mai bine, că riscurile de securitate sunt parte intrinsecă a sistemului social, a modului cum funcționează acesta, cu nuanța că sunt mai pregnante acum războaiele unor indivizi sau grupuri de indivizi împotriva statelor-națiune, generate și din interiorul acestora, ceea ce pare să pună în contradictoriu teza noastră a determinismului. În fapt, ea este dusă aparent în alt plan, cel cauzal, al sinergiei dintre acțiunea socialului - ca nivel de cunoștințe și comportament bazat pe seturi de valori - și resursele economice. Rezultatul acestei sinergii, ca efect, este chiar determinismul pe care îl evocăm. Globalizarea este o nouă etapă din istoria civilizației umane în căutarea aceluiași echilibru între securitate și riscuri, mereu cu includerea contrariilor între bun și rău, între lumina păcii și întunericul conflictelor.

Între teoria și practica securității

Analizele teoretice asupra securității sunt importante, dar, în lumea în care trăim, manualele deja scrise din domeniul socio-uman sunt oarecum caduce în fața evoluțiilor realității. Ele nu mai captează noua realitate din cauza abstractizărilor făcute pe alte reprezentări ale unui trecut mai puțin repetabil. Ele nu pot da soluții decât în sensul generalizării unor studii empirice, ale căror rezultate nu mai sunt acum valide sau aplicabile. Ceea ce împiedică o vedere obiectivă este specializarea la care am recurs pentru profunzime, dar cu prețul încetșării viziunii de ansamblu, adică exact al interdependențelor extinse ale globalizării despre care am vorbit și din care alegem doar ceea ce ne convine ca fiind gestionabil.

Că este așa ne-o demonstrează comportamentul politicului față de securitate, modul în care o tratează și cum înțelege să o apere. În prezent, vorbim despre contextul democrației de tip occidental, la care se raportează, cu mici excepții, toate statele lumii, și despre un model de dezvoltare societal bazat pe economia de piață animată de inițiativa privată și concurență. Ca în toate timpurile, între entitatea numită stat și modelul economic, ambele reprezentate

funcțional de ființe umane, există un raport de responsabilitate reciproc, numit **contractul social**. El este actul formal, materializat de regulă într-un program de guvernare validat de alegeri democratice, prin care cetățenii acceptă să plătească pentru bunul public promis – securitatea individului –, iar politicienii își asumă respectarea acestui angajament.

Politicul aclamă mereu faptul că securitatea este un bun public, și atunci preocuparea pentru a o asigura permite orice, adică încălcarea a orice. Sunt deja vizibile în esența așa-numitului stat de drept, din motive de securitate invocate în fața noilor realități, ducerea în derizoriu a libertăților individuale și limitarea sau condiționarea drepturilor cetățenilor. Preeminența securității în politicile publice, indiferent de domeniu, are darul de a crea confuzie între cauze și efecte, un lanț de determinare obiectiv fiind înlocuit cu inocularea unui tabu, respectiv că numai statul poate asigura securitatea cetățeanului și, ca urmare, din acest motiv, îi este permis orice, inclusiv depășirea limitelor competențelor sale.

În practică, este de observat că propaganda pentru securitatea fizică, biologică a individului se îndepărtează tot mai mult de ceea ce ar trebui să fie un standard de viață la un nivel de civilizație care l-ar face să înțeleagă sensul securității. S-a intrat deja într-un cerc vicios, în care, **uitând de determinismul economic, ca reper al unui confort de viață ca „valoare” civilizațională de apărare, reproducem doar cheltuieli pentru birocrăția și instrumentele care asigură securitatea.**

Economicul, ca o reflectare a stării de bunăstare a comunității-stat prin care individul poate aspira la toate fructele civilizației, pare să devină tot mai irrelevant prin modul în care este proiectată apărarea securității din punct de vedere politic: scepticism și izolare prin promovarea populismului. Dar, aceeași irelevanță devine o povară a politicului prin antagonizare și iritarea socialului. Acesta simte lipsa de respect a politicului față de singurul producător autentic de securitate.

Thierry de Montbrial, personalitate puternică a geopoliticului european (văzut în

nota leagănelui de civilizație pe care Europa o reprezintă pentru omenire), ne încurajează în aceste ultime observații ale noastre. Domnia sa crede că progresul societal colectiv este împlinirea în viață a fiecărui individ (care trebuie să fie în viață – n.n.) și „prin urmare, scopul major al progresului îl reprezintă demnitatea individului”². Istoria a demonstrat cu tărie că, din motive de securitate (cu întrebarea în beneficiul cui?), demnitatea unui individ poate fi încălcată cu ușurință dincolo de tăria unor angajamente politice interne și externe luate față de cetățean prin contractul social. Ceea ce se uită este faptul că demnitatea colectivă se va răzbuna întotdeauna.

Lecția de istorie este uitată tocmai din cauza confuziei la care am făcut deja referire: uităm regula naturală a determinismului economic asupra tuturor aspectelor vieții noastre. Nici chiar instinctele noastre naturale – de supraviețuire și reproducere – nu au sens fără o bază economică. Insecuritatea, în toate formele ei, presupune instabilitate socială și politică, determinată major, și în ultimă instanță, de standardul de viață. Acest lucru înseamnă, conform opiniei economiștilor, venituri stabile pentru cetățean, solvabilitate continuă și un cash-flow predictibil pentru companii, utilizarea eficientă a capitalului uman pentru o politică guvernamentală responsabilă față de om.

Poate este bine să reamintim unele definiții ale securității date chiar de politicieni ai altor timpuri, perfect valabile și acum în sensul în care pledăm. În memoriile sale, Robert McNamara afirma: „Securitatea este dezvoltare, și fără dezvoltare nu poate exista securitate..... Dezvoltarea înseamnă progrese în plan economic, social și politic.

Ea înseamnă un standard de viață rezonabil, iar ceea ce este rezonabil trebuie permanent redefinit în raport cu fiecare stadiu de dezvoltare”. Dar, cum securitatea economică se fundamentează pe valori (democrație și economie de piață), atunci să nu uităm definiția securității dată de Arnold Wolfers, pionier și lider al filozofiei politice, încă în anul 1952: „Securitatea, în sens obiectiv, înseamnă lipsa amenințărilor la adresa valorilor, iar în sens subiectiv, absența temerilor că respectivele valori vor fi atacate”!

Poate că, din acest punct de vedere, știința economică poate fi mai importantă decât cea de securitate, aceasta din urmă având ca pledoarie finală o escaladare a cheltuirii de resurse cu scop bine determinat. Ne este tot mai clar că securitatea economică este securitate națională, iar această legătură explică succesul sau eșecul politicului care gestionează obligațiile statului. În spiritul ei, observăm că, în timp ce problematica de ansamblu a securității globale escaladează, competențele guvernelor politice de a asigura securitatea economică – respectiv o creștere economică fluidă, în standardele de sustenabilitate –, sunt în descreștere masivă. O fi vorba chiar despre o schimbare de paradigmă sau, mai degrabă, am ajuns într-o fundătură a modului de promovare a politicului în societate? Întrebarea este pertinentă dacă avem în vedere că Raportul anual asupra Riscurilor Globale enumeră – în ordinea importanței – pe locurile 1 și 2 **vulnerabilități și riscuri economice legate de inegalitatea masivă între venituri și datoria publică imensă** și, mult mai departe, după efectul gazelor de seră, terorismul, războiul hibrid etc.

Două documente recente dedicate securității globale

Două documente recente privind securitatea globală ne atrag atenția. Unul este elaborat de Uniunea Europeană și prefăcut de Federica Mogherini, Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, și altul, de politologul Zbigniew Brzezinski. Mogherini spune că Uniunea face parte din G-3 din punct de vedere economic, dar însăși existența ei este chestionabilă în fața instabilității sale interne (accentuată de Brexit) și externe (aflarea Uniunii într-un spațiu extins nesigur). Brzezinski vorbește despre necesitatea unei realinieri a puterilor globale, întrucât a devenit neacceptabilă era dominației globale de către o singură putere. În ambele documente, numitorul comun este fie o strategie-viziune, fie o poziționare sau acțiune comună. Trebuie privite resursele generate de puterile globale pentru ca Uniunea Europeană să-și însușească un rol determinat în globalizare.

Documentul strategic al Uniunii, intitulat „O viziune împărtășită, o acțiune comună pentru o Europă puternică” (*Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*)³, deplânge, după înțelegerea noastră, faptul că Uniunea, ca prim

partener comercial și investitor pentru aproape toate țările lumii – și care investește cel mai mult în cooperarea pentru dezvoltare –, nu-și folosește potențialul la nivelul responsabilității unui actor major în lumea globalizată. Pentru această responsabilizare, de acum înainte, este nevoie de o strategie pentru o Europă mai puternică, chiar în timpurile unei crize existențiale a Uniunii și dincolo de granițele acesteia.

Dar, punerea în aplicare a principiilor pentru o strategie globală a Uniunii face recurs la necesitatea ca „*Uniunea să crească prosperitatea cetățenilor ei*”, ceea ce înseamnă promovarea creșterii economice, crearea de locuri de muncă, egalitate și un mediu sigur și sănătos. Aceste considerente sunt primele care atrag responsabilitatea socialului pentru securitate. În prezent, prin strategia amintită, considerentele respective trebuie să răspundă cerințelor „*scopurilor unei dezvoltări sustenabile mondiale*”. O Uniune prosperă înseamnă un sistem economic internațional deschis și un acces sustenabil/permanent la bunurile comune ale globalizării: creștere economică, mobilitate și progres tehnologic. Ca urmare, Uniunea dorește o ordine globală bazată pe reguli, având ca principiu multilateralismul, capabilă să asigure bunuri publice globale și să contribuie la o sustenabilă lume a păcii. Devine clară noua idee că prosperitatea, ca rezultat al economicului, nu poate avea sens fără securitate.

În cadrul mesajelor mai recente, care argumentează necesitatea trecerii la o nouă ordine internațională, atrage atenția documentul lui Zbigniew Brzezinski intitulat „*Toward a Global Realignment*”⁴, apărut în publicația *The American Interest*. O nouă ordine presupune un tip de destructurare a celei existente, în condițiile încetării dominării globale de către o singură putere, urmată de o restructurare determinată de cinci realități care vorbesc despre o „*redistribuire în curs a puterii politice globale și a trezirii violente a politicii în Orientul Mijlociu*”. Aceste realități, spune Brzezinski, semnalează necesitatea unei noi realinieri globale, care, în mod evident, se va transla și asupra evoluției economiilor țărilor și piețelor. Cele cinci realități se referă mai întâi la

statele care aspiră la re poziționări de putere prin **potențialul lor economic actual și cel emergent** (SUA, China și Rusia), apoi la UE, care încă este așteptată să devină un actor global autentic. La acestea se adaugă evenimentul bulversant, și încă necalmat, reprezentat de „Primăvara arabă”, cu consecințele sale extinse din nordul Africii spre Orientul Mijlociu.

Luete pe rând, patru dintre cele cinci realități relevă implicări și efecte posibile în realinierea așteptată, fiind vorba, în opinia noastră, despre calea spre un nou echilibru global într-o lume multipolară cu responsabilități împărțite. **SUA** rămân cea mai puternică forță economică, politică și militară, chiar dacă schimbările în balanța puterilor globale sunt în curs de desfășurare. Evoluția SUA, în opinia autorului, este dinspre o putere imperială globală spre o putere doar globală, dar deocamdată cea mai relevantă.

Rusia, deși trece printr-un proces dureros (încercarea resuscitării unei mândrii naționale printr-un melanj de democrație cu autoritarism), ar putea deveni un stat-națiune lider european dacă ar rezolva problemele complicate cu foștii „subiecți” ai imperiului extins din fosta URSS, mai ales din Ucraina, Belarus, Georgia, islamicii din sud-vest, la care trebuie adăugate reverberațiile cu statele baltice.

China este, fără îndoială, un stat în continuă creștere economică, dincolo de greutățile actuale,

dar se conturează ca un egal, sau poate un rival, al SUA. Pentru viitorul apropiat încă nu reprezintă un *challenger* pentru SUA, chiar dacă preocupările pentru a deveni o putere militară în zonă sunt tot mai vizibile. Cheltuielile cu dezvoltarea flotei militare nu ajung pentru ceea ce s-ar crede că este deja China, o putere maritimă militară.

Europa, în sensul UE, din păcate și cu problemele multiple cu care se confruntă în prezent, nu este și nu pare, în opinia lui Brzezinski, să devină în viitorul apropiat o putere globală. Ea poate avea însă un rol constructiv în preluarea gestionării amenințărilor transnaționale, tocmai prin calitățile sale politice și culturale (în sens de valori împărtășite) compatibile cu interesele SUA în Orientul Mijlociu.

Întrucât nu se poate vorbi (încă) despre o convergență în înțelegerile actorilor globali, trebuie ca unul dintre ei să se implice, chiar în baza unei agende prestabilite cu cei în cauză. Acel „unu” ar putea fi SUA. Scopul actorilor globali ar trebui să fie ca realinierea puterilor globale existente și emergente să ducă spre o lume mai puțin agitată geopolitic și **aplecată spre problemele omenirii, adică o securitate economică pentru o lume prosperă în ansamblul ei**. Roadele economiei să se răsfrângă de o așa manieră încât să cuprindă, statistic, cât mai mult din sfera planetei noastre.

Zbigniew Brzezinski

Te hominem esse memento⁵ !

O încheiere în notă filozofică a abordării determinismului pe care am încercat să-l tratăm conduce la o comparație greu de cuprins cu o întrebare fundamentală, pe care această omenire vremelnică trebuie să și-o pună. Cum poate supraviețui o planetă finită cu atâtea distorsiuni într-un univers infinit? Secura veșnică a insecurității, care bânuie asupra oamenilor, apare ca o continuă încheștare între semenii aceleiași familii de viețuitoare, adică între noi, oamenii. Oare aceasta a fost miza Divinității – indiferent cum o denumim – sau a arhitectului universului atunci când a decis locuirea acestei planete cu ființa cea mai rațională?

Caracterul finit al planetei a făcut ca ea și resursele ei să ne fie încredințate cu responsabilitate. Acest lucru rezultă din Cartea Cărților dacă citim cu atenție despre „păcatul biblic”. Fructul oprit a fost mâncat din pomul cunoașterii, iar „pedeapsa” a fost să trăim din *sudoarea frunții*, o frumoasă metaforă anticipativă a creativității omului care nu poate fi descoperită decât prin muncă. Suprasolicitarea resurselor o recunoaștem, iar „îndemnul” limită, de altfel istoric, atunci când vorbim de securitate, unii l-am trăit: „totul pentru front!”. Așa am ajuns să ne zbatem pentru o agendă globală atunci când vorbim despre hăcuirea plămânului verde al planetei, efectele ireversibile ale schimbărilor climatice, poluarea resurselor de apă potabilă, deșertificarea, toate ca o vagă preocupare pentru ceea ce se va întâmpla cu noi în perspectivă, menționând doar din când în când, cu infatuare, grija pentru generațiile viitoare.

Escaladarea cheltuielilor pentru securitate dincolo de sustenabilitatea resurselor de finanțare a acestora, cu scopul ca și unii și alții să ne re poziționăm în coordonate de putere cât mai înalte, nu face decât să distrugă determinismul normal dintre economic și securitate, adică respectul față de semenii și, mai ales, față de demnitatea umană. Secolul al XX-lea relevă suprasolicitări economice pentru două războaie mondiale, îndreptate împotriva semenilor de niște minți care nu ne-au reprezentat specia. Au reușit ca, pe lângă îngenunchierea ființei

umane, să pârlăscă economiile până la cenușă. Refacerea a început mereu cu *a avea măcar o pâine*. Apoi, s-a trecut la *a avea și arme, ca nu cumva cineva să ne ia pâinea*, dar, până să ne-o ia cineva, *armele ne-au luat pâinea*.

Sheila R. Ronis ne atenționează să luăm aminte că URSS, din cauza lipsei securității economice sau a unei economii viabile, s-a dezintegrat rapid, precipitat, și pe toate planurile. La ce i-au folosit cheltuielile de înarmare dacă nu au putut oferi niciun fel de prosperitate durabilă propriilor cetățeni? Se pare că Gorbaciov a înțeles cu o secundă mai repede că această prăpastie nu poate continua fără repercusiuni dramatice. Iar istoria lumii ne dă alte multe exemple de acest fel, dar mai ales lecția posibilei repetări a acestui ciclu al economiei dehumanizate în numele securității.

În opinia lui Joseph E. Stiglitz, economist laureat al premiului Nobel, D. Trump a fost preferat de electorat deoarece americanii de rând speră la o posibilă creștere a nivelului de trai, speranță exploatată simbolic în sloganul

„*Make America great again*”. Starea economică a cetățeanului mediu american, pentru care „visul american” a încetat, a făcut ca Donald Trump să se bucure de o largă audiență în comparație cu Hillary Clinton.

Globalizarea ne arată, printre fațetele ei întunecate, că inegalitatea veniturilor dintre țări și în interiorul țărilor (vezi studiile FMI), reprezentare esențială a distribuției inechitabile a rezultatelor economicului pentru un standard

de viață, aduce omenirea spre vârful piramidei insecurității totale, cu bază socială tot mai largă de nemulțumiți. Despre ce securitate mai vorbim atunci când o pondere infimă a populației (1%) devine din ce în ce mai bogată (deținând 98% din averea globală), iar numărul celor aflați deja la cele mai joase niveluri ale veniturilor este în continuă creștere?

Dacă securitatea economică este securitatea națională, atunci, pentru viitor, spune Joseph E. Stiglitz, în primul rând trebuie rescrise regulile economiei, pentru ca toți cetățenii să beneficieze de creșterea economică. Dacă **lecția civilizației pentru toți** este uitată la nivelul actual al cunoștințelor și tehnologiei, acest fapt va implica riscuri considerabile, pentru care politicienii vor deconta divizarea socială, subminarea democrației și slăbirea economiilor. Dacă acestea sunt „valorile noi” care le contrazic pe cele vechi, atunci, parafrazându-l pe Arnold Wolfers,

securitatea, în sens obiectiv, înseamnă lipsa amenințărilor la adresa civilizației la care am ajuns, iar în sens subiectiv, absența temerilor că această civilizație va dispărea. Chiar și actuala civilizație, până nu este prea târziu, îi include pe semenii noștri, ea înseamnă respect pentru ei, ea este garanția demnității umane.

Un filozof al timpurilor noastre, Omraam Mikhaël Aïvanhov, ne amintește un pasaj din Biblie: „*Să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” a spus Iisus. Ce înseamnă să-ți iubești aproapele? Mai întâi, să respecți viața pe care Dumnezeu a dăruit-o fiecărei ființe umane”. **Securitatea, în sensul ei cel mai larg, înseamnă, în primul rând, garanția vieții!** Trăind prin economie, securitatea asigurată de economie este însăși viața noastră.

„**Ține minte că ești om**” era formula prin care romanii le atrăgeau atenția conducătorilor lor că trebuie să acorde semenilor considerația cuvenită.

¹ Bani sunt sufletul războaielor! (trad. lat.)

² Text preluat din lucrarea sa *Jurnal românesc*, 2012, Editura Rao, București.

³ *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, June 2016, disponibil online la adresa <http://europa.eu/globalstrategy/shared-vision-common-action-stronger-europe>

⁴ Zbigniew Brzezinski, “Toward a Global Realignment”, *The American Interest*, vol. 11, no. 6, Aprilie 2016, disponibil online la adresa www.the-american-interest.com/2016/04/17/toward-a-global-realignment/

⁵ Ține minte că ești om! (trad. lat.)

DONALD TRUMP LA CASA ALBĂ: SCURT EXERCİȚIU DE “POLITICAL & STRATEGIC FORECASTING”, LA JUMĂTATEA LUNII NOIEMBRIE A ANULUI 2016

*Dr. Florin DIACONU**

Abstract

The study is briefly exploring a flexible method aimed at exploring, with solid academic means, some of the most important already predictable (up to a certain point) geopolitically and geo-strategically significant features of the next few years in the history of the United States, in a context clearly dominated by at least three significant vectors: the victory of Donald Trump in the presidential election on November 8, 2016; the limited – but increasingly larger – amount of OSINT connected to the team Trump is going to rely on, along the next few years; and some of the challenges, risks and threats the United States, a state with really massive power resources and truly global interests, is now obviously confronted with.

Keywords: *the United States of America; geo-strategic challenges, threats and risks; hegemonic status; national power; windows of opportunity; OSINT; Donald Trump; global interests; exploring the future; grand strategy; forecasting.*

Miza acestui foarte scurt studiu este una în egală măsură simplu de formulat și pe de-a-ntregul legitimă. Este vorba despre încercarea de a prospecta, cu mijloace academice solide, dar limitate, viitorul *probabil* al politicii externe a SUA în următorii patru (sau poate opt) ani. În acest interval la Casa Albă se va afla Donald Trump¹, candidat al Republicanilor care a câștigat alegerile prezidențiale de la 8 noiembrie 2016.

Legitimitatea demersului pe care ni-l propunem aici este dublă: pe de o parte, din perspectivă *strict științifică*, există posibilitatea de a prospecta (cu toate precauțiile necesare, desigur) scenarii de viitor posibile și probabile. Și există lucrări extrem de serioase care probează, în mod clar, o astfel de aserțiune². Pe de altă parte, un astfel de demers e necesar și legitim, în spațiul românesc, și din perspectiva unei preocupări firești

pentru interesul nostru național. Rangul real al puterii României – respectiv statutul de putere cel mult mijlocie – ne face să credem că interesele de apărare și securitate ale țării noastre sunt protejate mai consistent în interiorul (și prin intermediul) unor mecanisme cum ar fi apartenența la NATO (alianță în care principalul actor politic de tip statal, în termenii relevanței componentei militare a puterii, este SUA) sau parteneriatul strategic cu SUA. În *ambele* situații luate aici în calcul, o evaluare corectă și nuanțată a perspectivelor de viitor ale implicării SUA în Europa este vitală, credem, pentru a identifica demersurile viitoare, în contextul existenței unui număr consistent de amenințări și riscuri asociate intensificării atitudinii asertive tot mai clare a Federației Ruse³, ceea ce necesită, în mod firesc, atenție și îngrijorare în țările din flancul estic al NATO.

**Florin DIACONU este conferențiar universitar doctor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București (FSPUB), unde predă, între altele, Studii Strategice, precum și Senior Researcher (CR II) la Institutul Diplomatic Român (IDR). A absolvit Colegiul Național de Apărare în anul 2000.*

Introducere

Textul de față are, din start – iar autorul său e perfect conștient de acest lucru – o *vulnerabilitate relativ consistentă*. Este vorba despre faptul că, *deocamdată* (subliniem aici, ca și în titlu, faptul că textul a fost predat spre publicare la jumătatea lunii noiembrie, la nicio săptămână după alegerile prezidențiale din SUA) *nu* știm foarte multe despre ce va întreprinde Donald Trump la Casa Albă⁴.

Un cadru de analiză simplu și eficient

Pe de altă parte, încercarea de a prospecta cu instrumente analitice serioase viitorul SUA – și, în special, aspectele strategice și geostrategice ale acestuia – pe termen scurt și mediu *nu* este, credem, o sarcină intelectuală imposibilă. Dimpotrivă, credem că putem elabora scenarii de viitor *posibile*, eventual chiar *probabile*, plecând de la trei segmente distincte ale realității care se intersectează (de fapt, mai degrabă ele *se*

însumează vectorial) într-o manieră flexibilă și dinamică. Acestea sunt următoarele:

- a) *Informațiile din surse deschise credibile (presa de bună calitate constituie sursa primară de OSINT în multe situații, inclusiv cea de față⁵) legate de intențiile lui Trump în domeniul politicii externe, de apărare și de securitate. Avem, pe de o parte, numeroase declarații și fragmente de interviu din perioada campaniei electorale, iar acestea, puse împreună, conturează cu suficientă claritate un tablou al intențiilor candidatului Trump în domeniul marii strategii⁶, în sensul cel mai larg al termenului. Avem, pe de altă parte, numeroase texte aparținând unor teoreticieni sau practicieni în domeniul relațiilor internaționale și studiilor strategice care analizează și „traduc“, în termeni mai clari, ceea ce Trump declara (sau declară la momentul actual). În legătură cu declarațiile lui Donald Trump facem aici*

și următoarea observație metodologică: se conturează, încă din acest moment, două ipoteze de lucru. Prima dintre ele este cea care indică faptul că, odată ajuns la Casa Albă, Donald Trump va face exact ceea ce a declarat în campania electorală. O a doua ipoteză de lucru e aceea că, dimpotrivă, agenda politică *reală* a lui Trump va fi, din varii motive, substanțial diferită de aceea afișată în campanie⁷.

- b) Datele, provenite tot din surse deschise, referitoare la *experiența și ideile, în domeniul politicii externe și a chestiunilor cu certă relevanță strategică, pe care le au cei cu care președintele Donald Trump urmează să lucreze pe parcursul următorilor ani*. Acest segment al realității este important, credem, în orice demers de analiză, întrucât e foarte clar că, în bună măsură, viitorul președinte al SUA (orice președinte, de fapt, ca și orice alt șef de stat) e serios dependent, în deciziile sale, de statura profesională și de experiența consilierilor săi, ca și a membrilor guvernului. În cazul lui Trump, o astfel de dependență ar putea fi cu atât mai importantă, cu cât acesta nu a interferat în activitatea sa cu domenii precum politica, relațiile internaționale sau militare”. Despre configurația exactă a viitoarei echipe de miniștri și consilieri a lui Trump nu știm, încă, nimic precis, dar surse deschise cât se poate de serioase indică faptul că unii membri ai echipei sale în plină formare au fost deja „preocupați să trimită peste hotare semnale de continuitate”⁸ – ceea ce ar putea indica *posibilitatea unei lipse de ruptură radicală, măcar în anumite domenii-cheie, între actuala politică externă a SUA și cea din mandatul (sau mandatele) lui Trump*. La momentul actual știm, din surse deschise serioase, că fostul șef al CIA James Woolsey l-a consiliat pe Trump în probleme de politică externă și continuă să joace un rol important, *inclusiv*

în moderarea unor măsuri anunțate în timpul campaniei electorale. Aceleași surse deschise credibile informau, la 12 noiembrie 2016, și că este posibil ca fostul Speaker al Camerei Reprezentanților, Newt Gingrich să devină Secretar de Stat (adică ministru de Externe), iar generalul în retragere Michael Flynn să fie numit National Security Adviser⁹. Dacă astfel de informații se confirmă, putem avea o imagine ceva mai optimistă a viitorului politicii externe americane și a orientărilor strategice majore ale SUA, întrucât și Woolsey, și Gingrich, și Flynn¹⁰ sunt persoane foarte experimentate.

- c) În sfârșit, *un al treilea segment al realității pe care trebuie să-l luăm în calcul este acela referitor la configurația și dinamica sistemului de riscuri, amenințări și provocări în domeniul apărării și securității cu care se confruntă SUA*. În analiza noastră, acesta este – cel puțin la momentul actual (repet, la jumătatea lui noiembrie 2016) – cel mai solid element, în sensul în care despre această arie tematică și dinamica ei știm deja, cu mare claritate, destule. Știm, de exemplu, în primul rând, că *rangul relativ al puterii SUA pe arena internațională e deja de câteva decenii bune în continuă tasare. Altfel spus, că ponderea pe care o reprezintă puterea SUA în afacerile globale se reduce continuu, chiar dacă în ritm relativ lent (și chiar dacă, din anumite perspective, SUA continuă să fie cea mai performantă și cea mai puternică țară din lume)*. Încă de la sfârșitul anilor 1980, Paul Kennedy scria, în termeni lipsiți de orice echivoc, despre faptul că SUA se confruntă cu „problema numărului unu aflat în declin relativ”, legată inclusiv de „problema supra-extinderii strategice”¹¹. Acum patru ani, în 2012, într-o lucrare tradusă ulterior și în limba română, Robert D. Kaplan afirma, tot foarte direct, că America trebuie să se pregătească „pentru o ieșire prelungită și

elegantă din istorie ca putere dominantă”, iar preocuparea pentru gestionarea unei puteri naționale descrescânde ar trebui să determine SUA „să evite intervențiile costisitoare, să folosească diplomația pentru a-și sabota inamicii, să-și pună serviciile de informații în funcțiune pentru scopuri strategice”¹². Și mai aproape de zilele noastre, Mathew Burrows, fost consilier și director în Consiliul Național de Informații al SUA (și care ocupă, după ce s-a pensionat, poziția de director al departamentului Inițiative Prospective Strategice din cadrul organizației de experți care se numește *Atlantic Council*), afirma, la rândul său, în 2014, că SUA sunt un actor al scenei internaționale în mod evident afectat de declinul relativ, precum și că „până în 2030, Asia va fi depășit America de Nord și Europa luate la un loc în termeni de putere globală, pe baza dimensiunilor PIB-ului, a mărimii populației, a cheltuielilor militare și a investițiilor tehnologice”¹³, dar și că „America este singura putere care poate încerca să gestioneze un peisaj atât de multifățetat și multipolar”¹⁴ cum este arena internațională a epocii contemporane.

Câteva scurte concluzii

La finalul acestui scurt text (unul care nu rezolvă în chip definitiv probleme, ci doar propune și descrie un cadru de analiză ce ar merita, credem, continuat și dezvoltat), principalele concluzii pe care dorim să le comunicăm atât specialiștilor în domeniul analizei și prognozei strategice, cât și decidenților *eventual* interesați, sunt următoarele:

1. *Obiectivul politic și strategic principal enunțat până acum de Donald Trump este o Americă mai puternică („Make America Great Again!”¹⁵). Transformarea în realitate – dificilă, dar măcar parțial posibilă – a unei astfel de idei poate avea un impact benefic, stabilizator, asupra scenei internaționale. În plus, o Americă puternică poate funcționa inclusiv ca „deterrent” credibil și eficient în raport cu diverse surse de amenințare.*
2. *Există, desigur (cel puțin la momentul redactării acestui text) riscul unei „recăderi” a SUA într-un izolaționism¹⁶ de tipul celui de după Primul Război Mondial. Într-o astfel de situație, interesele de apărare și securitate ale multor state ar putea fi semnificativ periclitate. România, ca și cele trei mici Republici Baltice,*

ca și Polonia, ar putea fi, și ele, în mod semnificativ afectate de un eventual neoizolaționism american.

3. *Liniile directoare ale politicii externe și ale orientărilor geo-strategice ale SUA vor deveni tot mai clare, pe măsură ce vom ști, cu tot mai multe amănunte certe, care va fi structura echipei de consilieri și miniștri cu care va lucra președintele Trump. Cu cât aceștia vor fi mai experimentați (desigur, dacă ei vor fi astfel), cu atât mai mult marea strategie a SUA ar putea fi ferită de rupturi și erori majore. Și, cu cât aceștia vor fi mai non-izolaționiști (ceea ce s-ar putea întâmpla), cu atât mai mici ar putea fi șansele ca SUA să abandoneze sau să reducă semnificativ implicarea sa la nivel global. Dacă, dimpotrivă, principalii săi consilieri și miniștri cu responsabilități directe în chestiuni strategice vor fi mai puțin experimentați sau izolaționiști, cu atât rolul global al SUA – vital pentru stabilitatea și predictibilitatea sistemului internațional, ca și pentru menținerea unei balanțe globale de putere care să fie favorabilă intereselor întregii lumi occidentale – ar putea fi mai puțin proeminent.*
4. Criticile aduse deja de Donald Trump manierei în care funcționează NATO¹⁷, ca și altor aranjamente de apărare și securitate în care America este direct implicată, au în centrul lor de greutate ideea că este neapărat necesară o repartizare serios regândită a cheltuielilor și eforturilor în domeniul apărării colective, la nivel regional, emisferic sau global. Altfel spus, Donald Trump a spus deja partenerilor strategici ai SUA, mari și mici deopotrivă, că securitatea și apărarea costă. *Estimăm că această idee ar putea fi eventual nuanțată, dar are șanse minime să dispară complet din retorica și practica politică a președintelui Trump. Prin urmare, estimăm și că, direct sau indirect, Washingtonul va face, în anii ce*

vin, presiuni crescânde asupra aliaților săi, inclusiv România, pentru mărirea semnificativă a cheltuielilor făcute de acești aliați în domeniul militar și al intelligence-ului strategic. Cu destulă probabilitate, astfel de presiuni ar putea genera tensiuni suplimentare în cadrul NATO (între SUA și Europa, ca și între statele membre dispuse să-și asume eforturi și cheltuieli suplimentare și cele reticente față de o astfel de idee).

Bibliografie:

1. ***, „Donald Trump. News about Donald Trump, including commentary and archival articles published in The New York Times”, grupaj în *The New York Times*, la adresa <http://www.nytimes.com/topic/person/donald-trump>, accesat la 13.11.2016.
2. ***, „INTelligence: Open Source Intelligence”, pe pagina web oficială a CIA, 23 iulie 2010, la adresa de internet <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html>, text accesat la 12 noiembrie 2016.
3. ***, „Transcript: Donald Trump on NATO, Turkey's Coup Attempt and the World”, în *The New York Times*, 21 iulie 2016, la adresa de internet http://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/donald-trump-foreign-policy-interview.html?_r=0, text accesat la 13 noiembrie 2016.
4. BERGEN, Peter, CNN National Security Analyst, „Inside the mind of Trump's national security guru”, comentariu CNN, text publicat la 13 noiembrie 2016, la adresa de internet <http://edition.cnn.com/2016/11/11/opinions/trumps-national-security-guru-general-flynn-bergen/>, material de presă accesat la 13 noiembrie 2016.
5. BUGAJSKI, Janusz, *Pacea Rece: Noul imperialism al Rusiei*, Editura Casa Radio, București, 2005.
6. BURROWS, Mathew, *Viitorul deklasificat: Megatendințele care ne-ar putea distruge lumea*, Editura Litera, București, 2016.

7. FALK, Richard A., *A Study of Future Worlds*, Free Press (a division of Macmillan Publishing Co., Inc.), New York, 1975.
8. HOLLAND, Steve; LOPEZ, Luciana, „Trump packs transition team with loyalists and family”, *Reuters*, material publicat la 12 noiembrie 2016, la <http://www.reuters.com/article/us-usa-election-idUSKBN13628K>, text accesat la 13 noiembrie 2016.
9. KAHN, Herman and Wiener J. Anthony, *The Year 2000: A Framework for Speculation on the Next Thirty-Three Years*, The Macmillan Company, New York, Collier-Macmillan Limited, London, 1967.
10. KAPLAN, Robert D., *Răzbuarea geografiei: Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta contra destinului*, Editura Litera, București, 2014.
11. KENNEDY, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Editura Polirom, Iași, 2011.
12. LANGLEY, Monica and Gerard Baker, „Donald Trump, in Exclusive Interview, Tells WSJ He Is Willing to Keep Parts of Obama Health Law. President-elect hints at possible compromise after vows to repeal the Affordable Care Act”, în *The Wall Street Journal*, 11 noiembrie 2016, la <http://www.wsj.com/articles/donald-trump-willing-to-keep-parts-of-health-law-1478895339>, text accesat la 14 noiembrie 2016.
13. LIDDELL Hart, B. H., *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973
14. TINDALL, George Brown, David E. Shi, *America: O istorie narativă*, Editura Enciclopedică, București, 1996, volumele I-III.

¹ Pentru cititorul ceva mai puțin familiarizat cu cariera politică și opiniile politice ale lui Donald Trump vezi, de exemplu, grupajul *foarte* consistent de texte intitulat „Donald Trump. News about Donald Trump, including commentary and archival articles published in The New York Times”, în *The New York Times*, la adresa de internet <http://www.nytimes.com/topic/person/donald-trump>, grupaj accesat la data de 13 noiembrie 2016.

² Pentru a nu supraîncărca în mod inutil notele de subsol, amintesc aici două astfel de lucrări, fundamentale pentru înțelegerea logicii, rolului și limitelor încercărilor de prospectare a viitorului: Richard A. Falk, *A Study of Future Worlds*, Free Press (a division of Macmillan Publishing Co., Inc.), New York, 1975, precum și Herman Kahn and Anthony J. Wiener, *The Year 2000: A Framework for Speculation on the Next Thirty-Three Years*, The Macmillan Company, New York, Collier-Macmillan Limited, London, 1967.

³ Există mai mulți autori importanți ce folosesc sistematic referiri la politica neoimperială a Moscovei. Vezi, de exemplu, Janusz Bugajski, *Pacea Rece: Noul imperialism al Rusiei*, Editura Casa Radio, București, 2005.

⁴ Unii comentatori susțin că viitorul comportament al președintelui este imprevizibil, în condițiile în care acesta pare să emită semnale *amestecate* sau chiar *contradictorii*. De exemplu, Peter Wehner, înalt funcționar care a lucrat în staff-ul de la Casa Albă sub trei președinți republicani - Ronald Reagan, George H.W. Bush, afirma că nici măcar Trump însuși nu pare să știe cum se va derula mandatul său.

⁵ Pentru faptul că presa, indiferent de tipul ei (scrisă, radio, TV, new media) e o mină practic inepuizabilă de OSINT vezi, de exemplu, textul „INTelligence: Open Source Intelligence”, pe pagina web oficială a CIA, publicat la data de 23 iulie 2010, la adresa de internet <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html>, text accesat la 12 noiembrie 2016.

⁶ Folosim aici termenul *mare strategie* (sau *strategie superioară*) cu încărcătura de conținut pe care o propunea, cu decenii în urmă, un autor deja clasic în domeniul studiilor strategice – vezi B. H. Liddell Hart, *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973, p. 334.

⁷ La momentul actual (14 noiembrie 2016), această a doua ipoteză de lucru începe să capete tot mai mult contur. Trump și echipa apropiaților săi au declarat deja, de exemplu, că intenționează să păstreze elemente importante din Obamacare, deși în timpul campaniei electorale candidatul republican a afirmat că acest mecanism de reformare a sistemului de sănătate propus de Barack Obama va fi înlăturat complet. Pentru acest „viraj” al atitudinii lui Trump privind Obama care vezi, între altele, Monica Langley and Gerard Baker, „Donald Trump, in Exclusive Interview, Tells WSJ He Is Willing to Keep Parts of Obama Health Law. President-elect hints at possible compromise after vows to repeal the Affordable Care Act”, în *The Wall Street Journal*, 11 noiembrie 2016, la adresa de internet <http://www.wsj.com/articles/donald-trump-willing-to-keep-parts-of-health-law-1478895339>, text accesat la 14 noiembrie 2016.

⁸ *Ibidem*.

- ⁹ Steve Holland and Luciana Lopez, „Trump packs transition team with loyalists and family”, știre *Reuters*, 12 noiembrie 2016, la adresa de internet <http://www.reuters.com/article/us-usa-election-idUSKBN13628K>, text accesat la 13 noiembrie 2016.
- ¹⁰ Generalul Flynn a condus, între altele, activitatea de intelligence a US Joint Special Operations Command, care include și celebrele unități speciale SEAL Team 6 and Delta Force. Apoi el a comandat structura intitulată Defense Intelligence Agency (DIA), serviciul integrat de intelligence al forțelor armate ale SUA – vezi Peter Bergen, CNN National Security Analyst, „Inside the mind of Trump’s national security guru”, știre *CNN*, text publicat la 13 noiembrie 2016, la adresa de internet <http://edition.cnn.com/2016/11/11/opinions/trumps-national-security-guru-general-flynn-bergen/>, material de presă accesat la 13 noiembrie 2016. Același text precizează, cu detalii, și că Flynn e departe de a fi un izolaționist, el susținând inclusiv posibilitatea sprijinirii de către SUA a unor încercări de a înlătura de la putere regimuri islamiste radicale, cum ar fi, la nevoie, cel din Iran. Flynn a fost însă, cel puțin până acum, - ne spune același text publicat de CNN - și partizanul unor „relații mai calde cu rușii”.
- ¹¹ Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Editura Polirom, Iași, 2011, pp. 453 și următoarele.
- ¹² Robert D. Kaplan, *Răzbumarea geografiei: Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta contra destinului*, Editura Litera, București, 2014, p. 431.
- ¹³ Mathew Burrows, *Viitorul deklasificat: Megatendințele care ne-ar putea distruge lumea*, Editura Litera, București, 2016, p. 65.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 199.
- ¹⁵ Vezi această formulare inclusiv pe site-ul oficial al campaniei electorale a lui Trump, la adresa de internet <https://www.donaldjtrump.com/>
- ¹⁶ Pentru maniera în care a început să alunece înspre izolaționism încă din vara lui 19919 vezi, între altele, George Brown Tindall, David E. Shi, *America: O istorie narativă*, Editura Enciclopedică, București, 1996, vol. II, pp. 683-689.
- ¹⁷ Vezi, de exemplu, interviul intitulat „Transcript: Donald Trump on NATO, Turkey’s Coup Attempt and the World”, în *The New York Times*, 21 iulie 2016, la adresa de internet http://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/donald-trump-foreign-policy-interview.html?_r=0, text accesat la 13 noiembrie 2016.

PROVOCĂRI ȘI EVOLUȚII LA FRONTIERA NATO. A TREIA GENERAȚIE DE RĂSPUNSURI: ÎNDIGUIRE ȘI DISUADARE

*Iulian CHIFU**

Abstract

Tectonic changes happen in the last years after the annexation of Crimea into Russia as two separate components of the Federation, the peninsula and the city of Sevastopol. NATO reaction was made in two successive summits, the first in Newport Wales, September 2014¹, with re-insurance policy, and Warsaw 2016², with Defense and Deterrence. In view of the Brussels summit, there's a request to pass at the third generation of responses to security challenges in the East and the Containment and Dissuasion could be the next level. Partners could become more important in the process and the defense of the separation line in Donbas a new objective.

Keywords: *reinsurance, defense and deterrence, containment, dissuasion, A2/AD, Anti-Ship and Maritime Area Denial.*

Percepția publică a amenințărilor militare și planificarea continuă a contingentelor

Statele din flancul estic sunt cele mai expuse, prin apropierea de Rusia și de focarul de conflict din Crimeea-Estul Ucrainei, de **perspectiva amenințărilor militare**. Vrem, nu vrem, este un fapt această percepție a cetățenilor, a populației statelor care au simțit presiunea militară rusă și o anumită apropiere a războiului de propriul teritoriu³. Și există și un număr de fapte directe ce nu pot nega o asemenea perspectivă.

În anul 2007, Federația Rusă s-a retras din Tratatul privind Forțele Convenționale în Europa – CFE⁴. Cu această ocazie, chiar dacă a rămas o **ambiguitate** privind încălcarea sau respectarea prevederilor acestuia de către Moscova, chiar odată retrasă din Tratat⁵, câteva elemente concrete au fost pierdute. Nu mai vorbim despre echilibrul de flanc, nici despre **retragerea trupelor ruse** din Abhazia, Osetia de Sud sau

Transnistria, regiuni separatiste din Georgia și Republica Moldova⁶. În plus, odată anexată Crimeea, nu se mai pune problema limitării numărului de trupe sau categoriilor de armamente amplasate.

A urmat războiul ruso-georgian din anul 2008, tratat chiar de raportul Tagliavini⁷ drept „o singularitate Saakașvili”, cel care l-a provocat pe Putin și a vrut să recâștige Osetia de Sud. Nimeni nu s-a uitat în profunzime să observe că *invasia începuse*, prin tunelul Roki, chiar în noaptea precedentă mișcării lui Saakașvili către Tskhinvali⁸, în fapt o mișcare menită să blocheze trupele ruse în defileu, înainte de a avea drum liber spre Tbilisi. O mișcare defensivă. Cert este că după evenimente și ocuparea Osetiei de Sud și Abhaziei, epurarea etnică a georgienilor, militarizarea celor două regiuni separatiste și cvasi-alipirea lor la Rusia⁹, toată lumea s-a liniștit spunând că episodul nu se mai poate repeta.

**Iulian CHIFU este profesor universitar asociat la SNSPA, Departamentul Relații Internaționale și Integrare Europeană, președintele Centrului pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning București, fost consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă.*

Și a venit luna februarie a anului 2014, **anexarea Crimeii și agresiunea militară din Estul Ucrainei**. Războiul hibrid, cu toate instrumentele și resursele specifice¹⁰ a fost, practic, recunoscut un an mai târziu¹¹. Toate acțiunile ulterioare au demonstrat faptul că Moscova era decisă să acționeze în conformitate cu prevederile doctrinei militare (decembrie 2014)¹², adică să utilizeze toate instrumentele pentru a contracara orice element care îi afecta interesele, chiar dacă acest lucru însemna *încălcarea unilaterală a tuturor tratatelor* la care este parte și a angajamentelor la nivel european pentru protejarea *rușilor, rusofonilor și compatrioților*¹³.

Pe acest tip de amenințări în creștere, și procesul de elaborare și ajustare a planurilor de contingență ale Alianței este influențat direct. Răspunsul la această modificare rapidă este un **proces continuu, flexibil și ajustat**, proporțional, firește, pentru acoperirea planului de contingență și crearea capacităților de reacție la aceste amenințări în timp real, pentru a evita surprizele¹⁴.

Promovarea obiectivelor în zonele de interes strategic și la nivel global

Până în prezent am asistat la transformarea peninsulei Crimeea într-un avanpost pentru

proiectarea forței. Acest avantaj, combinat cu *proiectele anunțate*¹⁵ sau deja implementate, afectează echilibrul de forțe în Marea Neagră, chiar dacă luăm în calcul întreaga flotă turcă, inclusiv cea din Marea Mediterană¹⁶. Practic, reconfigurarea granițelor nu a avut la bază intenția restabilirii unui echilibru de forțe, ci proiecția forței în estul Mediteranei și obținerea accesului la „mările calde” și, implicit, la Oceanul planetar, obiectiv peren de politică externă¹⁷. De altfel, cele două componente de tip *Anti Aircraft and Area Denial* acoperă, în fapt, întregul areal al M. Negre și estul M. Mediterane, inclusiv facilitățile de la Tartus-Latakia¹⁸. La toate acestea se adaugă și capacitatea de foc ce acoperă întregul bazin al M.Negre, inclusiv strâmțorile. Pe de altă parte, intervenția din Siria, ce interferează cu interesele Coaliției Internaționale anti-Daesh și cu interesele entităților sunnite, statale și non-statale, avantajându-i pe șiiți (ex: Iran, structurile alawite ale lui Al Assad, Hezbollahul libanez și milițiile šiite irakiene), creează oportunități jihadiștilor de a se erija în apărători ai minorității sunnite.

Ținta acțiunilor nu este numai flancul estic al NATO, capacitățile lansate, exercițiile și negocierea redeschiderii bazelor la nivel global

reprezentând tot atâtea dovezi ale unei strategii globale de tip 360 de grade: din Norvegia¹⁹, Suedia, Finlanda, Țările Baltice, Polonia până în Ucraina, România, Bulgaria, Turcia și din Franța²⁰ până la coasta de vest a SUA²¹. În logica aceleiași strategii par a se înscrie și acțiunile aviației strategice în Siria, exercițiile cu submarine nucleare în Venezuela și Cuba²² sau cele de simulare a lansării unei rachete în Marea Caraibelor²³.

Același tip de acțiuni este vizibil și în Marea Neagră²⁴ și Marea Baltică, acolo unde avioanele execută manevre ostentative, testând reacția NATO²⁵ în Golful Helsinki²⁶ și în largul coastelor Suediei, și unde au fost identificate submarine în zonele cablurilor de date trans-oceanice și de telecomunicații submarine²⁷.

Toate aceste acțiuni îi determină pe planificatorii militari să revină periodic la planșetă și să elaboreze **planurile de contingență flexibilă și continuă, pentru a răspunde noilor provocări regionale și globale**. De asemenea, **apărarea „360 de grade” lansată de Alianță**²⁸ se justifică în actualele condiții în care Moscova amenință în toate punctele și la nivelul tuturor statelor membre.

Angajament și simbolism în măsurile de reasigurare, apărare și descurajare ale Alianței

Alianța Nord-Atlantică a optat pentru un **răspuns proporțional, simbolic, adecvat**, bazat pe câteva elemente definitorii. În cazul Summit-ului NATO din Țara Galilor, din septembrie 2014, reacția a fost una de **reasigurare a aliaților din Flancul Estic**, realizată prin amplificarea exercițiilor maritime, aeriene și terestre, și prin VGTF, forța de reacție rapidă a NRF (NATO Response Force), desfășurabilă în 24-48 de ore²⁹. Se adaugă comandamentele de nivel divizie de la Szczecin și București și cele de nivel batalion de integrare a forței la nivelul celor 6 state cele mai expuse, Țările Baltice, Polonia, Bulgaria și România.

La Summitul NATO de la Varșovia, iulie 2016, abordarea a trecut de la reasigurare la **apărare și descurajare**. Un pas mare înainte,

creat pentru a asigura ajustarea planurilor de contingență și a capacităților la amenințările și riscurile militare prezentate de către Federația Rusă în regiune³⁰. Din nou, relevanța a fost mai degrabă *proporțională și simbolică*.

Articolul 40 din Comunicatul final al reuniunii NATO de la Varșovia marchează crearea, în zona de nord, a batalioanelor integrate cu națiunile cadru responsabile în Lituania, Letonia, Estonia și Polonia - asumate de Germania, SUA, Canada și Marea Britanie. Elementele marchează faptul că toți aliații vor fi în conflict cu agresorul chiar din primul moment al luptei, dacă vor fi angajate aceste state³¹. Solidaritatea Articolului 5 e în reflectare simbolică, chiar dacă la capitolul *proporționalitate* toată lumea acceptă că în statele baltice nu se pune problema unui război de apărare, ci a unui război de eliberare pentru aceste state, pentru că suma capacităților este în debalansare totală față de capacitățile ce stau în față (un raport numeric de 7:1 la forțe terestre, fără a discuta nivelul tehnologic și de pregătire).

Articolul 41 marchează formarea Brigăzii multinaționale de la Craiova, având România ca națiune-cadru, cu o nouă simbolică: de această dată mesajul este că NATO își asumă **libera deplasare a trupelor proprii de care are nevoie pe tot cuprinsul teritoriului aliat** pentru a apăra toți membrii NATO³². De altfel, după Summitul de la Varșovia, miniștrii apărării au stabilit (cu prilejul reuniunii din octombrie a.c.) nevoia de *apărare terestră în nordul flancului estic* și de *apărare terestră, aeriană și navală în sudul acestuia*, ultima componentă, cea navală, urmând să fie stabilită în februarie 2017 la noua ministerială, ultima dinaintea Summitului Alianței (Bruxelles, martie 2017)³³. Între timp, ideea celui „Schegen al NATO”³⁴ a fost acoperită, ca urmare a lecțiilor învățate din deplasarea trupelor pentru exerciții pe teritoriul aliat, și acum avem capacitatea de a obține, în 24 de ore, documentele necesare tranzitului trupelor și echipamentului pe întreg teritoriul Alianței.

„War is the continuation
of politics by other means”.

Carl von Clausewitz

Tactica agresiunii militare ca instrument de politică externă

Carl von Clausewitz³⁵ spunea că *războiul este politica desfășurată cu alte mijloace*. Ei bine, F. Rusă a demonstrat că se poate și invers, adică nu numai atunci când politica nu mai acționează poți să recurgi la puterea militară pentru a compensa absența argumentelor politice, ci chiar să forțezi o agendă politică utilizând, exclusiv sau preponderent, forța militară. Într-o lume a democrațiilor liberale pacifiste, acolo unde Francis Fukuyama a fost referențial anunțând „sfârșitul Istoriei”³⁶, generația ultimilor 25 de ani post-Război Rece din vestul Europei a uitat să mai lupte, a respins instrumentul militar și a tăiat resursele pentru acest domeniu în favoarea dezvoltării. Și voința, și dorința, și capacitatea Occidentului de a mai lupta au scăzut dramatic. Au rămas ceva capabilități pentru *acțiuni la distanță strategică, de tip expediționar*, dar la capitolul *apărare teritorială* lucrurile s-au degradat substanțial prin subfinanțare, în ciuda documentelor ce marceau nevoia alocării a 2% din PIB pentru apărare³⁷.

În același timp, sesizăm o nouă tactică: o *intervenție rusă* atrage după sine *negocierea* cu Occidentul, la masa verde Rusia câștigând întotdeauna ceva, acel *câștig nemaiputând* fi contestat, el fiind *legitimat de negociere* și, automat, recunoscut internațional. Tactica a funcționat în Georgia, în Donbas (Acordurile de la Minsk) și a avut rezultate, până în prezent, în Estul Mediteranei și în Siria, prin acceptarea lui B. Al Assad și a alawiților ca parte a soluției.

Noile amenințări: afectarea voinței publice și a deciziei strategice

Evoluțiile ultimilor doi ani, dar și *recrudescența războiului informațional*³⁸, au arătat că panoplia de instrumente de tip hibrid este extrem de elaborată și are impact major pe diferitele dimensiuni ale voinței, deciziei și presiunii publice. Astfel, noul instrument vizează alterarea, prin instrumentul spațiului public, a opțiunilor populației și crearea grupurilor de presiune cu agende dirijate. Rezultatul e **intruziunea, influența, controlul și chiar formularea alternativă a deciziei** în societățile vulnerabile, cu precădere cele din spațiul post-sovietic, dar și cele din flancul Estic, mai nou, nici cele din Vestul Europei sau de peste ocean nefiind imune.

Noul instrument vizează inima și mințile cetățenilor obișnuiți care sunt vizați de aceste pachete ce conțin trei elemente: **propaganda, dezinformarea și măsurile active**, cărora NATO le face față la nivelul Stratcom, a formulelor de comunicare strategică clasice; apoi **lobby-ul, diplomația publică și acțiunile de Public Relations**, prin recrutarea și utilizarea formatorilor de opinie cunoscuți, aleși și care sunt de acord să promoveze pe o temă dată setul de argumente și dirijarea spre ținte oferite de plătitor, instrumentar care trebuie contracarați cu intelligence-ul; în fine **operațiuni psihologice, război de trol, recrutare și condiționare**, elemente ce reclamă instrumentul militar prezent³⁹. De aceea, este necesar ca noul instrumentar folosit în războiul informațional pe termen scurt să privească formula integrată

de abordare militar-intelligence-comunicare strategică/Stratcom, și nu reacții secvențiale de tip Stratcom lăsate izolate. De altfel, cum în concepția militară rusă⁴⁰ presa e o armă, iar *războiul informațional e subordonat șefului Statului Major General al Armatei ruse*, Valeri Gherasimov, reacția Occidentului/NATO trebuie să fie de aceeași calitate, pe măsură.

„Containment” și disuadare. Generația a treia de răspunsuri aliate

Este motivul pentru care am propus o nouă **abordare integrată a răspunsului** în cazul amenințărilor, riscurilor și provocărilor venite din partea Federației Ruse, care notează NATO drept principalul său dușman. Soluțiile pe care le propunem ar trebui să se situeze în **noua paradigmă de răspuns de generația a treia** în fața evoluțiilor militare, care trebuie să conțină concepte noi și potrivite cu amenințarea formulată explicit și manifestată direct pe teren.

Astfel, după generația inițială a răspunsului imediat (Summitul NATO de la Newport, Țara Galilor), vizând **reasigurarea** statelor din flancul Estic, răspunsul de generația a doua este **apărarea și descurajarea**, pe care am descris-o, în linii mari, mai sus. Proiectul vizează și *sprijinirea și antrenarea trupelor statelor partenere* în exerciții, cu precădere Ucraina, unde reforma sistemului de securitate și antrenamentele trupelor au putut fi efectuate, ca și *transferul de echipamente non-letale defensive*. Despre armamente, singura abordare a venit din partea SUA, acolo unde președintele Obama a blocat rezoluția Congresului privind livrarea de arme defensive letale către Kiev⁴¹.

În cea de-a treia formulă de răspuns, posibilă în cadrul Summitului informal de la Bruxelles, de

anul viitor, paradigma potrivită este **îndiguirea și disuadarea**. Formula își propune apărarea deplină a teritoriului aliat și pregătirea pentru războiul de apărare în statele baltice. **Disuadarea** este formula credibilă de **excludere a atacului asupra teritoriului aliat** printr-o prezență militară suficientă, flexibilă și mobilă, care să facă față unei eventuale agresiuni de orice fel. Exercițiile aliate simbolice, de interoperabilitate, învățare și adaptare la contextul teritorial al apărării statelor de flanc, au folosit ca pretext pentru derularea, în contrapartidă, a unor exerciții pe teren cu un număr mare de trupe⁴². În paralel, s-a utilizat o strategie de comunicare publică centrată pe mesajul de **respingere și negare** a oricărui câștig obținut de pe urma acestor manevre.

Sprijinirea de către Occident a Ucrainei, R. Moldova și Georgiei reprezintă astfel îndiguirea/disuadarea în scopul apărării acestei noi frontiere de facto între Occident și Rusia. Rolul partenerilor crește, deci și sprijinul direct trebuie să crească.

Astfel, condiționările propuse SUA pentru relansarea dialogului sunt inacceptabile – presupun ridicarea unilaterală a sancțiunilor, despăgubiri pentru efectele sancțiunilor de până astăzi, o discuție pe baza tezelor Războiului Rece privind împărțirea noilor sfere de influență și a preeminenței deciziei la nivelul superputerilor, ca și tezele formulărilor aferente suveranității limitate de interesele ruse nu sunt acceptabile⁴³. Formulele acceptabile pleacă de la **teza coexistenței pașnice**⁴⁴ (tot un concept de tip Război Rece) pe care se pot construi formulele adecvate de **creștere a încrederii și elementele de cooperare** care să se soldeze cu **consolidarea păcii și a regulilor dreptului internațional**.

¹ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

² http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

³ <http://www.gallup.com/poll/190415/eastern-europeans-cis-residents-russia-threats.aspx>

⁴ <https://www.asil.org/insights/volume/11/issue/19/russia-suspends-cfe-treaty-participation>

⁵ Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE), <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/cfe-treaty.htm>

⁶ “Istanbul Document 1999 | OSCE”. www.osce.org.

⁷ H. Tagliavini (ed.), *Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, Bruxelles: The Council of the European Union, 2009, <http://georgica.tsu.edu.ge/files/05-Security/Tagliavini-2009Eng3.pdf>

⁸ Iulian Chifu, Monica Oproiu, Narciz Bălășoiu, „Războiul ruso-georgian. Reacțiile decidenților în timpul crizei”. București, Editura Cartea Veche, 2010.

⁹ Valeriy Dzutsev, “Russia Presses Ahead with Annexation of Abkhazia and South Ossetia”, *Analytical Articles*, 2014.

- ¹⁰ "Little green men, also known as Polite People refers to masked soldiers in unmarked green army uniforms and carrying modern Russian military weapons and equipment that appeared during the Ukrainian crisis of 2014. The term was first used during the annexation of Crimea by the Russian Federation, when those soldiers occupied and blockaded the Simferopol International Airport, most military bases in Crimea and the parliament in Simferopol.", [http://research.omicsgroup.org/index.php/Little_green_men_\(2014_Crimean_crisis\)](http://research.omicsgroup.org/index.php/Little_green_men_(2014_Crimean_crisis))
- ¹¹ "Putin reveals secrets of Russia's Crimea takeover plot", <http://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>
- ¹² "Russia's New Military Doctrine", <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf>
- ¹³ Acordurile de la Helsinki (1975, 1992), Charta de la Paris pentru o Nouă Europă, Memorandumul de la Budapesta din 1994, Actul fondator al CSI, Actul fondator NATO-Rusia, Acordul de Parteneriat și Cooperare UE-Rusia
- ¹⁴ <http://edition.cnn.com/2016/06/13/politics/nato-battalions-poland-baltics-russia/>
- ¹⁵ "Russia's Militarization and Drills as Sign of Growing Threat of Global Conflict", <https://informnapalm.org/en/russias-militarization-drills-sign-growing-threat-global-conflict/>
- ¹⁶ "Russia's military ambitions make waves in the Black Sea", <https://www.ft.com/content/1b9c24d8-1819-11e6-b197-a4af20d5575e>
- ¹⁷ "The Russian Quest for Warm Water Ports", <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/warm-water-port.htm>
- ¹⁸ Capabilitățile militare instalate arată intenția de blocare a unui atac asupra celor două zone, cu riscul unei pierderi de 75% în prima oră de bombardament și 50% în primele 6 ore pentru a elimina capacitatea anti-aeriană. În plus, la Tartus a fost montată o *capabilitate anti-nave extrem de importantă*, tot de tip Maritime Area Denial.
- ¹⁹ "Russia threatens to NUKE Norway in response to allowing US Marines to deploy in the country", <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3890392/Russia-threatens-NUKE-Norway-response-allowing-Marines-deploy-country.html>
- ²⁰ "French fighters escorted two Russian Tu-160 bombers flying over English Channel, Wednesday, March 9, 2016 7:30:00 PM", <http://uawire.org/news/french-fighters-escorted-two-russian-tu-160-bombers-flying-over-english-channel>
- ²¹ "Russian bombers fly near California", <http://edition.cnn.com/2014/06/13/us/u-s-russia-military-flights/>
- ²² "Finland drops depth charges in 'submarine' alert, BBC, 28 April 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-32498790>: Elias Groll, "Swedes find definitive evidence of submarine. Russians call them unmanly", 15 nov. 2014", <http://foreignpolicy.com/2014/11/15/swedes-find-definitive-evidence-of-submarine-russians-call-them-unmanly/>
- ²³ "U.S. Navy Intercepts Russian War Ship Off Florida Coast Near Nuclear Submarine Base", <http://qqpolitical.com/u-s-navy-intercepts-russian-war-ship-off-florida-coast-near-nuclear-submarine-base/>
- ²⁴ Iulian Chifu, "Exerciții militare de amploare ale Rusiei în Marea Neagră: atac la strâmtori și la bazele statelor NATO litorale", *Evenimentul zilei*, 18 aprilie 2016, <http://www.evz.ro/exercitii-militare-de-amploare-ale-rusiei-in-marea-neagra-atac-la-stramtori-si-la-bazele-statelor-nato-litorale-pulsul-planetei.html>.
- ²⁵ "Russia denies wrongdoing after jet barrel-rolls over U.S. aircraft", <http://edition.cnn.com/2016/04/16/politics/russian-jet-barrel-rolled-us-aircraft/>
- ²⁶ "Suspected Russian submarine fired at in Gulf of Finland", <http://news.err.ee/v/news/International/9c9d1bac-0304-4ea8-bc2a-2930128b3b56/suspected-russian-submarine-fired-at-in-gulf-of-finland>
- ²⁷ "U.S. sensors detect Russian submarines near underwater cables", <http://edition.cnn.com/2015/10/28/politics/russian-submarine-expansion-atlantic/>
- ²⁸ http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121133.htm?selectedLocale=en
- ²⁹ "Wales Summit Declaration", http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- ³⁰ "Warsaw Summit Communiqué", http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
- ³¹ Idem
- ³² Idem
- ³³ http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_136837.htm?selectedLocale=en.
- ³⁴ "NATO proposes the creation of a 'military Schengen zone' ", <http://uawire.org/news/nato-proposes-the-creation-of-a-military-schengen-zone>
- ³⁵ Carl von Clausewitz, *On War*, London 1873
- ³⁶ Fukuyama, F., *The end of history and the last man*. New York: Perennial, 2002.
- ³⁷ "Warsaw Summit Communiqué", http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
- ³⁸ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, „Războiul informațional. Tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse”, București, ISPRI, 2016.
- ³⁹ Idem
- ⁴⁰ Giles Keir, "Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power," Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, 2016.
- ⁴¹ "US House urges Obama to send weapons to Ukraine", <http://www.france24.com/en/20150324-us-house-pass-resolution-urging-obama-send-arms-ukraine-war-russia>
- ⁴² "Russia puts on show of military strength in Crimea", <http://edition.cnn.com/2016/09/09/europe/crimea-war-games-pleitgen/>
- ⁴³ "Fate of disarmament: Russia-USA tension; Putin suspends weapons-grade plutonium deal", http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1794:fate-of-disarmament-russia-usa-tension-putin-suspends-weapons-grade-plutonium-deal&Itemid=124
- ⁴⁴ Teza coexistenței pașnice reprezintă o teorie dezvoltată și aplicată de către liderii Uniunii Sovietice de-a lungul perioadei Războiului Rece. Ea a fost adoptată de către statele socialiste care stabileau coexistență pașnică alături de blocul capitalist. Uniunea Sovietică a aplicat acest principiu asupra relației cu lumea occidentală.

NOUA STRATEGIE DE SECURITATE NAȚIONALĂ A FEDERAȚIEI RUSE*

*General Ștefan DĂNILĂ***

Abstract

In this article the author analyzes the main documents adopted by the Kremlin administration in the last decade: the National Security Strategy of the Russian Federation until 2020 (2009), Military Doctrine (2014), the National Security Strategy of 2015. The main objective of these documents is the Moscow's desire to be recognized as a great world power, which possesses the necessary capabilities to ensure strategic stability worldwide.

Keywords: *National Security Strategy of the Russian Federation until 2020, Russian Military Doctrine, National Security Strategy, setting external threats, global power, equipping the Russian Army, military interventions.*

Decizia președintelui Viktor Ianukovici din noiembrie 2013 de a nu semna Acordul de asociere a Ucrainei cu Uniunea Europeană, semn clar al menținerii orientării spre Rusia a administrației ucrainene, a determinat major evoluția relațiilor internaționale, cu o dinamică nedorită și greu de previzionat cu doar câteva luni înainte. Cu atât mai mult cu cât Polonia și Țările Baltice avansaseră ideea consolidării Parteneriatului Estic pe timpul deținerii președinției Consiliului UE de către Lituania, în semestrul al doilea al anului 2013. Consiliul Uniunii Europene din 28-29 noiembrie 2013 a fost marcat de această nereușită. Reacția proeuropenilor ucraineni nu a întârziat și, timp de trei luni, au manifestat împotriva acestei decizii, generând *revoluția EuroMaidanului*, care a dus la fuga în Rusia a lui Ianukovici (22 februarie 2014)¹.

Sfârșitul Războiului Rece era perceput în statele din Estul Europei ca sfârșitul dominației

ruse, îmbrăcată cu ideologia comunistă, și libertatea de a decide suveran orientarea către valorile democrației occidentale, concretizate prin constituirea și extinderea Uniunii Europene. Victoria susținătorilor independenței Rusiei, sub conducerea lui Boris Elțin, a fost interpretată de Occident ca o victorie a democrației și a fost încurajat parcursul democratic al noului stat, care a *îngropat* Uniunea Sovietică. Astfel, în 1997 se formaliza noul format de cooperare între NATO și Federația Rusă, prin validarea acordului care prevedea constituirea *Consiliului NATO-Rusia*.

Posibilele modificări doctrinare și orientări strategice ale Federației Ruse au fost observate încă înainte de revenirea lui V. Putin la conducerea țării, acestea fiind dublate de strategia de imagine prin care s-a încercat crearea percepției de lider care posedă calități și aptitudini în toate domeniile. Rocada cu Dmitri Medvedev (2008-2012) a fost doar o aparentă trecere în umbră a lui Vladimir Putin, cu scopul unei reveniri mai

*Articolul a apărut și în revista *Gândirea militară românească*, nr.2 aprilie-iunie 2016, publicație editată de Statul Major General al Armatei României.

**Generalul Ștefan Dănilă a fost șeful Statului Major General, iar în prezent deține funcția de consilier militar al ministrului Apărării Naționale.

puternice. Simultan cu construirea noii imagini s-a trecut la reformarea profundă a forțelor armate², măsură dictată de pierderea tot mai mare a influenței în spațiul ex-sovietic, coroborată cu dorința exprimată clar de către unele state de a urma un parcurs european.

Strategia Națională de Securitate până în 2020, aprobată în 2009, a marcat simbolic finalul manifestărilor oficiale dedicate Zilei Victoriei și a consfințit dorința de ascensiune la nivelul de putere importantă la nivel global a Federației. Documentul se baza pe câteva concluzii, formulate din analiza tendințelor de evoluție a securității internaționale: „extinderea efectelor globalizării asupra tuturor domeniilor relațiilor internaționale; acutizarea divergențelor interstatale legate de dezvoltarea neuniformă și creșterea rupturii dintre nivelele lor de bunăstare; creșterea vulnerabilității tuturor membrilor comunității internaționale în raport cu noile provocări și amenințări; inconsistența arhitecturii regionale și globale, concentrate, în special în regiunea euroatlantică, în mod exclusiv pe Organizația Tratatului Nord-Atlantic, creează amenințări pentru securitatea internațională”³.

Pornind la argumentul că atenția principală a politicii internaționale pe termen lung va

fi concentrată asupra controlului resurselor energetice, *Strategia* a determinat ca interes național „transformarea Federației Ruse într-o putere globală”, cu pretenția de a asigura stabilitatea strategică la nivel internațional. În acest context este important de notat că „lista amenințărilor la adresa securității naționale” din precedenta strategie nu conținea referințe la amenințări *clasice* cum ar fi agresiunea militară, violarea frontierelor sau amestecul în treburile interne, dar făcea referiri la „politica unor state îndreptată spre asigurarea supremației militare”. Încă de atunci se sublinia „inacceptarea categorică de către Rusia a planurilor de extindere a Alianței Nord-Atlantice spre frontierele Rusiei”⁴ și avertiza că „interesele naționale ale Federației Ruse vor fi afectate de acțiunile unilaterale de aplicare a forței și de divergențele dintre cele mai importante state ale lumii”⁵. *Strategia Securității Naționale a Federației Ruse* din 2009 afirma că autoritățile Federației Ruse sunt sigure că nici la momentul respectiv și nici în perspectiva previzibilă nu exista amenințarea unei agresiuni militare la adresa Rusiei, iar niciun stat sau organizație nu ar avea vreo intenție ipotetică de violare a teritoriului Federației Ruse. Autoritățile de la Kremlin nu prognozaau utilizarea forțelor

sale militare pentru a se apăra în fața unor acțiuni agresive ale unui stat sau coaliții de state, ci pentru a asigura transformarea Federației Ruse într-o putere globală, ceea ce presupunea ca forțele sale militare să acționeze, în primul rând, în afara teritoriilor sale. Aceasta nu a împiedicat planificarea unor ample exerciții, împreună cu partenerii (Ucraina și R. Belarus) cu obiectivul principal: *apărarea împotriva unui atac al NATO*⁶.

Trebuie subliniat că reforma de la nivelul forțelor armate a avut puncte comune cu procesele de reformă din multe state membre NATO, similitudinile fiind evidente și în reforma proceselor de instrucție. Acceptarea consilierii din partea unor specialiști europeni, din state non-NATO, dar cu puternice legături cu Alianța, a condus la revizuirea unor proceduri și tactici, modificarea standardelor de evaluare și eficientizarea instituției. Modernizarea

structurilor de comandă-control a vizat atât o infrastructură modernă, echipamente noi cu software performant, cât și pregătirea personalului (în multe cazuri și înlocuirea acestuia).

Așa cum bine știu specialiștii în domeniu, planificarea apărării, componentă importantă a securității naționale, este realizată după un algoritm aproape universal. Astfel, modificarea mediului internațional de securitate, a relațiilor internaționale, realitatea internă, precum și alți factori, pot determina declanșarea procesului denumit generic de „revizuire strategică a apărării” (*Strategic Defence Review*). Finalitatea acestui proces îl reprezintă dimensionarea forțelor armate (structura de forțe) și a resurselor alocate apărării (în primul rând bugetul) pentru a putea face față amenințărilor care prezintă niveluri de risc ridicat, mediu sau scăzut, în contextul oportunităților și vulnerabilităților de moment și perspectivă. Documentele ce se

elaborează sunt *strategia de apărare națională* și *strategia militară*. Unele state elaborează și așa-numitele „Carte Albe”, care reprezintă detalierea programului de guvernare, cu identificarea resurselor ce vor fi utilizate. Conținutul acestor documente este, în mare parte, similar. Deși se observă că Federația Rusă utilizează tot mai mult termenii folosiți de statele occidentale, în domeniul apărării se distinge menținerea termenului de *doctrină militară*, specific perioadei sovietice, pentru definirea *strategiei militare*. Argumentul teoreticienilor militari ruși este simplu: există o singură strategie, iar aceasta este stabilită de comandantul suprem. Mai trebuie spus că diferența dintre *strategia de apărare* și cea de *securitate* este aceea că securitatea include, pe lângă apărare și sistemul de relații internaționale, corespunzător intereselor geopolitice ale statului respectiv, respectiv obiectivele de politică externă și căile de realizare a acestora. Obiectivele și direcțiile strategice stabilite constituie sarcini și direcții de acțiune pentru forțele armate, pentru diplomatie și pentru serviciile de informații și contrainformații. Contrar părerii unor analiști, strategia de securitate nu ar trebui să stabilească direcții de acțiune în domenii, precum: economia, finanțele,

educația, sănătatea, mediul, cultura, demografia, politica socială, acestea fiind subiectele altor documente, în special al programelor de guvernare. Există unele diferențieri în funcție de prevederile constituționale ale fiecărui stat privind organizarea puterii executive a statului. Acolo unde președintele este și șeful guvernului/administrației, acesta poate elabora o viziune/strategie care să includă toate domeniile de activitate, dar strategia de securitate sau cea de apărare este tratată distinct.

Am făcut aceste precizări pentru a înțelege mai bine de ce *Strategia Securității Naționale a Federației Ruse*, lansată la sfârșitul anului 2015, trebuie privită printr-o perspectivă deosebită. Mai întâi, ca argument la cele descrise mai sus, *SSN* din 2009 a fost urmată de *Doctrina militară a Federației Ruse*, aprobată de Președintele Rusiei la 5 februarie 2010. Doctrina era al treilea document de acest fel al Rusiei post-sovietice, asigurând o continuitate a doctrinelor militare din 1993, respectiv 2000, dar oferea o perspectivă actualizată asupra modului de abordare de către Rusia a conflictelor militare și utilizarea forțelor nucleare. Acest document, consecvent *SSN*, a fost primul de acest nivel care punea problema

reconsiderării, pe bază concurențială, a statutului recâștigat de *putere mondială* și certifica demersurile pe plan internațional pentru refacerea sferei de influență planetară a Federației Ruse, pentru recâștigarea prestigiului, dar și necesitatea modernizării permanente a forțelor armate. Încrederea populației în capacitățile militare ale Federației, specifice *erei post-construcție*, reprezintă un alt obiectiv al documentului: „armata rusă este aptă pentru menținerea influenței în regiune și în lume, precum și pentru impunerea politicii ruse în plan mondial”⁷. Această doctrină a definit și actualizat amenințările și pericolele la adresa Federației, a stabilit direcțiile posibile de întrebuintare a forțelor armate și, pentru prima dată, a inclus reforma forțelor armate. Preocuparea pentru modernizarea tehnologică și revenirea industriei de apărare la nivelul ridicat de competitivitate semnifica, pe de o parte, recunoașterea rămânerii în urmă, iar, pe de altă parte, un pas către asimilarea de noi tehnologii. Capacitatea nucleară a fost tratată cu maximă atenție, fiindu-i destinate importante resurse financiare și de cercetare. Principala cerință la care trebuiau să răspundă forțele armate era dislocabilitatea, iar eforturile în această direcție s-au văzut în primăvara anului 2014,

în Ucraina. Documentul reprezintă continuarea *Strategiei*, care a avut la bază teoriile din „Bazele geopoliticii” a renumitului geopolitician Alexander Dughin. Acesta susținea necesitatea refacerii *heartlandului* rus euroasiatic, într-o viziune imperialistă, dorindu-și refacerea spațiului imperiului rus și impunerea Rusiei ca putere globală. Dacă *Strategia Securității Naționale a SUA* pleacă de la necesitatea apărării drepturilor cetățenești, individuale, documentele administrației ruse prevăd limitarea acestor drepturi, prin legitimarea intervenției statutului, oriunde interesele sale o cere. Cele două documente (din 2009 și 2010) au fost aprobate de Președintele Medvedev și au fost lansate după apăsarea butonului *reset* de către secretarul de stat Hillary Clinton și ministrul de externe rus, Serghei Lavrov, în martie 2009⁸. În acest context, este de înțeles de ce s-a evitat definirea ca amenințare a NATO sau SUA, principalele amenințări fiind preluate sau adaptate din registrul definit de SUA în propria strategie de securitate.

Evenimentele din anul 2014, în special cele din Ucraina, *revoluția EuroMaidanului* și desprinderea de sub controlul Federației Ruse, au schimbat raportul de forțe în cadrul conducerii statului rus în favoarea militarilor. Ascendental

generalului Valeri Gherasimov asupra consilierilor politici din cadrul administrației, în principal asupra secretarului Consiliului de Securitate al Federației Ruse, Nikolai Patrușev⁹, precum și accentuarea posturii de comandant suprem al forțelor armate din profilul Președintelui Putin sunt vizibile în noile documente de importanță strategică. Dacă intervenția din Ucraina și ocuparea Crimeii au fost concepute și s-au desfășurat astfel încât să se evite și chiar să se folosească unele prevederi ale dreptului internațional, pozițiile tranșante ale Alianței și Uniunii Europene, condamnarea acțiunilor și impunerea de sancțiuni, suspendarea dialogului în cadrul Consiliului NATO-Rusia, considerarea Federației Ruse o amenințare pentru statele din flancul estic al NATO au constituit argumente pentru administrația Putin de a modifica urgent documentele amintite mai sus. Mai trebuie precizat că *Strategia de Securitate Națională a Federației Ruse* pune în centru statul rus, poporul, și se orientează prioritar către dușmanul infiltrat (abordarea din 2009), iar *Doctrina Militară* se concentrează asupra dușmanului extern și a capabilităților militare de ripostă. Aceasta ar putea fi un argument la faptul că, de această dată, *Doctrina Militară* a fost revizuită înaintea Strategiei, fiind aprobată în 2014. În noua Doctrină, Alianța Nord-Atlantică a fost inclusă la amenințări, dar nu direct, ca adversar, ci indirect, prin *continuarea dezvoltării potențialului său militar* și prin *poziționarea dispozitivului său militar în apropierea granițelor Federației*. Doctrina Militară a Federației Ruse s-a modificat în acord cu decizia Consiliului de Securitate al Federației Ruse din 5 iulie 2013, iar forma finală a documentului a fost aprobată în cadrul reuniunii Consiliului din 19 decembrie 2014. Președintele Vladimir Putin a semnat documentul pe 26 decembrie 2014. S-a dorit un prim mesaj transmis SUA și NATO, dar într-un document de rang inferior, din perspectiva standardelor Aliate.

Ulterior, odată cu menținerea sancțiunilor și cu resimțirea efectelor acestora la nivelul populației, dar și pentru că erau dezacorduri majore între Strategia în vigoare și noua Doctrină, a fost elaborată *Strategia de Securitate*

Națională din 2015, care păstrează structura celei din 2009, cu unele modificări de conținut, dar reafirmă conduita politicii ruse pe plan extern, cu un pronunțat caracter antioccidental (împotriva SUA, NATO, UE), așa cum s-a transmis prin Doctrina Militară. Caracterul propagandistic al documentului a fost decriptat de analiști chiar de la lansarea acestuia¹⁰. Declarativ, amendamentele aduse ediției din 2009 a SSN au fost generate de recente evoluții ale situației politico-militare regionale și internaționale, de deciziile liderilor politici și militari de la Kremlin, ca reacție la aceste evoluții, precum și de apariția unor noi amenințări și pericole la adresa F. Ruse. Conținutul actualei ediții a SSN definește clar care sunt principalele amenințări pentru securitatea statului rus la nivel global și regional, pe dimensiunile politică, economică, militar-securitară, informațională și cultural-spirituală. Conform SSN, printre principalele amenințări la adresa F. Ruse se numără consolidarea potențialului militar al NATO, întărirea dispozitivului militar aliat și dezvoltarea infrastructurii militare la granița cu F. Rusă, prin implementarea sistemului antirachetă al SUA în Europa și Orientul Mijlociu. Ca și precedenta, dar în mod explicit și consecvent, stabilește ca principal obiectiv *consolidarea statutului de putere într-o lume multipolară*, iar acest obiectiv va fi *susținut în primul rând prin potențialul militar*. Abordarea este consecventă Doctrinei Militare, dar în plus față de aceasta, Strategia consideră că este o strânsă legătură între securitatea națională și dezvoltarea social-economică și culturală. Impresia generală pe care vrea să o lase documentul este cea de *cetate asediată*. De asemenea, se distinge dorința de a spori încrederea populației în actuala administrație, evidențiind un puternic caracter propagandistic. După principala amenințare – consolidarea dispozitivului militar NATO în apropierea granițelor, urmează situația de securitate precară din Ucraina și proximitatea acesteia, unde *o putere ilegal constituită* este susținută de Occident și SUA. Pentru a întări argumentele privind principala amenințare se susține că apariția Statului Islamic are la bază practica „răsturnării regimurilor politice legitime”.

Documentul evidențiază definitivarea procesului de revenire a F. Ruse la statutul de mare putere și accentuează ideea de unitate națională, concordie interetnică și interconfesională, precum și de revenire la valorile spirituale și morale tradiționale rusești. Principalele direcții ale politicii externe sunt consolidarea și afirmarea Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) și transformarea acesteia într-o organizație internațională capabilă să combată provocările regionale și amenințările politico-militare și militar-strategice din regiunea Asia-Pacific, urmată de consolidarea BRICS, a Organizației pentru Cooperare Shanghai (OCS), a Uniunii Economice Eurasiatice, a ASEAN și a G20. Dezvoltarea relațiilor cu UE, SUA și NATO este pe ultimul loc al priorităților, precizându-se că parteneriatul cu SUA trebuie construit pe interese comune. Un loc deosebit este rezervat direcțiilor de dezvoltare a Regiunii Arctice.

Putem spune că, prin ordinea de apariție, dar și prin conținut, documentul răstoarnă modelul anterior, în sensul că Strategia asigură cadrul pentru aplicarea noii Doctrine Militare (2014). Bine structurată, pragmatică și concretă în ceea ce privește locul și rolul F. Ruse în relațiile internaționale, aceasta subliniază schimbarea de paradigmă în relațiile cu SUA, UE și NATO. Ideea de unitate națională este accentuată, promovând armonia interetnică și interconfesională, cu necesitatea revenirii la valorile spirituale și morale tradiționale rusești. S-a dorit transmiterea unui mesaj pentru poporul rus privind superioritatea valorilor culturii rusești și promovarea acestora,

valori pe care doar administrația actuală le apără în fața amenințării occidentale, decadente, orice opoziție devenind automat dușman al poporului. Citind acest mesaj ne revin în minte imaginile de la Jocurile Olimpice de iarnă, de la Soci, din 2014, atât de apropiate de spiritul celor din 1936, din Germania fascistă. Documentul sugerează abandonarea ideii că lumea evoluează către globalizare, subliniind necesitatea orientării către construirea unei noi ordini mondiale multipolare. Se accentuează rolul forței în relațiile internaționale, dar și rolul pe care Rusia trebuie să-l aibă în luarea marilor decizii.

În 2009 erau prevăzute trei interese naționale, în actuala SSN sunt prevăzute șase, din care primordiale sunt întărirea apărării țării și consolidarea armoniei naționale și a stabilității politice și sociale. Prioritățile strategice exprimă determinarea administrației de a face totul pentru conservarea pe termen lung a actualului sistem politic autoritar și pseudo-democratic din F. Rusă. Deși a fost precedată de adoptarea *Doctrinei militare* (2014) și a *Doctrinei maritime* (2015), Strategia de Securitate Națională a Federației Ruse din 2015 păstrează nivelul de aplicare. Se poate spune că actuala strategie constituie temeiul juridic pentru continuarea stilului de conducere autoritar, întărirea rolului statului în toate domeniile, derularea Programelor de înzestrare a Forțelor Armate, extinderea competențelor serviciilor de informații, intensificarea propagandei, implicarea mai activă a Bisericii Ortodoxe Ruse și a altor culte religioase ca instrumente de propagandă a politicii statului.

¹ <http://www.paginaderusia.ro/tag/fuga-lui-ianukovici/>

² *Russia's quiet military revolution, and what it means for Europe*, Gustav Gressel, ecfr.eu

³ *Rusia lui Alexandr Dughin, Doctrina noului imperiu, Strategia Securității Naționale a Federației Ruse*, pp.17-19, https://wikileaks.org/gifiles/attach/43/43713_Rusia%20lui%20A.Dughin.Doctrina%20noului%20imperiu.pdf, accesat în 18.01.2016.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ Exemplu, exercițiul multinațional „Zapad 2013”, la care au fost invitați și înalți oficiali ai NATO. (n.n.)

⁷ *Doctrina Militară a Federației Ruse*, accesată pe Google, ianuarie 2015.

⁸ *Federația Rusă – Noua Doctrină Militară, o schimbare de paradigmă ?*, <http://powerpolitics.ro/federatia-rusa-noua-doctrina-militara-o-schimbare-de-paradigma/>

⁹ „Patrușev a condus timp de aproape 10 ani FSB, succesorul KGB”, http://stiri.tvr.ro/patrusev_31783.html

¹⁰ Iulian Chifu, Centrul de Prevenire a Conflictelor & Early Warning, *Buletin DSPE*, nr. 293, 4 – 10 ianuarie 2016.

RĂZBOIUL ECONOMIC – AMENINȚARE MAJORĂ ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

Daniel LEONTE*

Abstract

The beginning of the new millennia has brought a new international political era having like a central spot the security of a future world. Today, the technological development, the new concepts regarding the military operations, the geo-spatial and nuclear weapons, the socio-economic interests, the religious or political convictions, all of these compose a new scene of the human confrontations known as hybrid - wars. On the context, the intelligence community needs a new approach and new foundations that implies a new role of the intelligence analyst.

Keywords: globalization, economical interest, threat.

Motto: „Cel ce luptă pentru victorie numai cu sabia nu este un general bun ...
Întreaga artă a războiului este bazată pe înșelătorie ... Măiestria
supremă este să înșelunchezi inamicul fără luptă”.

SunTzu, Arta Războiului

Începutul noului mileniu coincide cu cel al unei noi ere în politica internațională, în care securitatea va reprezenta elementul esențial în determinarea evoluției lumii viitoare. Astăzi, dezvoltarea tehnologică, noile abordări conceptuale și acționale privind acțiunile armate, în tot spectrul lor de manifestare, capacitățile geospațiale și nucleare, interesele socio-economice, convingerile doctrinare religioase sau politice dau o nouă dimensiune confruntărilor umane, războiului în general, conducând spre un război hibrid. În acest context, comunitatea de intelligence are nevoie de schimbare și reorganizare, aspect care implică și modificarea rolului analistului de intelligence.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc.

Din perspectiva situației internaționale de securitate, caracterizate de o complexitate crescândă, UE nu pare să fie în prezent amenințată de conflicte de tip clasic (ex: atacuri armate pe scară largă). Pe de altă parte însă, alte tipuri de amenințări se profilează la orizont, greu predictibile, relativ difuze, și, implicit, mult mai greu de contracarat.

Teoreticienii relațiilor internaționale actuale se concentrează pe aspectul competiției inter-statale sau inter-firme și mai puțin pe conceptul de *război economic*, apreciat a fi unul exagerat și, deci, nepotrivit actualei conjuncturi. Pornind de la ipoteza că globalizarea nu are un caracter pașnic și că efectele ei sunt total diferite pentru unele țări și regiuni, unii autori consideră că ne aflăm, de fapt, în faza unui război economic, condus la diferite niveluri de firme și țări în căutarea supremației. Deși războiul economic este tratat de puține ori în mod serios nu putem

*Autorul este expert în Ministerul Apărării Naționale.

uita războiul opiului¹. Partizanii ideii că circulația liberă de mărfuri și capital este un mijloc de pacificare a statelor, sunt la rândul lor reticenți, competiția fiind, după părerea lor, chestiunea centrală. Unii dintre aceștia, precum Elie Cohen², minimizează aspectul competițional al sferei globalizării: de la „Paul Krugman³ se știe că (...) problema principală este productivitatea (...) care mobilizează resursele tehnologice și științifice”⁴. Abordarea izolată a războiului economic, în încercarea de a-i analiza implicațiile în actualul context al globalizării, poate părea inadecvată deoarece, adesea, războaiele au avut, în mod constant, o componentă economică. Războiul implică o acțiune violentă, de aici și reticența în a extinde înțelesurile lui către spațiul economic internațional actual, unde noțiunea de *competiție*, chiar dacă presupune existența învingătorilor și a învinșilor, se distanțează de efectele distrugătoare ale unui război real. Cu siguranță, războaiele economice s-au întrepătruns cu acțiunile militare, conducând la ideea că acestea ar putea dispărea în perioadele de pace, numai că interesele statelor nu se armonizează automat, prin schimburile comerciale pe scară largă guvernate de globalizare, așa cum susține neoliberalismul axat pe ideea pieței care are un rol hotărâtor de pacificare.

Dispariția războiului ideologiilor nu a dus deocamdată la dispariția confruntărilor economice. Globalizarea, prin rivalitățile pe care le induce în rândul actorilor internaționali, duce la conflicte economice care, în anumite condiții, pot pune în pericol siguranța națională. Tocmai de aceea, avertiza Harbulot, „este urgent să stabilim distincții foarte clare între interesul național și interesul supranațional, între obiectivele competitive ale firmelor și acelea ale economiilor naționale”⁵.

În teorie, competiția economică mondială presupune angajarea de către state și firme în cursa pentru obținerea de beneficii maxime pentru consumatori și acționari, astfel încât nu s-ar putea spune că scopul principal urmărit de acești actori ai globalizării este acela de distrugere a adversarilor. O asemenea viziune nu ia totuși în considerare existența unor raporturi complexe geo-politico-

economice între statele lumii. Interesele și rivalitățile dintre marile puteri continuă să existe chiar în condițiile în care ideologiile nu mai divid cele două tabere. China, un caz special de „capitalism-comunist” hibrid, nu este unanim văzută ca un potențial „inamic” violent de către politicieni și oameni de afaceri. În același timp, distribuția puterilor la scară globală în perioada de după căderea comunismului a cunoscut modificări importante, materializate „în accentuarea alunecării de la multilateralism spre unilateralismul american ale cărui motivații sunt impregnate, în mod evident, nu doar de dorința de a asigura securitatea planetei. Ceea ce globalizarea și interesele geo-politice creează astăzi, nu este un război ușor de definit. Putem spune că este vorba de utilizarea complexă a armelor economice, la diferite niveluri, în care politicul se implică sau nu, acționând din umbră sau relativ deschis”⁶.

După cum remarca Christian Harbulot, contrar războiului tradițional, loviturile date în războiul economic sunt deseori „invizibile și decisive”. Din motive diplomatice sau care țin de secretul operațiunilor, asemenea „lovituri” sunt rareori raportate, astfel încât se poate contura ideea că ele nu s-au produs.

Sistemul relațiilor în care intră un agent economic în lupta pentru crearea, menținerea sau mărirea avantajului său față de ceilalți agenți economici cu care își dispută fie resursele, fie clienții, fie și una și alta, constituie sistemul relațiilor de concurență. Acțiunea concurenței este reprezentată de gradul de dezvoltare și liberalizare economică și, de aceea, intensitatea ei este diferită de la o etapă la alta, de la un domeniu la altul, în funcție de raportul dintre cerere și ofertă, reflectând în general măsura în care societatea este capabilă să stimuleze creativitatea agenților economici, asigurând funcționalitatea normală a sistemului economic. În acest fel, prin menținerea concurenței în limita normală, mecanismul concurențial își dovedește rațiunea de a fi, aceea de a servi consumatorul.

Cel mai important aspect este concurența propriu-zisă, stabilită între producători, deci între întreprinderi în calitatea lor de ofertanți, care-și

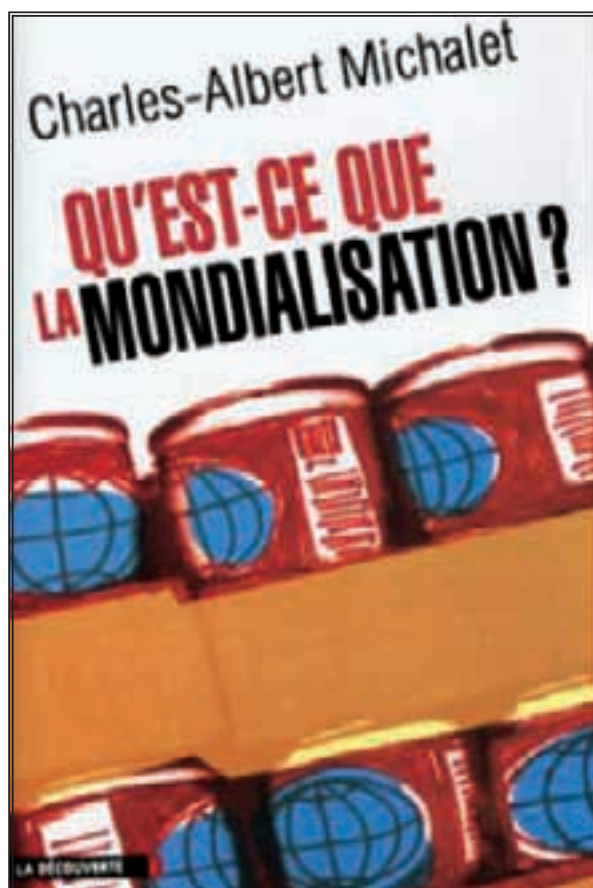
dispută întâietatea în acapararea pieței, fiecare încercând să satisfacă în cât mai mare măsură necesitățile acesteia în condiții de maximă eficiență. În acest scop, fiecare agent economic va folosi o gamă largă de forme și mijloace, precum: calitatea cât mai bună a produsului, originalitatea lui, prețuri cât mai accesibile, prezentarea adecvată, plăcută, atractivă, promovare discretă, dar penetrantă etc.

Este important să evidențiem faptul că obiectul concurenței nu-l constituie doar prețul, ci și produsul, distribuția și promovarea acestuia, elemente cheie ale politicii de marketing. De aceea, specialiștii consideră că, de fapt, succesul unei întreprinderi se reflectă în: calitatea produsului, lansarea de produse noi, prețuri competitive, avantaje în privința costului, amplasarea adecvată, mărimea și importanța firmei, dominarea canalelor de distribuire, metode de vânzare și distribuție, publicitate și promovare, design etc.

Elementul vizibil al relațiilor de concurență este cel ce se desfășoară între întreprinderile care realizează același produs și asigură aceeași necesitate, determinând concurența directă, ele disputându-și aceeași clientelă. În această situație, deosebiri apar la nivelul calitativ al produsului, originalitatea, modalitatea de expunere, garanțiile care se acordă post-vânzare etc., reprezentând ceea ce se numește concurența orizontală. Relațiile de concurență indirectă, apar și între întreprinderile ce oferă produse total diferite, dar care se adresează acelorași cumpărători și sunt destinate acelorași utilizatori. De exemplu, pentru furnizorul de ceai, alți furnizori sunt concurenți direcți, dar furnizorii de cafea sunt concurenți indirecți. Adesea piața este caracterizată prin atomicitate, fluiditate, transparență, mobilitate, omogenitate, ceea ce ar impune o concurență perfectă, dar cum aceasta în practică nu poate exista, pentru că nu se pot întruni simultan cele cinci condiții, există doar piața cu concurența imperfectă, care cunoaște mai multe tipuri în funcție de numărul de vânzători și cumpărători prezenți la un moment dat pe piață⁷. Modelul concurențial cel mai des întâlnit în mediul economic contemporan este cel de tip oligopol⁸; în domeniul bunurilor de larg consum curent piața monopolistică

domină, ceea ce dă posibilitatea tuturor cetățenilor, indiferent de venituri, să-și satisfacă necesitățile de subzistență, întrucât pe această piață bunurile se vând la un preț ce oscilează în jurul prețului de echilibru, preț ce-l avantajează și pe consumator (fiind cel mai mic preț la care și-ar putea cumpăra bunul respectiv), dar și pe producător (pentru că îi asigură un profit relativ sigur și stabil pe o perioadă îndelungată). Din acest motiv în țările dezvoltate se pune atât de mare accent pe stimularea și susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, pentru că astfel se asigură existența unui număr mare de vânzători și cumpărători. „Armele” prin care se poartă lupta în mediul de concurență sunt extrem de diverse. Alături de mijloace economice precum reducerea cheltuielilor de producție, lansarea de noi produse, îmbunătățirea calității, reclama și publicitatea, condiții avantajoase de vânzare (prin credit) etc., se folosesc și mijloace extraeconomice: spionajul industrial, sabotajul, privarea concurenților de resurse materiale sau de muncă etc.

Charles-Albert Michalet⁹ sublinia în lucrarea „Ce este globalizarea?”: „După cum în spatele

statului există (...) putere, în spatele piețelor, este probabil că există de asemenea operatori, factori de decizie privați sau publici, interese, putere.” La fel de probabil însă este ca acești operatori din spatele statului și al piețelor să conlucreze pentru a-și atinge interesele prin alianțe, înțelegeri temporare sau pe termen lung, în detrimentul altor state sau entități economice.

Omenirea are de parcurs un drum lung până la acel perfect „joc” mondial în care toți participanții vor fi câștigători. Tocmai de aceea, o chestiune care merită a fi analizată, pentru a clarifica ambiguitățile, constă în definirea rolului statului în economia de piață și a raporturilor sale cu firmele private naționale. Dinamica raporturilor dintre statul național și firme a cunoscut o evoluție istorică, impregnată de cultura locală, influențată de grupări de interese, ideologii și evenimente externe, ceea ce face ca astăzi să fim martorii nu ai unui capitalism unic planetar, ci ai unei serii întregi de variațiuni pe aceeași temă distribuite pe tot mapamondul.

Convergența tradițională dintre interesele de stat și private în cazul Japoniei sau al Coreei de Sud au o dimensiune istorică, vizibilă la diverse nivele până astăzi. Totuși, lipsa de identitate a marilor firme occidentale este contrazisă de realitate; multi-naționalismul lor nu le-a desprins total de matca națională, în ciuda aparențelor. Istoria e martora unor războaie de factură politico-economică, în care puterile coloniale nu au ezitat să folosească deschis arma militară pentru protecția intereselor economice private în atingerea unor scopuri.

Războaiele opiuului de la jumătatea secolului al XIX-lea, prin care forțele armate engleze au deschis calea importurilor de opiu în China pentru puternica firmă British East India Company, sunt doar un exemplu printre altele. De fapt, întreaga epocă mercantilistă este presărată de intervenții militare prin care marile puteri își asigurau dominația asupra unui spațiu economic exploatat ulterior de firme naționale.

Astăzi, relațiile internaționale, prin interdependențele create între țări și economii, defavorizează asemenea acțiuni violente, dar fără a le elimina. Formele de conflict se pot disimula sub

intervenții pașnice: bariere netarifare la importuri, subvenții mascate acordate firmelor și sectoarelor „strategice”, patriotisme economice, dar și confruntări în cadrul organismelor internaționale.

Statul poate participa din umbră la „promovarea” sau „apărarea” firmelor naționale, prin mijloace mai puțin ortodoxe, precum culegerea de informații sau contraspionajul. Măsurile mai mult sau mai puțin discrete impregnate de patriotism economic, aplicate de guvernele Japoniei, Chinei, SUA, Canadei sau Franței, readuc pe scena centrală statul ca promotor al intereselor naționale.

Încercarea de a împăca patriotismul cu globalismul sau cu integraționismul regional este o echilibristică greu de întreprins, dar nu imposibilă. Relațiile dintre companiile multinaționale și statele de origine au îmbrăcat o mare varietate de forme, în care interesele geo-politico-economice, ca și cultura locală au jucat rolul central.

Astăzi aceste relații nu au dispărut, ci doar au devenit mai complexe. Interdependențele create de fuziuni, achiziții și alianțe între firme neapartinând aceluiași teritoriu național contribuie, în mare măsură, la reconfigurarea sferei de interese comune, definită în 1953 de fostul președinte al General Motors prin faimoasa frază: „Ce este bun pentru America este bun pentru General Motors și reciproc”.

În același timp, obligațiile luate de state în cadrul tratatelor și organizațiilor economice internaționale complică și mai mult capacitatea statelor de a se implica direct în economie. Cel puțin la prima vedere. În realitate, noile strategii de intervenție sunt „modernizate”, redenumite sau convertite în diverse programe vizibile sau mai discrete, dar aplicate pe toate continentele.

În noua economie, competiția dintre țări pune inevitabil în discuție politica lor economică, inclusiv politicile sociale. Este adevărat că, de exemplu, China atrage ca un magnet firmele străine în căutare de forță de muncă abundentă și ieftină, dar nu trebuie uitată „atractivitatea” oferită investitorilor străini de avantajele fiscale acordate de stat, stabilitatea monetară, forță de muncă disciplinată, absența constrângerilor sindicale, costul scăzut al energiei, legi permissive de protecție a mediului. Este vorba, deci, de un întreg „pachet”

de avantaje la care alte țări încearcă să se alinieze la rândul lor, pentru a obține „favorurile capitalurilor” la nivel regional sau global. Competiția a devenit cuvântul de ordine în economia globalizată în care coexistă țări și popoare „fruntașe”, și deopotrivă „codașe”, cărora li se dă ca exemplu „flexibilitatea” conducătorilor de pluton. În acest fel, valori sociale, națiuni, culturi diferite, sunt puse pe cântar și măsurate cu aceeași greutate: eficiența economică. Iată ce spunea un manager european: „În China, nimeni nu discută săptămâna de lucru de 35 de ore, oamenii doresc să muncească și să câștige. Muncitorii chinezi sunt mai ieftini decât cei din Statele Unite, Europa sau chiar și Mexic, dar acesta nu este singurul factor care influențează firmele. Forța de muncă disponibilă, dar și dorința chinezilor de a se specializa în noi meserii fac din China nu doar o sursă de muncă necalificată pentru companii. Europa are capacitatea de a inova, dar este afectată de legislația inflexibilă care împiedică producătorii să răspundă rapid la schimbări”¹⁰.

Globalizarea adâncește competiția până la nivel internațional. Orașe, regiuni sau provincii concurează pentru a atrage și a reține investitorii gata să părăsească teritoriul în căutarea unor condiții și mai favorabile. Particularitățile culturale, sistemul de valori al unei țări, istoria, au un cuvânt greu de spus în competiția globală. Valori individuale, colective, legăturile sociale, sunt cele care forjează identitatea unui popor, asigurându-i succesul. Dacă aceste legături se deteriorează, ele se vor reflecta nu doar în decăderea economică, dar și într-o erodare a națiunii însăși.

Aceste studii evidențiau diferențele dintre dezvoltarea economică a marilor zone economice ale lumii, existente în egală măsură la nivel regional. Rezultatul acestor inegalități continuă să creeze tensiuni economice și politice.

Diferența între competiție, război economic și arma economică nu este întotdeauna clară. Interesele statelor lumii rămân încă în centrul politicilor promovate de acestea chiar atunci când semnează tratate de integrare, ceea ce duce la ambiguități și confuzii, precum așa-zisul „patriotism economic”. Pe termen lung, efectele competiției economice accelerate dintre firme și țări pot fi devastatoare pentru mediu și resursele naturale neînlocuibile, astfel încât „învinșii” ar

putea fi, într-o primă fază, acele teritorii sărăcite în resurse, ajunse astfel dependente de „rațiile” acordate de „protectori”.

Albert O. Hirschman¹¹ afirma că nu se poate vorbi de echitate în schimburile comerciale dintre o țară puternică și una slabă, astfel că întotdeauna cel tare va impune condițiile comerciale cele mai avantajoase pentru el. Este ușor de dedus că, atunci când este cazul, o mare putere ar putea bloca importul unor mărfuri provenind din țări pe care dorește să le submineze economic și politic.

Dar chiar politicile de dumping, barierele comerciale, administrarea patentelor, migrația creierelor și a forței de muncă, creșterea prețului petrolului, crizele financiare, pot, în anumite condiții, să submineze economiile naționale.

Un caz particular de efect secundar al competiției, de data aceasta militară, este implozia blocului comunist, învins relativ „pașnic” de o cursă a înarmărilor care, transpusă în plan financiar și economic, a generat prăbușirea unui sistem deja ros pe dinăuntru.

Francois Mitterrand afirma, într-un interviu din 1995, că Franța se află într-un război permanent și vital cu America, neconștientizat, însă, de poporul francez. La 11 ani după acel interviu, Europa continua să fie divizată cu privire la identitatea reală a „inamicului”. Firme din China, India și chiar Rusia începuseră deja să achiziționeze diverse companii europene. Pentru unii naționaliști din SUA, după Japonia în anii ‘70, acum inamicul pare a fi Europa, acuzată de Peter Drucker că „dorește să-și exporte regulamentele și să impună costurile implicate de acestea Americii, prin acorduri internaționale, reinterpretarea regulilor O.M.C. și crescândă acceptare a standardelor UE în terțe piețe”. Dar peisajul este departe de a fi clar: interconexiunile dintre economiile Europei și Americii sunt la rândul lor o realitate indiscutabilă. Prin activitățile de fuziune și achiziție desfășurate de marile firme europene în Europa de Est și Centrală, SUA și Asia, Europa este în același timp globalizată și globalizatoare, astfel încât postura de victimă absolută a unui război economic nu corespunde cu realitatea. Totuși, trebuie amintit că efectele competiției japoneze, americane și chineze au dus

în ultimele decenii la dispariția unor industrii întregi din Europa. Dacă luăm în considerare recente „emoții” europene cauzate de manipulările strategic-energetice provocate de Rusia, devine și mai clar că amenințările economice nu au dispărut odată cu prăbușirea blocului comunist.

Adevărații stăpâni ai lumii nu mai sunt guvernele țărilor, ci conducătorii grupurilor multinaționale financiare sau industriale și ai unor instituții internaționale „opace” (Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, băncile centrale). Prin urmare, cei care conduc lumea nu sunt aleși în mod democratic, în ciuda impactului deciziilor lor asupra vieții populației. Puterea acestor organizații se exercită la o dimensiune planetară, în timp ce puterea statelor este limitată la o dimensiune națională. De altfel, ponderea societăților multinaționale în fluxurile financiare a depășit-o de mult pe cea a statelor. La dimensiune transnațională, mai bogate decât statele și reprezentând principalele surse de finanțare ale partidelor politice de orice orientare în majoritatea țărilor, aceste organizații se situează de fapt mai presus de legi și de puterea politică, mai presus de democrație.

Este evident faptul că se încearcă verificarea valorii științifice a celor mai importante motivații avansate de către literatura de afaceri internațională pentru a explica acest tip de comportament. Cultura de business, sistemele de producție, globalizarea, noua economie sau noul mediu de afaceri internațional sunt astfel printre principalii factori. Se impun adesea, ca forme de cooperare de afaceri, grupările industriale de tip *keiretsu*¹², societățile-mixte, alianțele strategice și acordurile de tip cartel. De exemplu, în cazul argumentului legat de cultura de business, este des întâlnită ideea că există anumite culturi care pun accentul pe cooperare, pe când altele pe competiție și individualism. Numeroși teoreticieni încearcă să critice această perspectivă, în măsura în care acceptarea perspectivei *wert-frei* (fără valoare) a economiei politice presupune că diferențele de cultură sunt ne semnificative din punctul de vedere al analizei praxiologice¹³. Existența unor numeroși întreprinzători din culturi considerate „cooperante”, dar care se încadrează mai mult, prin profilul lor, în culturi considerate la polul

opus este un tip de contra-exemplu care se poate aduce acestei perspective.

Referitor la politicile publice privind competiția și cooperarea inter-firme se încearcă o discutare a paradigmei cooperării din prisma atitudinii autorităților publice față de acest comportament al firmelor pe piață.

Paradoxal, acordurile de cooperare între firme reprezintă, din punctul de vedere a autorităților publice, o modalitate de afectare a concurenței mai condamnabilă decât monopolul, susceptibilă a avea efecte anticoncurențiale cu mult mai dramatice.

Dictonul lui Benjamin Tucker (reprezentant al individualismului anarhist din SUA) rămâne sugestiv pentru relația dintre cooperare și ceea ce pare a fi antiteza perfectă, competiția: dreptul de a coopera este la fel de legitim ca și dreptul de a concura.

Existența lumii actuale a interdependențelor impune ca abordarea problemelor economice să se facă în strânsă corelare cu procesele care au loc pe plan internațional. Schimbările din societatea contemporană se produc rapid și profund, neavând precedent în istorie. Referindu-se la aceste aspecte, cunoscutul analist și teoretician al relațiilor internaționale, A. D. Smith, preciza: „Ni se reamintește mereu că globul pe care-l

locuim devine tot mai mic și mai integrat. Pretutindeni (...) state și națiuni, anterior independente, sunt legate printr-o rețea de organizații și reglementări interstatale într-o adevărată comunitate internațională. În orice colț al lumii, trecutul etnic este retrezit și vechi culturi sunt fragmentate și remodelate. Omenirea este conectată la rețeaua tehnologiilor automatizate și încercuită de o pădure de comunicații de masă. Pe scurt, lumea noastră a devenit un loc unic. Această comprimare a timpului și a spațiului a schimbat în mod fundamental modurile în care ființele umane se relaționează reciproc și cu rețelele lor sociale”¹⁴.

Analistul american Sean Gregory atrăgea atenția că, după încheierea Războiului Rece, problemele securității nu mai sunt cu precădere de ordin militar, ci economic¹⁵. Nu departe de aceste opinii sunt și analiștii militari ruși A.I. Pozharov și V.V. Grebenik care susțineau că „*războiul economic este rezultatul unor transformări de esență în conflictualitatea ce are loc în relațiile internaționale și acestea nu pot fi înțelese dacă nu se apelează la o nouă paradigmă de analiză care să depășească linia clasică*”¹⁶.

În prezent, actorii non-statali exercită o putere crescândă, în timp ce statele nu mai dețin „monopolul violenței”, iar vechile instrumente ale diplomației și de garantare a securității internaționale, de tipul ONU, de exemplu, sunt depășite de complexitatea amenințărilor. Trebuie regândit fenomenul război, create noi mecanisme de păstrare a echilibrului și gestionare a crizelor, care să țină cont de noile realități. Astfel, se impune ca întreprinderile/corporațiile să regândească politicile aplicate în relațiile internaționale¹⁷. Într-un articol publicat la sfârșitul anului 2006, în ediția electronică a periodicului *La Tribune*, Pascal Junghans aprecia că, din 2005 și până în decembrie 2006, s-au produs 1.578 de atacuri asupra a 888 de întreprinderi franceze. Acesta constata că, spre deosebire de anii precedenți, sustragerea documentelor secrete din întreprinderi pare să nu mai fie la modă, acestea fiind înlocuite cu «atacuri» de ordin financiar¹⁸. Astfel, nu surprindea pe nimeni faptul că, în Franța, a apărut o culegere de studii care a făcut obiectul unei dezbateri științifice, intitulată „Franța în

război economic”, elaborată sub coordonarea locotenent-colonelului Hervé Kirsch¹⁹.

În prezent, nu putem nega faptul că în disputa specialiștilor este foarte greu să definești conflictul economic, care culminează cu războiul economic. Cu toate că există o literatură deosebită consacrată păcii și războiului²⁰, definițiile care se referă la fenomenul războiului sunt diverse și complexe. Hobbes caracteriza războiul ca o confruntare a tuturor împotriva tuturor, iar Rousseau considera că războaiele nu pot fi purtate decât de către state, nu și de către indivizi. După încheierea Războiului Rece confruntarea militară nu mai ține doar de apanajul statelor. Sunt implicați actori non-statali, iar cauzele sunt dintre cele mai diversificate, inclusiv de natură economică. Acest lucru va fi reflectat, indiscutabil, și în teoria războiului.

Cooperarea și conflictul în economia mondială contemporană se impun, aparent, cu aceeași rată de succes. Preocuparea constantă pentru promovarea intereselor economice în producerea de bunuri și servicii, comerț și finanțe se remarcă mai ales prin utilizarea instituțiilor și a mecanismelor de reglare a activității în economia mondială. Toate aceste aspecte care gravitează în jurul intereselor economice utilizează produsul de intelligence, ca element de putere în circuitul mondial și de aici apare problema justificării costurilor informațiilor, nu doar cât costă obținerea informațiilor economice cât, mai ales, ce avantaje economice asigură.

Concluzii

În perioada următoare, războiul economic, ca și componentă esențială a confruntării continue, va juca un rol determinant în viața politică și militară a oricărui stat. Principalele trăsături ale războiului economic se desprind din natura sa complexă, respectiv: dificultatea precizării adversarilor; absența unor frontiere de natură geografică și/sau temporale; multitudinea de ținte; lipsa unor metode rapide de remediere a consecințelor generate; dificultatea stabilirii unor responsabilități clare și precise privind managementul domeniului; posibilitățile de dezinformare și manipulare.

Războiul economic este însoțit de noi mijloace de acțiune/influențare care eludează puterea convențională și granițele statelor. Multe dintre aceste mijloace acționează direct la nivelul comenzii și al controlului, al voinței, al informației, precum și asupra elementelor esențiale ale infrastructurii statale.

De asemenea, războiul economic urmărește evitarea conflictelor convenționale, a producerii de victime și pagube, prin utilizarea acestor noi mijloace aflate la granița dintre starea convențională de război și starea convențională de pace. Războiul economic

vizează structuri ale domeniului politic, social sau militar, nu doar pentru a le distruge sau paraliza, ci mai ales pentru a le influența procesele decizionale. Astfel, se face trecerea de la stadiul de violență organizată la stadiul de influențare ostilă.

În încheiere, pentru a sintetiza realitatea contemporană a războiului economic, putem spune că în trecut, după finalizarea unui război se numărau morții și răniții în fața zidurilor cetății; astăzi, după finalizarea conflictului se numără șomerii care stau în fața porților fabricilor aflate în faliment.

¹ Au fost, în fapt, două războaie (1839-1842; 1856-1860) purtate de Marea Britanie împotriva Chinei pentru a forța deschiderea porturilor chineze pentru comerțul cu opiu. Opiul din India Britanică reprezenta plata pentru importurile britanice din China - mătase, porțelan și ceai.

² Economist la Centrul Național francez de Cercetare Științifică (CNRS), membru al Consiliului de Analiză Economică (CAE).

³ Paul Robin Krugman, economist, ziarist și eseist american, deținător al Premiului Nobel pentru economie, este profesor de științe economice și relații internaționale la Universitatea Princeton, iar din anul 2000 cronicar la *The New York Times*. În lumea științifică, P.R. Krugman este bine cunoscut pentru contribuțiile sale în domeniul schimbului comercial.

⁴ *Dictionnaire de gestion*, Edition la Découverte, 1997, passim; *ANALYSE financière*, Paris, Editura Economică, 1994, p. 18.

⁵ Christian Harbulot, *La main invisible des puissances*. 2e édition, Paris: Ellipses, 2007, passim.

⁶ www.sinuc.utcluj.ro/SINUC-2007/SECTIA--Vasile/7.V4.pdf.

⁷ Frois G. Abraham, *Economie politique*, ediția a patra, Editura Economică, Paris, 1988, pp. 250-251.

⁸ Reprezintă o piață a mărfurilor care este monopolizată de un număr redus de mari producători.

⁹ „Qu'est-ce que la mondialisation?” (*La Découverte*, 2004), pg. 168; „Le capitalisme mondiale” (PUF, 1998); „Impact des délocalisations de l'Union européenne vers MEDA” (Anima/Afi, 2004); „Questions sur l'économie politique de la mondialisation” (collectif, Karthala, 2004); „Mondialisation, la grande rupture” (*La Découverte*, 2007).

¹⁰ *Adevărul* 12 iulie, 2005.

¹¹ Albert O. Hirschman a fost cercetător la Institute for Advanced Study din Princeton. A scris numeroase cărți importante în domeniile economiei, teoriei politice și istoriei ideilor. *Rival views of market society and other recent essays*. New York: Viking, 1986; *The Rhetoric of Reaction: Perversity, Futility, Jeopardy*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 1991; *A propensity to self-subversion*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1995; *Crossing boundaries: selected writings*. New York: Zone Books; Cambridge, 1998.

¹² Un „*keiretsu*” înseamnă un set de companii care au afacerile strâns legate și au aceeași acționari. „*Keiretsu*”-urile își au originea în „*zaibatsu*”-uri. „*Zaibatsu*”-urile erau inima economiei Japoniei înainte de al Doilea Război Mondial (între anii 1930-1946). Patru „*zaibatsu*”-uri controlau jumătate din economia Japoniei. Ele au fost eliminate după al Doilea Război Mondial de către Aliați. Particularitatea „*keiretsu*” este strânsa legătură între aceste companii și băncile pe care le dețin.

¹³ Acel tip de analiză care se ocupă cu studiul structurii generale a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora.

¹⁴ A.D. Smith, *Nation and nationalism in a global era*, Polity Press, 2000, Introduction, p. 1.

¹⁵ Sean Gregory, „*Economic Intelligence*”, în *The Post-Cold War Era: Issues for Reform*, disponibil pe Internet la adresa <http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/economic.htm>; [accesat în februarie 2011].

¹⁶ cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/Politici%20si%20geostrategii2008-vol.2.pdf.

¹⁷ Charles C. Jr., Moskos, *Introducere la colecția de studii „Securitatea internațională și Forțele Armate”*, coordonatori Callaghan Jean și Rernic Franz, București, Editura Tritonic, 2004, p. 13.

¹⁸ Pascal Junghans, *L'attaque financière principale menace contre entreprises*. Disponibil pe Internet: <<http://www.spyworld-actu.com/>>; [accesat în februarie 2011].

¹⁹ Hervé Kirsch, *La France en guerre économique*. În: <http://www.amazon.fr/France-guerre-%C3%A9conomique-Plaidoyer-strat%C3%A8ge/dp/2711769380>; [accesat în februarie 2011].

²⁰ Constantin Hlihor; Ecaterina Căpățină, *Comunicare în conflictele internaționale. Secolul al XX-lea și începutul secolului XXI*. București, Editura Comunicare.ro, 2007, pp. 47-58.

PSIHOLOGIA ANALIZEI DE INTELLIGENCE

*Dr. Cristian DOBRE**

Abstract

The author tries to show some of psychological challenges that every intelligence service and every intelligence analyst have to face in their specific work, providing timely decision-makers intelligence products in order to support their decisions. In this paper, the author puts an equality sign between the intelligence analysis and intelligence production or intelligence processing that is viewed with its specific phases (collation, assessment, analysis, integration and interpretation of the raw data and information). In a general view, the analysis is defined cutting a whole thing into component parts using a scientific method.

Keywords: *intelligence, psychology, intelligence product, intelligence analysis, psychological profile of the analyst, analysis method, psychological tricks.*

Analiza de intelligence – câteva considerații teoretice

Analiza de intelligence reprezintă un demers cognitiv complex de examinare, prelucrare, integrare și interpretare a unor date și informații, astfel încât produsele rezultate să permită: evitarea surprinderii și avertizarea timpurie a beneficiarului, documentarea sa cu privire la lansarea unor inițiative profitabile și menținerea unor echilibre optime în cadrul organizației.

Scopul fundamental al analizei de intelligence, numită în continuare „analiză”, este acela de a sprijini procesul decizional de la nivelul conducerii, astfel încât organizația, indiferent de arhitectura sa, să fie eficientă. Acest deziderat presupune: asumarea conștientă a riscurilor, identificarea și înlăturarea propriilor vulnerabilități, fructificarea oportunităților care apar în calea entității de referință și valorificarea vulnerabilităților competitorilor, în propriul interes.

Analiza este orientată, deopotrivă, către trecut, prezent și viitor, pentru a pune la dispoziția decidenților atât produse rezultate din acțiunile

trecute, cât și pentru a elabora estimări/prognoze ce pot direcționa strategiile și planurile de acțiune ale entității de referință, în viitor.

Materia primă a analizei o reprezintă datele și informațiile, care pot proveni din multiple surse, prin intermediul unui proces continuu și sistematic de exploatare a mediilor de interes pentru organizație.

Astăzi, mai mult ca oricând, analiza este prezentă în mai toate sectoarele vieții: economic, financiar, comercial, social, medical, ingineresc, cibernetic, literar, artistic, educațional, psihologic, de securitate etc. – demonstrând, fără echivoc, faptul că succesul unei organizații sau domeniu de activitate depinde, în mod fundamental, pe de o parte, de corectitudinea analizei și de asumarea sa de către decidenți, pe de altă parte.

Mediul internațional de securitate și analiza de intelligence

Realitatea internațională recentă a demonstrat că evenimente precum crearea unor state „fantomă” pe teritoriul unor țări suverane, încălcarea prevederilor dreptului

**Autorul este expert în psihologie în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

internațional și ocuparea ilegală a teritoriului altui stat, re poziționarea rapidă a vectorilor de lovire cinetică de înaltă precizie, asociată cu demonstrații de forță masive, lovituri de stat și alunecări antidemocratice periculoase, acțiuni centrifuge în cadrul Uniunii Europene (BREXIT, FREXIT, NEXIT, CZEXIT, SWEXIT etc.), reconfigurarea jocurilor geo-strategice, atât la nivel global, cât și regional, acțiuni populiste în democrațiile fragile, susținerea politică, economică, socială și militară a unor enclave autoprocimate „independente” pe teritoriul unor state suverane, crize financiare de proporții, cu perspective de insolvență a statului, crize guvernamentale și instabilitate politică accentuată, acțiuni separatiste de autonomie a unor teritorii ale unor state suverane, conflicte înghețate, cu izbucniri violente, atentate teroriste de proporții (Franța, Germania, Rusia, Turcia, Bulgaria, SUA etc.), segregare religioasă, etnică, națională, războaie hibride, războaie interne de uzură, crize umanitare de proporții, „greșeli” impardonabile de bombardare a unor obiective civile, proliferarea nucleară, dezvoltarea unor entități teroriste radical-islamice, care controlează teritorii extinse și populații numeroase („Statul Islamic”/Siria și Irak, Al-Qaeda, Boko Haram/Nigeria, Al-Shabab/Somalia), incapacitatea

marilor puteri de a colabora eficient pe teme de securitate de interes planetar, acțiuni piraterești de anvergură (Golful Aden, Golful Guineea, Strâmtoarea Malacca etc.), dispute teritoriale și maritime istorice, inconsistențe în politica externă de securitate a unor state, rivalități tradiționale, reconfigurarea sferelor de influență ale marilor puteri, accesarea la putere a formațiunilor politice naționalist-extremiste inclusiv în state cu o tradiție democratică solidă, mișcări politice impredictibile la nivelul marilor puteri, migrația necontrolată spre Occident și gestionarea deficitară a acestei crize de către liderii europeni, acutizarea disparităților economico-financiare dintre state (G20, G7 versus restul lumii), re poziționarea geo-politică și economică a unor state în arhitectura regională și/sau internațională de securitate, degradarea accelerată a mediului înconjurător, catastrofe naturale (cutremure, inundații, erupții vulcanice de proporții), pandemii (SAR, gripa porcină, Zika), dezastre tehnologice (accidentul de la centrala nucleară de la Fukushima), exacerbarea acțiunilor xenofobe, naționalist-rasiste (exprimate prin agresiuni la adresa emigranților sau religiei/culturii acestora, genocid etc.), intensificarea acțiunilor de criminalitate transfrontalieră și a acțiunilor de subminare a intereselor

economice legitime ale unui stat (organizații de traficanți de arme, droguri, carne vie, bunuri de contrabandă, economia neagră, corupția etc.), perturbarea culoarelor energetice strategice ale lumii, atacuri cibernetice de amploare la adresa unor instituții guvernamentale, bancare, economice, politice etc., acțiuni subversive, de dezinformare sau informare ostilă - cu reverberații dramatice în plan economic și de securitate națională, escaladarea unor conflicte locale, declinul demografic accentuat în Europa - cu efecte evidente de schimbare a culturii și a stilului de viață tradițional european, urmare a înlocuirii treptate a populației native, poziția geo-strategică a României la granița de Est a NATO și UE și la confluența unor sisteme de securitate radical opuse – sunt doar câteva dintre cele mai importante amenințări care intră în sfera de interes a securității naționale.

Aceste situații, prezente în realitatea contemporană, sunt accentuate de fenomenul „globalizării”, fenomen ce și-a arătat, deopotrivă, atât fațeta pozitivă, cât și pe cea negativă. Cea de-a doua, însă, s-a dovedit a fi extrem de dificil de gestionat la nivel planetar, urmare a unor factori precum: precaritatea resurselor Terrei, fractura ideologică ireversibilă dintre sistemele de securitate mondiale, fragmentarea ireconciliabilă religios-dogmatică (sunniți-șiiți, creștini-musulmani, budisti-musulmani, agnostici-atei-credincioși etc.), interesele divergente ale unor actori statali și non-statali (corporații internaționale, state nerecunoscute de ONU, organizații teroriste, ONG-uri, organizații oculte, religioase, criminale etc.), în demersul lor de a avea acces la resursele planetare și de a asigura bunăstarea cetățenilor/membrilor lor.

În acest context global, volatil, incert, complex, ambiguu și imprevizibil, imperatiile de securitate care definesc locul și rolul României în lume - în cadrul organizațiilor la care aceasta este parte (UE, NATO, OSCE, ONU, OIF¹, ASEM², SEECP³, RCC⁴, ICE⁵, OCEMN⁶ etc.), al parteneriatelor strategice (SUA, Polonia, Turcia, Marea Britanie, Franța, Ungaria etc.) și al altor forme de cooperare

internațională (parteneriate extinse, relații speciale, relații diplomatice etc.) trebuie văzute din cel puțin *două perspective*:

- din perspectiva intereselor politice, economice și de securitate *naționale*, prin care România își garantează existența, identitatea, dezvoltarea și stabilitatea, își apără suveranitatea, independența, integritatea teritorială, unitatea și indivizibilitatea statului de drept, ordinea constituțională și siguranța cetățenilor săi în cadrul conceptului de „securitate extinsă”, își promovează valorile și își construiește viitorul și bunăstarea la care cetățenii săi sunt îndreptățiți;
- din perspectiva intereselor politice, economice și de securitate *ale unor terți* actori internaționali, care includ România în propriile lor interese.

Cunoașterea comprehensivă a realității internaționale, într-o manieră pragmatică, eficientă și direcționată clar spre rezultate concrete presupune un amplu mecanism național de intelligence, bine structurat și adaptat intereselor naționale, dar și calibrat eficient cu resurse aflate la dispoziție.

În acest cadru complex, analiza în domeniul securității naționale, ar trebui să pornească de la ideea că *o amenințare la adresa securității naționale trebuie tratată integrat*, pentru a-i înțelege mecanismele de manifestare atât în aria internațională, cât și în plan intern. Experiența istorică a demonstrat că jocurile geo-strategice ale unor terți, care au introdus România în ecuația lor, sunt multidimensional operaționalizate, astfel încât ele sunt jucate atât în plan extern (la nivelul comunității internaționale), cât și în plan intern (pe teritoriul național, atât cu oameni și resurse românești – utilizate naiv sau interesat, cât și cu oameni și resurse străine, evident, împotriva intereselor noastre naționale).

Pornind de la aceste considerații, rezultă că analiza în domeniul securității naționale implică atât resurse umane de calitate, bine pregătite profesional, cu o stabilitate psihologică ireproșabilă și abilități cognitive superioare, cât și resurse financiare și materiale adecvate nivelului de ambiție stabilit la nivel național, prin documentele programatice de nivel strategic.

Provocări la adresa analistului de intelligence

Procesul de elaborare a deciziilor de nivel strategic în orice domeniu de activitate, și cu atât mai mult în cel al securității naționale este marcat de concepte revoluționare precum „decizii informate”, „decizii inteligente”, „decizii în cunoștință de cauză”, „supremație informațională”, „INFO-OPS (informații-operativ)”, „puterea informației”, „războiul informațional”, „prognostic strategic”, „curs de acțiune probabil” - fapt ce minimizează rolul inspirației de moment al vreunui eventual lider genial, care ar acționa animat doar de propriile instincte.

Materializarea în practică a acestor concepte, însă, reprezintă un demers extrem de laborios și de costisitor, care presupune analiști cu abilități intelectuale peste medie și foarte bine pregătiți profesional, capabili să lucreze interdisciplinar cu colegii implicați în alte faze ale ciclului informațional pentru elaborarea unor produse de intelligence cu adevărat utile factorilor de decizie.

Obținerea și transmiterea datelor și informațiilor de interes, sortarea, evaluarea și

pregătirea acestora pentru demersul analitic constituie un demers cel puțin la fel de laborios ca cel de analiză propriu-zisă, având în vedere o serie de provocări ale mediului actual de securitate. Dintre acestea, amintim:

- a) *Multitudinea de informații.* Volumul de informații la dispoziție, care se cere a fi prelucrat, în vederea extragerii elementelor de interes și elaborării produselor de informații este extrem de mare la acest moment. Canalele de circulație a informațiilor sunt supraîndurate de date, iar provocarea cea mai mare constă tocmai în selectarea celor mai relevante date necesare pentru situația de interes dată.
- b) *Informațiile contradictorii.* Multe dintre datele și informațiile de interes, disponibile, la un anumit moment dat pot fi contradictorii, prin natura lor, fapt ce îngreunează procesul de prelucrare, prin repetarea, multiplă, a ciclului de verificare și reverificare, în vederea stabilirii cât mai precise a nivelului de credibilitate a informației.

- c) *Multiplele opțiuni ale țintei.* Contextul actual de securitate, marcat de creșterea interdependențelor și impredictibilității unor entități de interes, ajută nemijlocit la stabilirea unui număr mare de cursuri de acțiune pentru același proces monitorizat și aflat în derulare. Această perspectivă îngreunează suplimentar munca analistului.
- d) *Timpul scurt de elaborare a produselor de intelligence.* Dinamica mare a mediului de securitate contemporan, accentuată de evoluții imprevizibile și dramatice ale evenimentelor din zonele de interes, solicită din partea analiștilor o viteză cognitivă foarte mare, asociată cu o putere de integrare mentală și o capacitate de prezentare a rezultatelor superioare.
- e) *Subiectivitatea interpretativă.* Relativitatea datelor și informațiilor aflate la dispoziția analistului, asociate cu experiența sa, îl determină pe acesta să elaboreze produse de intelligence cu privire la faptele din trecut și prognozele de viitor, prin această prismă aflată sub imperiul subiectivității, fapt ce poate conduce, uneori, la ignorarea flagrantă a realității din teren. Acest proces este accentuat de lipsa datelor și informațiilor tehnice pure.
- f) *Lipsa informațiilor esențiale.* Acest aspect reprezintă o varietate a situației precedente, caracterizată tocmai de opacitate în privința unor informații de referință absolut esențiale. Acest fapt obligă analistul să elaboreze produse de intelligence de o calitate inferioară, fapt ce poate afecta dramatic procesul decizional.
- g) *Manipularea informațională.* Acest demers este unul deja consacrat, care și-a demonstrat din plin eficiența în cele mai mari bătălii ale omenirii, din antichitate și până în prezent. Operațiile de informații, prin formele sale multiple de manifestare – active și pasive – au pus în evidență faptul că acțiunile de dezinformare, de denigrare, de subversiune, de agresiune psihologică, război electronic, de operații psihologice etc. sunt extrem de eficiente, dacă sunt organizate temeinic. Ele pot afecta puternic procesul de elaborare a produselor de intelligence și actul decizional.
- h) *Contrazicerea pattern-urilor.* De regulă, modul de acțiune al țăintelor umane, fie ele individuale sau colective, se supune unor tipare culturale, educaționale, istorice, ideologice, psihologice, economice, militare, care dau un caracter de predictibilitate deciziilor viitoare ale respectivelor entități. Uneori, însă, aceste tipare sunt rupte ori contrazise, cu bună știință, pentru a-l deruta și surprinde pe adversar. Aceste acțiuni pot să afecteze procesul de analiză, mai ales în cazul în care lipsesc unele informații esențiale, sunt ignorate evidențele sau se instalează „miopia cognitivă” generată de puterea *bias* - urilor intelectuale.
- i) *Lipsa unor metode de analiză științifică a datelor.* Tendința de a înlocui analiza sistematică și științifică a datelor și informațiilor cu compilația artistică poate aduce grave prejudicii procesului de analiză. Metodele sunt esențiale în procesul analitic, iar puterea lor face diferența dintre analiza profesionistă și analiza „după ureche”.
- j) *Analiza simplă versus analiza multidimensională.* Această dilemă este prezentă în mai toate structurile de analiză ale armatelor moderne. Astăzi, cursul de acțiune al unui demers regional în planul securității poate fi determinat de cele mai diverse variabile, multe dintre acestea situate pe alte meridiane și motivate, uneori, simultan ori parțial, de factori de natură economică, financiară, politică, socială, psihologică, antropologică, culturală, militară, geo-politică, energetică, comercială etc. Fiecare dintre acești factori se constituie într-un set de provocări la adresa sistemului de gândire și rezolutiv al analistului.
- k) *Absența unor competențe analitice.* Deși, administrativ, la nivel național, acoperirea de intelligence este clar definită, în lumea

de astăzi este necesar ca fiecare structură de informații să dispună de experți pentru fiecare domeniu de interes și să fie capabilă să pună la dispoziția analistului informații relevante din toate zonele lumii, fie că sunt obținute direct, de la sursele proprii, fie că sunt rezultatul colaborării. Absența acestor facilități este echivalentă cu „orbirea cognitivă”.

Profilul profesional al analistului de intelligence

Presupunând că analistul are la dispoziție informații relevante pentru zona sa de interes, se pune întrebarea ce i-ar trebui acestuia pentru a elabora produse de intelligence de calitate, utile în procesul decizional.

Răspunsul pornește de la momentul selecției analistului pentru ocuparea postului și continuă cu etapele obligatorii ale desăvârșirii sale profesionale. Astfel, se apreciază că profilul profesional al analistului ar trebui să răspundă următoarelor imperative:

- a) **Morale.** Acestea sunt reprezentate de trăsături de caracter cum ar fi: loialitatea față de țară și organizația din care face parte, patriotismul, disciplina, disponibilitatea de a-și pune calitățile intelectuale în slujba țării, perseverența și determinarea de a elabora un produs de analiză de calitate, modestia, integritatea,

cinstea și onestitatea în relaționare, deschiderea la colaborare, moralitatea, demnitatea, intransigența și verticalitatea profesională, tenacitatea, punctualitatea, răbdarea, prudența, responsabilitatea și altele.

- b) **Aptitudinale.** Acestea se referă la capacitatea analistului de a înțelege realitatea, de a integra rapid informațiile noi și de a elabora oportun produse de intelligence, de calitate, pentru procesul decizional. Dintre aptitudinile cognitive necesare analistului se pot menționa: o bună percepție, atenție și memorie, o capacitate superioară a inteligenței verbale (materializată în capacitatea sa judiciară, de a face analogii, de a stabili relații cauză-efect, de a concluziona, de a înțelege un text complex – sub presiunea timpului, de a face deducții, de a identifica *pattern*-uri, de a face clasificări, asocieri, ierarhizări, generalizări și particularizări, de a descifra cuvinte cifrate, de a stăpâni regulile raționamentelor logice etc.) și nonverbale (materializată în capacitatea de a lucra logic cu cifre, figuri/simboluri, volume etc.). O bună capacitate de învățare, asociată cu o imaginație echilibrată și o flexibilitate cognitivă ridicată întregesc portretul aptitudinal al analistului.

Profilul profesional al analistului de intelligence		
 Calități necesare	Morale	Loialitate, patriotism, perseverență, integritate, modestie, onestitate, capacitatea de lucru în echipă, moralitate, demnitate, intransigență, verticalitate profesională, punctualitate, răbdare, responsabilitate ș.a.
	Aptitudinale	Percepția corectă a realității, atenție, memorie, capacitatea de a face analogii / asocieri/ ierarhizări/ generalizări/ particularizări de a identifica cauzele și efectele fenomenelor, imaginație echilibrată ș.a.
	De personalitate	Stabilitate emoțională, toleranță, capacitatea de stăpânire în situații tensionate, mobilitate verbală peste medie, calm, conștiinciozitate, orientare pe sarcini, toleranță ridicată la critică ș.a.
	Educaționale	Studii academice, cultură generală bogată, interes epistemologic de a înțelege mediul internațional, spirit enciclopedic, gândire critică ș.a.
	Formative	Capacitatea de a învăța activ, cunoaștere la un nivel foarte bun a limbii materne, cunoașterea (cel puțin) a unei limbi de circulație internațională, capacitatea de a lucra sistematic conform metodologiilor științifice și procedurilor în vigoare ș.a.

- c) **De personalitate.** Acestea au în vedere configurarea unui profil de personalitate echilibrat, care să permită abordarea eficientă a sarcinilor curente. În portofoliul calităților psihologice recomandate analistului pot fi incluse următoarele: stabilitatea emoțională, o bună capacitate de a tolera situații tensionante, o mobilitate verbală peste medie, calmul, conștiinciozitatea, un stil de lucru orientat pe sarcină, o capacitate adaptativă ridicată, un nivel redus al tendințelor psihotice, o capacitate ridicată de a lucra în echipă, o toleranță ridicată la critică etc.
- d) **Educaționale și de deschidere spre cunoaștere.** Se apreciază că cei mai buni analiști în domeniul securității naționale au o pregătire ce atinge, cu precădere, domenii precum: militar, relațiile internaționale, dreptul, domeniul socio-psihologic, științele politice, studiile de securitate, economice și administrative. Alături de studiile academice/universitare, erudiția, cultura generală bogată, interesul epistemologic de a înțelege fenomenele și procesele din mediul internațional, spiritul enciclopedic, gândirea critică, oferă garanții suplimentare pentru o performanță profesională superioară.
- e) **Formative.** Acestea au în vedere un set de deprinderi de lucru, apreciate ca fiind esențiale pentru analiști. Dintre acestea se pot menționa: capacitatea de a învăța activ, lucrul cu tehnica de calcul, cunoașterea la nivel foarte bun a limbii române și la un nivel acceptabil a unei limbi de circulație internațională/din spațiul de care răspunde, capacitatea de a lucra sistematic și sinergic, potrivit metodologiei științifice și procedurilor în vigoare, deprinderi de a utiliza ingenios tehnici rezolutive etc.

Calitatea profesională a unui analist nu se rezumă, așa cum am mai afirmat, doar la procesul de selecție profesională, ci continuă pe toată durata carierei acestuia. Astfel, stagiile periodice de pregătire profesională, experiența

internațională din posturile diplomatice ori teatrele de operații militare, schimburile de experiență cu omologi din alte țări sau servicii naționale, vizitele în spațiile de acreditare, participarea la conferințe, grupuri de lucru, dezbateri academice, studiul individual - reprezintă tot atâtea modalități de îmbogățire a experienței analistului și, totodată, o garanție a unor produse de intelligence de calitate, utile procesului decizional.

Metode psihologice utile în munca analistului de intelligence

Procesul de elaborare a produselor analitice de intelligence este unul complex, care solicită din plin abilitățile cognitive ale persoanei desemnate să-l implementeze. Pentru a se asigura succesul acestuia - cunoscută fiind importanța sa pentru deciziile de nivel strategic - au fost puse la punct sute de metode de analiză.

Dintre acestea, se vor exemplifica următoarele:

- a) *Analiza produselor activității intelectuale a țintei.* Deși această metodă este una psihologică, prin excelență, ea funcționează foarte bine și în „lumea analiștilor”. Ea poate fi aplicată, cu succes, atât pentru ținte individuale (lideri civili, comandanți militari, formatori de opinie, cercetători etc.), cât și pentru ținte colective (organizații, guverne, trusturi de presă, mișcări disidente sau pro-guvernamentale, asociații neguvernamentale etc.) și poate viza: relevarea concepțiilor, a opiniilor, a unor idei de forță, a unor mesaje, a ținutelor vizate, a tehnicilor lexicale și stilistice utilizate, a trendurilor, a dezvoltărilor tehnic-științifice, a trăsăturilor de personalitate, a motivațiilor, a nivelului de ambiție, a capacității reale de implementare a sloganelor, a vulnerabilităților, a punctelor forte ce aparțin entității de interes etc.
- b) *Analiza cost-beneficiu.* Este importată din mediul economic și extinsă, cu succes, în cel al securității, având în vedere că orice demers acțional în această arie este susținut de resurse umane, financiare și materiale.

- c) *Metoda scenariilor*. Această metodă permite punerea în evidență a cursurilor de acțiune probabile ale țintei de interes. Metoda se bazează pe tehnici specifice, cum ar fi: brainstormingul, tehnica Delphi, *mind-mapping*, cutia morfologică etc. Unele situații pot fi simulate ușor cu ajutorul unor softuri dedicate domeniului.
- d) *Metoda de analiză longitudinală*. Împrumutată din psihologie și istoriografie, metoda permite înțelegerea unei situații contextuale date sau a unui trend într-un anumit domeniu, pe baza datelor și informațiilor rezultate din acțiunile trecute ale țintei.
- e) *Metoda SWOT*. Deja consacrată în domeniul economic, această modalitate de analiză este capabilă să pună în evidență punctele forte și slabe, vulnerabilitățile și oportunitățile pe care se bazează ținta în demersurile sale. Ea oferă o modalitate structurată de analiză, cu o latură acțională bine conturată.
- f) *Analiza comparativă*. Metoda de referință permite elaborarea prognozelor pe baza analizei unor situații relativ asemănătoare, care au avut loc în trecutul țintei sau se află în derulare la alte entități, care, aparent, sunt mai ușor de observat și studiat.
- g) *Metoda arborelui de obiective*. Această metodă pornește de la un set de obiective generale, care, treptat, sunt ramificate, pe baza datelor și informațiilor deținute. Unele ramuri vor continua să „se dezvolte”, în timp ce altele vor stagna sau chiar se vor „usca”, urmare a situațiilor puțin fezabile sau chiar absurde pe care le pot genera. Metoda ajută la înțelegerea proceselor derulate de țintă.
- h) *Matricea Ansoff*. Este o metodă utilizată preponderent în sfera de interese economice, care își propune să identifice posibilitățile de penetrare ale unei piețe, de dezvoltare a acesteia, de promovare și diversificare a unor produse destinate pieței țintă. Aceasta joacă un rol important în managementul de nivel strategic.
- i) *Metoda PEST*. Acronimul din titlul său este dat de domeniile de analiză ale țintei: politic, economic, social și tehnologic. Se apreciază că studiul multi-nivel al entității de interes permite observarea mai fidelă a conexiunilor, fapt ce conduce la produse de intelligence cu valențe estimative superioare.
- j) *Evaluarea percepțiilor*. Această metodă aparține științelor sociale. Deși în analiza de intelligence pare greu de aplicat, urmare a faptului că nu se pot aplica chestionare de opinie țintei, în realitate „analiza de la distanță a opiniilor” și metoda de tip *profiling* funcționează la un nivel acceptabil, raportat la nevoile decidenților de nivel superior. Ea utilizează „observația”, sub toate formele sale, ca metodă de bază de colectare a datelor de interes.
- k) *Avocatul diavolului*. Metoda previne elaborarea unor produse de intelligence fără să fi fost supuse unei critici consistente, bazată pe argumente și contra-argumente. Un astfel de demers este destinat să crească încrederea în produsul final al muncii analistului și să sprijine decizia în mod efektiv.
- l) *Metoda reducerii la absurd*. Deși această metodă este mai bine cunoscută în matematică, ea funcționează la fel de bine și în analiza de intelligence. Astfel, în situația în care ipotezele formulate să susțină o anumită idee sunt contrazise, ideea de referință este respinsă, iar contra-ideea sa este acceptată automat.
- m) *Pânza de păianjen*. Această metodă sugerează că evenimentele sau țintele sunt inter- relaționate și interconectate între ele, fapt ce impune identificarea relațiilor, conexiunilor și a nodurilor vitale, în scopul înțelegerii întregului și previzionării evoluțiilor posibile.
- n) *Metoda matriceală*. Aceasta impune un sistem foarte bine structurat de analiză, care impune completarea unor câmpuri cognitive obligatorii cu informații relevante. Odată completate, ele permit elaborarea unor analize foarte complexe și bine fundamentate.

Arta analistului constă, însă, în utilizarea metodei celei mai potrivite pentru un anumit context dat. Cunoașterea temeinică a unor asemenea metode permite îndeplinirea mai ușoară și mai rapidă a misiunii analistului.

Capcane psihologice în calea gândirii analistului de intelligence

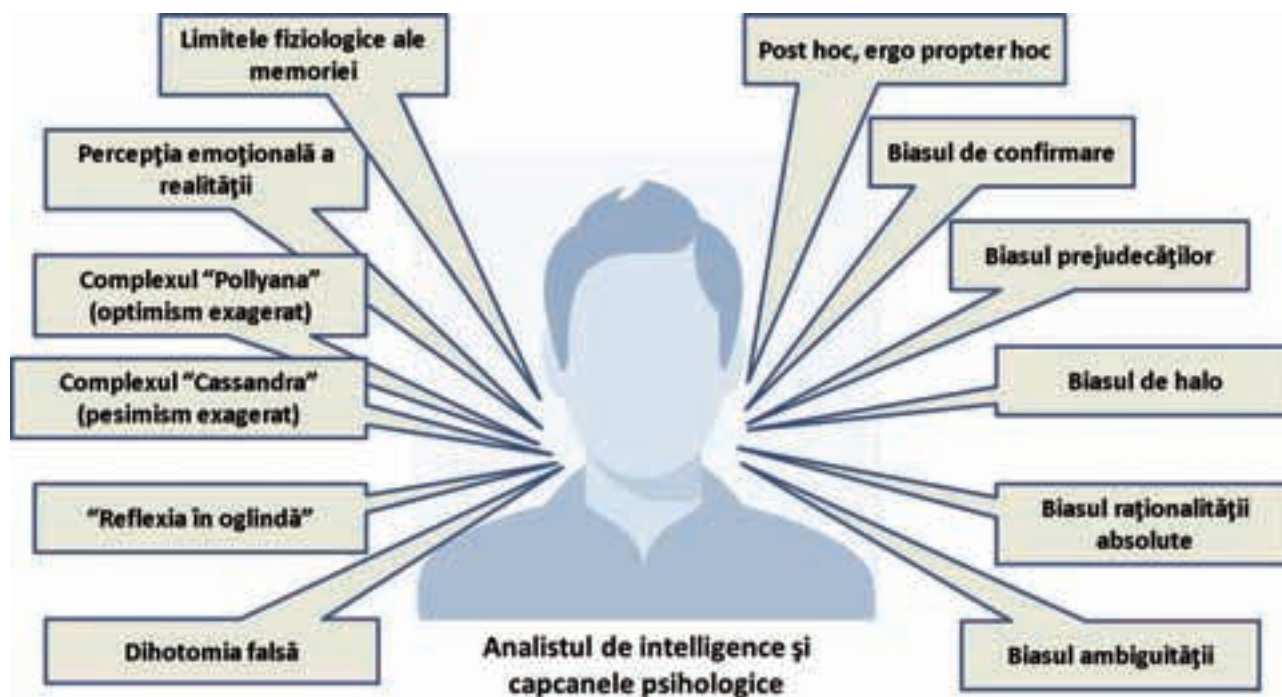
Judecarea și interpretarea realității de la un anumit moment dat și elaborarea prognozelor sunt contaminate, într-o măsură mai mare sau mai mică, de subiectivitatea analistului, indiferent de nivelul de pregătire al acestuia sau de structura sa de personalitate.

Cauzele principale ale unui asemenea curs de acțiune se datorează limitelor inerente ale ființei umane, pe de o parte, și calității informațiilor pe care analistul le are la dispoziție, pentru a le procesa, pe de altă parte.

Dintre cele peste 450 de capcane psihologice ce se întind în fața analistului, identificate de experții în domeniu, se pot aminti, pentru exemplificare, următoarele:

- a) *Limitele fiziologice ale memoriei*, date de: uitare, capacitatea de înțelegere și de integrare a noilor noțiuni, de actualizare a informațiilor deținute, de a memora, cu precădere, anumite informații în detrimentul altora etc.

- b) *Percepția emoțională a realității*, ilustrată de: back-groundul său educațional, experiența sa de viață, sensibilitatea de percepție a realității (predominant vizual, auditiv, kinestezic, olfactiv mixt), contextul social în care trăiește etc.
- c) *Complexul „Pollyana”* - potrivit căruia analistul „vede” numai partea optimistă a situației de referință, fiind incapabil să identifice amenințările și riscurile emanate de o anumită țintă, în mod realist;
- d) *Complexul „Cassandra”* - potrivit căruia analistul ignoră aspectele pozitive ale unei anumite ținte, rezumându-se numai la cele negative, ceea ce generează produse de intelligence marcate de scepticism, puternic negativiste, uneori cu o tentă apocaliptică;
- e) *Reflexia „în oglindă”* - este caracterizată de transpunerea în propriul tipar cognitiv al analistului a unor elemente ce aparțin altor entități, culturi etc. - fapt ce conduce la erori masive de interpretare;
- f) *Dihotomia falsă* - are în vedere tendința analistului de a separa realitatea în „bun” versus „rău”, „amic” versus „inamic”, „alb” versus „negru” etc. – ignorând nuanțele de „gri”;

- g) *Post Hoc Ergo Propter Hoc (După aceasta, deci datorită acesteia)* - sugerează faptul că nu orice acțiune precedentă reprezintă, în mod obligatoriu, o cauză pentru următoarea. În realitate pot exista și alte cauze, neidentificate, în integralitatea lor de către analist, la un anumit moment;
- h) *Biasul de confirmare* - are în vedere tendința unor analiști de a căuta, uneori cu ardoare, elemente care să le confirme teoria;
- i) *Biasul prejudecăților* - poate genera erori masive de înțelegere și interpretare, deoarece impune tendința de a judeca faptele reale prin prisma unor prejudecăți culturale, rasiale, religioase, politice, etnice, naționaliste, de modă, de opinie a decidentului etc.;
- j) *Biasul de halo* - generează tendința de a judeca subiectiv o entitate după succesele sau insuccesele sale dintr-o anumită arie, transpunându-le, automat, în altă arie;
- k) *Biasul raționalității absolute* - se manifestă atunci când analistul judecă situația exclusiv prin prisma rațiunii pure, ignorând emoționalitatea. Realitatea a demonstrat că multe decizii sunt fundamentate pe principii subiectiv-emoțive (amibiție, mândrie, disperare, jocul la cacealma, onoare, eroism, sacrificiu, valori spirituale, valorizări/devalorizări ale ființei umane, credințe ancestrale, dogme religioase, slogane ideologice etc.);
- l) *Biasul ambiguității* - apare atunci când analistul ignoră opțiunile posibile, deoarece îi lipsesc informațiile din aria de interes.

Acest demers atrage atenția asupra posibilității de eroare, relativ ridicată, în elaborarea produselor de intelligence de către oameni. Pentru a evita aceste erori, unele structuri de analiză de intelligence au introdus softuri specializate de prelucrare a datelor, care trec informația prin toate biasurile cunoscute și

semnalează, oportun, eventuale erori sau puncte de decizie în parcursul acesteia către produsul final de intelligence.

Proiecții de viitor

Acest articol se adaugă, astfel, seriei de preocupări internaționale și naționale în sfera analizei de intelligence, dorind să pună în evidență legătura intrinsecă dintre aceasta și suportul psihologic - dovedit a fi o condiție esențială a succesului actului analitic.

Se apreciază, astfel, că demersurile de selecție psihologică laborioasă, de pregătire profesională continuă în domeniul de interes, de instruire în aria securității naționale, de sprijinire a înțelegerii comprehensive a spațiului ori entității supusă analizei, de motivare permanentă - reprezintă doar câteva dintre pârgghiile acționale care permit constituirea unui corp de analiști de valoare, ca și garanție pentru produse de intelligence de calitate, cu un puternic caracter de previziune, necesare procesului decizional.

Componenta psihologică a muncii de analiză constituie un pilon de bază spre succesul profesional. Aceasta poate fi constituită pe mai multe direcții de acțiune, care pot viza:

- a) *selecția psihologică a candidaților*, care vizează identificarea potențialului psihologic de succes în munca de analist;
- b) *antrenarea abilităților psihologice*: perceptive, de atenție, mnemotehnice, cognitive, creative, de relaționare, de comunicare, rezolutive, sociale etc.;
- c) *utilizarea eficientă a metodelor și metodologiilor de analiză a realității*, cunoscută fiind importanța acestora în: eliminarea *biasurilor* de gândire, scurtarea timpului de elaborare a produselor de analiză, evitarea erorilor de interpretare, creșterea eficienței procesului analitic etc.
- d) *creșterea rezistenței psihologice*, urmare a provocărilor generate de agresiunea

psihologică, stresul prelungit, lucrul sub presiunea timpului, disonanțele dintre imperativele de serviciu și cele ale familiei etc.

- e) *cunoașterea laturii sociale a realității*, știut fiind faptul că în spatele celei mai performante tehnici de luptă stau oameni, oameni animați de concepții, valori, dogme, opinii personale, măcinați de temeri, motivați intrinsec ori extrinsec, cu sau fără vicii ori virtuți etc.
- f) *evitarea și rezolvarea alunecărilor de natură psiho-clinică*, generate de cauze multiple exogene și endogene, care se cer a fi identificate oportun și tratate temeinic, deopotrivă, pentru beneficiul analistului și al organizației.

Așadar, dezvoltarea *psihologiei analizei de intelligence* se constituie într-un demers academic, dar și practic-aplicativ, de o importanță vitală pentru procesul de elaborare a unor produse de intelligence de calitate, care să se constituie într-un adevărat sprijin pentru decidenții de la nivel strategic până la nivel tactic.

Bibliografie:

1. DOBRE, C., *Psihologie diplomatică* (ediția a II-a), Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013.
2. DOBRE, C., *Psihologie operațională*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016.
3. HEUER, J. R., *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for The Study of Intelligence CIA, 1999;
4. MUN, J., *Tools and Techniques for Valuing Strategic Investments and Decisions*, John Wiley & Sons, New Jersey, 2002.
5. NIȚU, I. (coord.), *Ghidul analistului de intelligence*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011.
6. TRIANTIS, J. E., *Navigating Strategic Decisions. The Power of Sound Analysis and Forecasting*, CRC Press Taylor & Francis Group, 2013.
7. Walsh, P.F., *Intelligence and Intelligence Analysis*, Routledge, Londra, 2011;
8. WAYNE, M.H. și echipa, *Intelligence Analysis. How to Think in Complex Environments*, AUSA Book, 2010.

¹ Organizația Internațională a Francofoniei.

² Forumul Asia Europe Meeting.

³ Procesul de Cooperare al Statelor SE Europene.

⁴ Consiliul Cooperării Regionale al Statelor din SE Europei.

⁵ Inițiativa Central Europeană.

⁶ Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră.

RĂZBOIUL CIBERNETIC ÎN POLITICA PRINCIPALELOR ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE LA CARE ROMÂNIA ESTE PARTE

*Bogdan-Florin TIMIȘ**

Abstract

The alarming pace of the cyber threats evolution claimed the adoption of firm policies, strategies, action plans and measures by the international organizations. Their purpose is to protect the cyber infrastructures and to harmonize the efforts of member countries in managing threats arising in the virtual environment.

Keywords: *international organizations, cyberwar, cybersecurity, cyber defense, policies.*

Buna funcționare a societății moderne depinde, într-o mare măsură, de ușurința accesului la tehnologia informației și comunicațiilor, coroborat cu o administrare eficientă și sigură a spațiului cibernetic. Astfel, problematica asigurării securității cibernetice a devenit prioritară pentru toți actorii implicați, inclusiv pentru organizațiile internaționale. În continuare, vor fi analizate, din perspectiva securității cibernetice, politicile principalelor organizații internaționale la care România este parte.

Organizația Națiunilor Unite (ONU)

ONU, cea mai importantă organizație internațională de pe mapamond, înființată la data de 24 octombrie 1945 și având în acest moment 193 de state membre, are drept misiuni asigurarea păcii mondiale, respectarea drepturilor omului, cooperarea internațională și respectarea dreptului internațional.

În calitate de forum principal la nivel mondial, unde statele pot discuta și conveni asupra problemelor legate de securitatea internațională, ONU a fost una dintre „reședințele” de prim ordin

în abordarea problemelor de securitate cibernetică internațională. În contextul normelor cibernetice, Grupul ONU de experți interguvernamentali/ *UN Group of Governmental Experts* – UN GGE este una dintre cele mai cunoscute platforme în care sunt expuse și discutate pozițiile naționale ale statelor cu privire la aspecte legate de evoluțiile în domeniul tehnologiei informațiilor și comunicațiilor. Aceste discuții sunt organizate sub auspiciile Primului Comitet – Dezarmare și Securitate Internațională/ *Committee on Disarmament and International Security* – DISEC¹, alături de un grup de națiuni care se formează pe baza distribuției geografice echitabile. Acest proces se desfășoară începând cu anul 1998, însă colaborarea productivă dintre state a fost o provocare încă de la început din cauza abordărilor diferite în ceea ce privește terminologia, scopul, mandatul și rolul Națiunilor Unite, precum și perspectivele diferite asupra termenului „amenințare”.

Cu toate acestea, UN GGE a ajuns la un consens de luat în seamă în 2013 când 15 țări s-au pus de acord în sensul că prevederile dreptului

* *Autorul este jurist militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

internațional – în general – și dispozițiile Cartei ONU – în special – sunt aplicabile și esențiale în menținerea păcii și stabilității și în promovarea unui mediu TIC pașnic, deschis, accesibil și sigur². Acest acord, reiterat de comunitatea globală nu de puține ori, este un prim-pas fundamental în înțelegerea și dezvoltarea discuțiilor pe problematica „legiferării” spațiului virtual și a acțiunilor întreprinse într-acesta. Consensusul indică o viziune asemănătoare a multor state și a terților interesați care interpretează legislația internațională existentă, cum ar fi Carta ONU sau dreptul conflictelor armate, ca sursă principală de reglementare a comportamentului „agresiv” al statelor în mediul virtual. Problema esențială este că nu există o înțelegere clară sau un acord cu privire la modul concret în care se aplică legislația în complicatul spațiu cibernetic.

Deși acordul exprimat în 2013 în privința aplicabilității dreptului internațional sugerează cu tărie că discuțiile viitoare ar trebui să se axeze pe modalitatea concretă de aplicare a legislației existente, raportul atrage atenția asupra caracteristicilor unice ale spațiului virtual și subliniază posibilitatea adoptării unor noi norme în domeniu. Luând în considerare natura și deznodământul ultimelor incidente ciberneticе majore, poate fi pusă sub semnul întrebării eficiența normelor internaționale actuale în reglementarea activităților desfășurate de către state în mediul virtual.

Ca o posibilă soluție, unele state³ apreciază discuțiile avute în cadrul UN GGE ca fiind cel mai bun mijloc politic prin intermediul căruia să se stabilească o conduită comună în ceea ce privește completarea normelor de drept internațional în domeniu și nu credem că încercările de a încheia tratate multilaterale sau alte instrumente juridice asemănătoare ar aduce o contribuție semnificativă la consolidarea securității ciberneticе internaționale actuale.

Rapoartele UN GGE sunt, de asemenea, un bun exemplu de terminologie oarecum confuză, adesea folosită în discuțiile referitoare la „legislația cibernetică”. Spre exemplu, în raportul din 2013 se poate observa o utilizare alambicată a limbajului atunci când se fac

recomandări cu privire la „norme, reguli și principii de comportament responsabil ale statelor”, fără a se face distincție între cele trei. Ulterior, în text „normele” și „principiile” sunt folosite uneori împreună, în timp ce „regulile” sunt menționate separat, punând la îndoială rolul lor în raport. Mai mult decât atât, este încă neclar dacă „normele” sunt obligatorii din punct de vedere juridic sau din perspectiva politică. Folosirea de expresii precum „norme derivate din dreptul internațional existent” ar sugera că se face referire la „normele legale internaționale” care au un caracter juridic obligatoriu, chiar dacă aceleași „norme” par să se refere la un număr de recomandări ce nu pot fi considerate obligații legale, cum este de exemplu încurajarea implicării sectorului privat și a societății civile în tot ceea ce înseamnă cyber.

Acest tip de confuzie a fost abordată anul trecut în lucrările grupului de experți interguvernamentali la care au participat reprezentanți din 20 de țări și care au avut ca scop primordial dezvoltarea elementelor cuprinse în raportul din 2013. Raportul din 2015⁴ se dorește a fi dezvoltat în mod substanțial discuția referitoare la „norme”. Se face diferența între normele opționale – *politice* – și drepturile și obligațiile ce decurg din dreptul internațional – *norme juridice*. Textul clarifică faptul că UN GGE caută norme opționale fără caracter obligatoriu pentru un comportament responsabil al statelor care poate reduce riscurile la adresa păcii, securității și stabilității mondiale.

Așadar, raportul aduce un plus de valoare discuțiilor mai degrabă ambivalente pe tema legiferării acțiunilor în spațiul cibernetic. În plus, în afara discuțiilor avute pe tema aplicabilității dreptului internațional, grupul a fost în măsură să propună un set cuprinzător de norme de comportament responsabil și măsuri de consolidare a încrederii.

Deși nu este, de obicei, privit ca un loc de întâlnire pentru a discuta normele care reglementează comportamentele deviate ale statelor în cyberspațiu, agenția specializată a ONU pentru probleme referitoare la TIC – Uniunea Internațională pentru Telecomunicații/

International Telecommunication Union – ITU⁵ nu ar trebui dată la o parte atunci când vine vorba de reglementări.

În 1988, la Conferința de la Melbourne, 190 de state membre ale ITU au reușit să cadă de acord asupra unui prim set de regulamente internaționale în domeniul telecomunicațiilor, norme juridice care abordau în principal aspecte legate de telefonie. În 2012, la Conferința de la Dubai, ITU a convocat statele membre să actualizeze aceste norme, în sensul de a stabili principiile generale care se referă la furnizarea și operarea serviciilor de telecomunicații internaționale oferite publicului, precum și la mijloacele folosite pentru a furniza astfel de servicii. Nu s-a ajuns la un acord global deoarece doar 89 dintre cele 144 de state membre participante au semnat tratatul. Statele non-semnatare, în cea mai mare parte democrații liberale, au susținut că reglementările au reprezentat o mișcare pentru a crea un nou stadiu de reglementare a Internetului la nivel internațional, stadiu ce ar pune în pericol caracteristicile principale ale Internetului: spațiu deschis și liber.

Problematica guvernării Internetului a devenit punctul dominant chiar dacă regulamentele în discuție au părut mai degrabă neutre, orientate către partea tehnică a problematicii, fără a avea un accent pe norme care să limiteze acțiunile statelor în spațiul cibernetic. Cu toate acestea, polemica a fost alimentată de națiuni care pledează pentru un control mai mare al guvernelor asupra actualului sistem considerat a fi dominat de Statele Unite ale Americii. Printre alte argumente ale dezacordului, sunt puncte de vedere care sugerează că actualul sistem facilitează activitățile rău-intenționate ale statelor în mediul virtual.

Prin urmare, dezacordul statelor cu privire la actualizarea regulamentelor internaționale în domeniul telecomunicațiilor poate fi văzut ca un indicator al decalajului politic global când vine vorba de reglementarea comportamentului țărilor în cyberspațiu.

În urma întâlnirii controversate din 2012 rolul ITU în facilitarea unui acord global privind normele ciberneticе, care să legifereze securitatea și administrarea Internetului, a fost destul de limitat.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)

NATO este o organizație formată din 28 de state, care a luat naștere în temeiul dispozițiilor Tratatului Atlanticului de Nord din 4 aprilie 1949. Este o alianță politico-militară, constituind un sistem de apărare colectivă și de management al crizelor pentru membrii săi.

NATO și-a început programul de apărare cibernetică în 2002 după incidentele de la sfârșitul anilor '90 legate de operațiunile din Balcani. Când NATO a început operațiunile militare împotriva Serbiei, numeroase grupuri de *hackeri*⁶ pro-sârbi au atacat infrastructura de Internet a NATO cu scopul declarat de a diminua capacitatea de luptă a Alianței. Ca urmare a acestei experiențe, la Summit-ul de la Praga, Cehia, din noiembrie 2002, apărarea cibernetică a apărut prima oară pe agenda NATO, fiind ulterior confirmată ca fundamentală în anul 2006 la Summit-ul de la Riga, Letonia.

Șefii de state și de guverne au agreat o politică în domeniu, pentru prima dată, în aprilie 2008 la Summitul de la București. La Summitul de la Newport, Țara Galilor, din septembrie 2014, NATO a adoptat și consolidat *Politica extinsă privind apărarea cibernetică* și *Planul de acțiune* asociat acesteia, astfel încât Alianța să poată ține pasul cu provocările cibernetice aflate în permanentă schimbare și adaptare, precum și pentru a dezvolta o apărare cibernetică robustă. Atenția s-a axat pe trei planuri principale: evoluția amenințărilor cibernetice, implementarea completă și în regim de urgență a planului de acțiune, precum și analizarea variantelor de extindere a apărării cibernetice dincolo de mandatul și deciziile luate la Summit. În acest context, prin asigurarea unui cadru standard de acordare a asistenței aliaților victime ale agresiunilor cibernetice, precum și prin întărirea legăturii între apărarea colectivă și apărarea cibernetică, s-a impus o redefinire a paradigmei apărării cibernetice în cadrul Alianței.

Prin urmare, politica NATO este aceea de a considera că apărarea cibernetică este parte a uneia dintre cele trei obligații fundamentale

ale Alianței⁷, respectiv apărarea colectivă, confirmând aplicabilitatea dispozițiilor dreptului internațional în spațiul cibernetic și intensificând colaborarea cu sectorul privat din domeniu. Prioritatea de bază este protejarea sistemelor de comunicații deținute și operate de către Alianță.

Politica reflectă, de asemenea, deciziile membrilor în problematici precum guvernarea eficientă a apărării cibernetice, procedurile de asistență pentru țările aliate și integrarea apărării cibernetice în planificarea operațională. Mai mult, politica definește modalitățile de desfășurare în continuare a activităților de conștientizare, educație, pregătire și exerciții, încurajând progresul în diversele proiecte de cooperare, inclusiv a celor cu țările partenere și organizațiile internaționale. De asemenea, politica prevede intensificarea cooperării NATO cu industria privată din domeniu, inclusiv în ceea ce privește schimbul de informații și de experiență.

Aliații s-au angajat totodată să îmbunătățească schimbul de informații și asistență reciprocă în prevenirea, atenuarea și recuperarea ca urmare a unor eventuale atacuri cibernetice. Politica de apărare cibernetică a NATO este completată de un plan de acțiune cu obiective concrete și termene de implementare pe o serie de domenii cum ar fi: dezvoltarea capacităților, formare, educație, exerciții și parteneriate.

Recunoscând faptul că în apărarea cibernetică oamenii joacă un rol la fel de important ca tehnologia, NATO continuă să-și îmbunătățească procesul de formare, educare, exersare și evaluare în acest domeniu. NATO desfășoară exerciții în mod regulat, cum este *Cyber Coalition Exercise*⁸, propunându-și să integreze elementele de apărare cibernetică în întreaga gamă de exerciții a Alianței, inclusiv în exercițiile anuale de gestionare a crizelor/ *Crisis Management Exercise* – CMX.

La Summitul de la Varșovia, din iulie 2016, aliații au pledat pentru consolidarea și dezvoltarea apărării cibernetice a rețelelor și infrastructurilor naționale ale fiecărui membru, considerând-o o chestiune prioritară împreună cu adaptarea continuă a capacităților NATO în ceea ce privește apărarea cibernetică.

Organisme NATO responsabile pentru punerea în aplicare a politicii de apărare cibernetică. Politica NATO în domeniul apărării cibernetice este pusă în aplicare de către autoritățile politice, militare și tehnice ale organi-zației, precum și de către fiecare membru în mod individual. Consiliul Atlanticului de Nord/ *North Atlantic Council* – NAC asigură o supraveghere politică la nivel înalt cu privire la toate aspectele legate de punerea în aplicare a planurilor și proiectelor Alianței. NAC este informat despre incidentele și atacurile cibernetice majore, exercitându-și astfel autoritatea principală în gestionarea crizelor cibernetice din domeniul apărării.

Comitetul de apărare cibernetică, subordonat NAC-ului, este organismul principal în ceea ce privește politica de apărare cibernetică, oferind supraveghere și consiliere la nivel de experți țărilor aliate cu privire la eforturile NATO de apărare cibernetică.

La nivel de execuție, Consiliul de Management al Apărării Cibernetice/*Cyber Defence Management Board* – CDMB este responsabil de coordonarea apărării cibernetice prin intermediul organismelor militare și civile NATO. CDMB este format din liderii politici, militari, organismele tehnice și operaționale ale NATO cu responsabilități în domeniul apărării cibernetice.

Consiliul NATO pentru consultanță, comandă și control/ *NATO Consultation, Control and Command* – NC3 reprezintă principalul organism pentru consilierea cu privire la aspectele tehnice și de implementare a apărării cibernetice.

Autoritățile Militare NATO/ *NATO Military Authorities* – NMA și Agenția NATO pentru Comunicații și Informații/ *NATO Communications and Information Agency* – NCIA poartă responsabilitățile specifice de identificare a stadiului în care se află cerințele operaționale, achiziția, implementarea și funcționarea capabilităților de apărare cibernetică ale NATO. Comandamentul Aliat pentru Transformare/ *Allied Command Transformation* – ACT este responsabil pentru planificarea și desfășurarea anuală a exercițiului „Cyber Coalition”.

NCIA, prin Unitatea NATO de Răspuns la Incidente Cibernetice/ *NATO Computer Incident*

Response Capability – NCIRC, este responsabilă pentru furnizarea de servicii tehnice de securitate cibernetică în interiorul Alianței. Centrul tehnic NCIRC are un rol determinant în a răspunde la orice agresiune cibernetică îndreptată împotriva NATO, gestionând incidentele cibernetice și emițând rapoarte despre acestea pentru ca, ulterior, să disemineze informațiile relevante către administratorii de sistem și/sau securitate și către utilizatori.

În cele din urmă, Centrul de excelență NATO în domeniul cooperării pentru apărarea cibernetică/ *NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence* – CCDCOE, cu sediul la Tallinn, Estonia, este un centru de cercetare și formare al Alianței care se ocupă cu cercetarea, educarea, consultarea, lecții învățate și dezvoltarea în domeniul securității cibernetice. Misiunea centrului este de a spori capacitatea de cooperare și schimb de informații în interiorul NATO, dar și între statele membre NATO și partenerii NATO în domeniul apărării cibernetice.

Uniunea Europeană (UE)

Uniunea Europeană este un parteneriat politico-economic între 28 de țări europene care își desfășoară activitatea prin intermediul mai multor instituții supranaționale independente și a mecanismelor de negociere interguvernamentale care deservește statele sale membre.

Stat de drept, egalitate, solidaritate, demnitate, libertate și democrație sunt valori europene fundamentale, valori ce trebuie respectate, dezvoltate și promovate în întregime atât în dimensiunea fizică, dar și în cea virtuală.

La nivelul Uniunii, *Strategia pentru securitate cibernetică și Cadrul strategic privind drepturile omului și democrația* reprezintă principalele documente în domeniul cyber. În data de 7 februarie 2013 Comisia Europeană, împreună cu Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, a publicat „*Strategia de securitate cibernetică a Uniunii Europene: un spațiu cibernetic deschis, sigur și securizat*”. Cele cinci priorități în materie de apărare cibernetică⁹ prevăzute în strategie reprezintă metodele prin intermediul cărora

Uniunea își propune să gestioneze perturbările și atacurile cibernetice.

La aceeași dată, respectiv 7 februarie 2013, în temeiul prevederilor art. 114 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene – TFUE, a fost promovată o propunere de Directivă privind Securitatea Rețelelor și a Informației/ *Network and Information Security Directive* – Directiva NIS. Această propunere de directivă reprezintă elementul-cheie al strategiei globale de securitate cibernetică a Uniunii, scopul principal fiind acela de a îmbunătăți securitatea sistemelor informatice, rețelelor private și a Internetului pe care se bazează funcționarea în condiții optime a societății și a economiei secolului XXI, astfel încât informația să fie pe deplin protejată.

Textul Directivei NIS referitor la regulile inițiale de îmbunătățire a securității sistemelor informatice și a rețelelor în UE a fost aprobat prin acordul informal dintre Comitetul Reprezentanților Permanenți în UE/ *Committee of Permanent Representatives* – COREPER și Parlamentul European din data de 18 decembrie 2015¹⁰.

Directiva NIS stabilește obligații în domeniul asigurării securității atât operatorilor de servicii esențiale, respectiv cei care sunt activi în sectoarele de importanță critică –

sănătate, alimentare și distribuire a apei potabile, energie, financiar-bancar și transporturi, dar și furnizorilor de servicii digitale – servicii de „cloud-computing”¹¹, piețe electronice și motoare de căutare. Luând în considerare impactul pe care l-ar avea asupra societății orice perturbare a serviciilor, în mod firesc obligațiile stabilite prin directivă pentru operatorii de servicii esențiale vor fi mai riguroase decât cele stabilite pentru furnizorii de servicii digitale.

Directiva Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene nr. 2013/40/UE din 12 august 2013 *privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului* facilitează schimbul de informații ce privesc infracțiunile legate de atacuri informatice. Prin instituirea unor norme minime de definire a infracțiunilor și sancțiunilor legate de atacurile împotriva sistemelor informatice se urmărește armonizarea legislației statelor membre în materie de drept penal, astfel încât să se perfecționeze colaborarea dintre autoritățile cu atribuții în aplicarea legii din statele membre și organismele specializate și agențiile UE: Agenția Uniunii Europene pentru Securitatea Rețelelor și a Informațiilor/ *European Union Agency for Network and Information*

Security – ENISA, Centrul European de Răspuns la Incidente Cibernetice/ *Computer Emergency Response Team* – CERT-EU, Forumul European pentru Statele Membre/ *European Forum for Member States* – EFMS, Centrul European pentru Combaterea Criminalității Informatice/ *European Cybercrime Center* – EC3 din cadrul Europol.

Criminalitatea informatică face parte din ciclul de politici ale Uniunii Europene de combatere a criminalității internaționale organizate și grave. Astfel, pentru perioada 2012-2014 România a jucat rolul de „driver” pe prioritatea criminalitate informatică, în timp ce pentru perioada 2014-2017 țara noastră este driver pentru sub-prioritățile fraude online și legate de carduri de plată și co-driver împreună cu Germania și Europol pentru sub-prioritatea atacuri cibernetice care afectează elementele de infrastructură și sistemele informatice esențiale din Uniune.

În cadrul *Agendei europene privind securitatea*, adoptate de către Comisia Europeană la data de 28 aprilie 2015, s-au stabilit principalele direcții de acțiune pentru perioada 2015-2020, în materie de securitate în Uniune. Printre prioritățile principale se regăsește și domeniul cyber, mai ales pe partea de combatere a pornografiei infantile online și a criminalității informatice, precum și îmbunătățirea capacităților investigative în spațiul virtual.

Grupul Politico-Militar/ *Politico-Military Group* – PMG și Comitetul Politic și de

Securitate/ *Political and Security Committee* – PSC dezbate, la nivel strategic, aspecte legate de politica de securitate și apărare comună/ *Common Security and Defence Policy* – CSDP¹², inclusiv problematica apărării cibernetice. Comitetul Militar al Uniunii Europene/ *European Union Military Committee* – EUMC dezbate chestiuni legate de dezvoltarea infrastructurilor cibernetice, pe marginea aceluiași problematici discutându-se și în cadrul reuniunilor ocazionale organizate de către Agenția Europeană de Apărare/ *European Defence Agency* – EDA.

Astfel, la finele anului 2014 UE a lansat „Cadrul politic de apărare cibernetică a UE”, document ce urmărește, printre altele, ca obiectivele în ceea ce privește apărarea cibernetică să fie în concordanță cu cele ale NATO, asigurându-se astfel integrarea acestora în mecanismele de gestionare a crizelor în cadrul Uniunii. Cuvintele cheie ale cadrului politic de apărare cibernetică a UE sunt: dezvoltare, protecție, cooperare, educație, formare și exerciții. Acesta este axat pe trei planuri principale: dezvoltarea capacităților de apărare cibernetică ale statelor membre și îmbunătățirea protecției rețelelor de comunicații utilizate de entități ale UE; promovarea și consolidarea cooperării civilo-militare și a sinergiilor cu politici mai ample ale UE din domeniul cibernetic, cu instituțiile și agențiile UE relevante, precum și cu sectorul privat și partenerii internaționali deopotrivă; îmbunătățirea oportunităților de formare, educație și exerciții.

Așadar, putem observa o dinamică progresivă a agendei internaționale a diplomației cibernetice, motiv pentru care discuțiile în cadrul Uniunii în vederea stabilirii unei viziuni comune asupra acestui nou format de politică externă sunt o cerință obligatorie. În această împrejurare, cu ocazia Consiliului UE pentru Afaceri Generale din 11 februarie 2015, a fost lansat documentul privind diplomația cibernetică europeană/*An outline for European Cyber Diplomacy Engagement* care înlesnește dezbaterile din cadrul grupului de lucru *Friends of the Presidency Group* – FoP. Fortificarea unei politici diplomatice cibernetice ordonate și cuprinzătoare trebuie să fie țelul tuturor statelor membre UE. Pilonii angajamentului Uniunii în domeniul diplomației cibernetice sunt: respectarea drepturilor omului în cadrul mediului virtual, în special a libertății de expresie; norme de comportament responsabil în spațiul cibernetic; folosirea *Convenției privind criminalitatea informatică* de la Budapesta, din 23 noiembrie 2001, ca instrument principal al completării legislației naționale în domeniul criminalității informatice și ca bază pentru colaborarea internațională; guvernanta Internetului; promovarea intereselor economice ale Uniunii; cooperarea la nivel strategic cu organizațiile internaționale și cu partenerii-cheie.

Spațiul cibernetic este al cincilea mediu al acțiunilor militare, având o însemnătate la fel de mare pentru punerea în aplicare a PSAC a UE ca celelalte patru medii: terestru, maritim, aerian și cosmic. Succesul punerii în aplicare a PSAC a devenit din ce în ce mai dependent de disponibilitatea și accesibilitatea unui mediu virtual sigur. Sub aspectul legalității, temeiul legal în ceea ce privește abordarea UE a efectelor unei eventuale crize cibernetice este constituit de prevederile art. 222 din *Tratatul privind funcționarea UE*, coroborat cu dispozițiile art. 42 alin. (7) și art. 17 din *Tratatul privind UE*.

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)

OSCE este cea mai mare organizație de securitate regională din lume, cu 57 de state membre din Europa, Asia Centrală și America de Nord, inclusiv Statele Unite ale Americii și Federația Rusă. În domeniul apărării cibernetice, OSCE are o abordare ce se axează în principal pe combaterea criminalității informatice și a terorismului.

În timp ce inițiativele statelor de interpretare a legislației existente sau elaborarea unor norme noi au fost limitate, unele state au fost în măsură să convină asupra unui set de măsuri de consolidare a încrederii/*Confidence Building Measures* – CMBs, obligatorii din punct de vedere politic,

care să sprijine funcțional și să ducă la stabilirea unor norme de comportament responsabil al statelor în spațiul cibernetic. Având rădăcinile din timpul Războiului Rece, în eforturile de a limita riscurile izbucnirii unui război nuclear, obiectivul general al acestor măsuri este acela de a preveni escaladarea conflictului prin stabilirea unor acțiuni practice prin schimbul de informații și cooperarea dintre state.

O etapă importantă în abordarea comună în domeniul TIC a statelor membre OSCE, inclusiv SUA și Rusia, a fost momentul adoptării unui set de 11 măsuri de consolidare a încrederii¹³. Acordul include măsuri voluntare care să faciliteze cooperarea prin stabilirea unor mecanisme de comunicare și de schimb de informații. Spre exemplu, statele au fost de acord să desemneze puncte de contact pentru a gestiona incidente legate de TIC și să organizeze consultări prin care să-și exprime punctele de vedere și politicile lor naționale în domeniul cyber. De asemenea, documentul conține referiri cu privire la responsabilitățile statelor în promovarea și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și la necesitatea respectării legislației internaționale în activitățile întreprinse pentru asigurarea securității mediului virtual. Varianta finală a textului face referire la *Pactul internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile civile și politice*, reiterând importanța libertăților civile și politice în întregul proces de promovare a securității cibernetice.

În contextul evaluării riscurilor identificate la nivel național și transnațional, precum și a măsurilor de combatere a acestora, anul 2014 a marcat primul schimb de informații între statele membre OSCE pe temele care fac obiectul măsurilor de creștere a încrederii în domeniul securității cibernetice. Unui grup de lucru informal format din reprezentanții statelor participante i-a fost atribuită supravegherea implementării primului set de măsuri, precum și dezvoltarea unui al doilea set.

Contrar intențiilor inițiale de a ajunge la un consens în 2015, OSCE nu a produs încă al doilea set de măsuri, deoarece găsirea unui numitor

comun între cele 57 de state este un drum anevoios din cauza tensiunilor politice, intereselor contrare și ideologiilor diferite.

Consiliul Europei

Consiliul Europei are în prezent 47 de membri și este una dintre cele mai importante organizații în domeniul drepturilor omului, având scopul principal de a proteja drepturile omului, democrația și statul de drept, prin dezvoltarea principiilor comune și democratice în baza Convenției Europene a Drepturilor Omului și a altor texte internaționale de referință.

De-a lungul anilor, Consiliul Europei a fost responsabil pentru dezvoltarea a peste 200 de convenții și numeroase acorduri bilaterale pe diverse teme. Convenția privind criminalitatea informatică a fost prima încercare de a armoniza legislația în domeniul criminalității informatice, fiind de asemenea cea mai importantă inițiativă a Consiliului Europei în domeniul securității cibernetice. Convenția propune un cadru de cooperare internațională între statele părți, servind totodată drept ghid pentru dezvoltarea propriilor legislații naționale în sectorul criminalității informatice. Convenția a fost completată, la 28 ianuarie 2003, de *Protocolul Adițional referitor la incriminarea actelor de natură rasistă și xenofobă săvârșite prin intermediul sistemelor informatice*. În prezent, Convenția a fost semnată de 53 de state și ratificată de 44, inclusiv de țări din afara regiunii europene. România a ratificat Convenția privind criminalitatea informatică prin Legea nr. 64 din 24 martie 2004, iar Protocolul Adițional a fost ratificat de țara noastră prin Legea nr. 105 din 14 aprilie 2009, cu mențiunea că România își rezervă dreptul de a nu aplica dispozițiile paragrafului 1 al art. 5 din Protocol¹⁴, privind insulta având la bază o motivație rasistă și xenofobă.

Comitetul Convenției privind criminalitatea informatică/ *Cybercrime Convention Committee* (T-CY) este format din reprezentanți ai statelor care au ratificat Convenția sau au fost invitate să se alăture Convenției, precum și celelalte state membre ale Consiliului Europei în calitate de observatori. T-CY reprezintă platforma prin intermediul căreia părțile interesate se pot consulta

periodic pe teme precum: facilitarea utilizării efective și punerea în aplicare a Convenției; schimbul de informații cu privire la evoluții juridice, politice sau tehnice semnificative legate de criminalitatea informatică; colectarea de probe în format electronic; considerații privind modificarea și/sau completarea Convenției.

Printre alte sarcini asumate, T-CY a decis să publice note orientative cu scopul de a ajuta părțile în abordarea noilor provocări legate de criminalitatea informatică prin intermediul dispozițiilor Convenției de la Budapesta. Aceste note se concentrează pe interpretarea și detalierea termenilor folosiți în textul Convenției, în egală măsură tratând problematici actuale în contextul acesteia. De exemplu, notele confirmă faptul că telefoanele de generație modernă tip *smartphone*, tabletele sau altele asemenea care procesează, produc sau transmit date ar trebui să fie considerate sisteme informatice în sensul prevederilor art. 1 lit. a) din Convenția privind criminalitatea informatică.

La data de 21 aprilie 2015 Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, unul dintre cele două organe statutare ale organizației alături de Comitetul Miniștrilor, în baza informațiilor dezvăluite de Edward Snowden, a adoptat o rezoluție¹⁵ și o recomandare¹⁶ prin care își exprimă profunda îngrijorare cu privire la supravegherea în masă, considerând că această abordare pune în pericol drepturile omului fără a aduce o contribuție semnificativă în prevenirea atacurilor teroriste.

Concluzii

Războiul cibernetic este un nou tip de război dus prin intermediul unor metode și mijloace la fel de noi. Atenția acordată amenințărilor cibernetice atât de către state, cât și de către organizațiile internaționale, scoate în evidență impactul pe care îl are progresul tehnologic din sectorul TIC asupra societății moderne. Dependența de mediul virtual a omului modern, coroborată cu caracteristicile fundamentale ale atacurilor cibernetice – silențiozitatea și anonimitatea – propulsează gestionarea spațiului cibernetic în topul priorităților actorilor statali și non-statali.

Bibliografie:

1. Convenții, tratate, protocoale internaționale și legi:

- Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945;
- Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington DC la 4 aprilie 1949;
- Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene;
- Convenția privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001;
- Protocolul adițional la Convenția privind criminalitatea informatică, referitor la incriminarea actelor de natură rasistă și xenofobă săvârșite prin intermediul sistemelor informatice;
- Legea nr. 22/2004 pentru aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord;
- Legea nr. 64/2004 pentru ratificarea Convenției privind criminalitatea informatică;
- Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului;
- Legea nr. 157/2005 privind aderarea Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană;
- Legea nr. 105/2009 pentru ratificarea Protocolului adițional la Convenția privind criminalitatea informatică;

2. Lucrări de autori români:

- TĂRPEȘCU, Ovidiu-Ionel, *Securitatea informațională în spațiul cibernetic*, București, 2011.

3. Lucrări de autori străini:

- WINGFIELD, Thomas C., *The Law of Information Conflict: National Security in Cyberspace*, Aegis Research Corp., 2000;
- STARR, Stuart; WENTZ, Larry K., *Cyberpower and National Security*, Washington DC, National Defense University Press, Potomac Books, 2009.

4. Surse web:

- http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/67/162, accesat la 13.10.2016;
- www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/98, accesat la 27.09.2016;
- http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/174, accesat la 18.09.2016;

- <http://www.osce.org/pc/109168?download=true>, accesat la 21.09.2016;
- <http://www.un.org/en/index.html>, accesat la 11.10.2016;
- <http://www.nato.int/>, accesat la 25.09.2016;
- https://europa.eu/european-union/index_ro, accesat la 24.09.2016;
- <http://www.osce.org/>, accesat la 24.09.2016;
- <https://ccdcoc.org/>, accesat la 24.09.2016;
- <http://www.iihl.org/>, accesat la 04.10.2016.

5. Reviste:

- *International Journal of Cyber Criminology*, volumul 10, ianuarie-iunie 2016;

6. Documente de referință:

- *Manualul de la Tallinn privind dreptul internațional aplicabil războiului cibernetic*, Cambridge University Press, 2013;
- Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, Editura Universul enciclopedic, 1998.

¹ DISEC, organ subsidiar al Adunării Generale a Națiunilor Unite/ *United Nations General Assembly* – UNGA, este unul dintre cele 6 comitete principale ale Adunării care tratează aspecte relevante referitoare la dezarmare, provocări globale și amenințări la adresa păcii care afectează comunitatea internațională, căutând soluții la provocările de securitate.

² Raportul Grupului de experți interguvernamentali privind evoluția în domeniul informațiilor și telecomunicațiilor în contextul securității internaționale/ *Group of Governmental Experts in the field of information and telecommunications in the context of international security* nr. A/68/98 din 24 iunie 2013, paragraful 19.

³ Răspunsul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord la Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite nr. 68/243 „Evoluțiile din domeniul informațiilor și telecomunicațiilor în contextul securității internaționale”.

⁴ Raportul Grupului de experți interguvernamentali privind evoluția în domeniul informațiilor și telecomunicațiilor în contextul securității internaționale nr. A/70/174 din 22 iulie 2015.

⁵ ITU este cea mai veche organizație internațională interguvernamentală (17 mai 1865) și cea mai semnificativă organizație de standardizare în domeniul telecomunicațiilor, sediul actual fiind la Geneva, Elveția. Prin acordul aprobat de Adunarea Generală a ONU din 1947 aceasta a devenit o agenție specializată a Națiunilor Unite.

⁶ Persoană care încearcă să obțină, în mod ilegal, controlul unui sistem de securitate, computer sau rețea, cu scopul de a avea acces la informații confidențiale sau avantaje materiale.

⁷ *Noul Concept Strategic al NATO*, adoptat la Summit-ul NATO de la Lisabona din noiembrie 2010, stabilește trei misiuni principale ale Alianței pentru următorii 10 ani: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare.

⁸ *Cyber Coalition Exercise* este un exercițiu conceput pentru a oferi participanților o înțelegere mai bună a capacităților cibernetice de apărare ale NATO și de a identifica domeniile de îmbunătățire în cadrul comunității de apărare cibernetică la nivel NATO.

⁹ Obținerea unei reziliențe a infrastructurilor cibernetice; reducerea drastică a criminalității informatice; dezvoltarea unei politici de apărare împotriva atacurilor cibernetice și a capacităților necesare în contextul politicii de securitate și apărare comună – PSAC; dezvoltarea resurselor industriale și tehnologice necesare pentru securitatea cibernetică; stabilirea unei politici internaționale coerente a Uniunii Europene privind spațiul cibernetic și promovarea valorilor fundamentale ale UE.

¹⁰ La data de 6 iulie 2016 Parlamentul European a adoptat Directiva privind Securitatea Rețelelor și a Informației. În maximum 21 de luni de la data intrării în vigoare statele membre trebuie să implementeze directiva în legislația națională, având încă 6 luni la dispoziție pentru a identifica operatorii de servicii esențiale.

¹¹ Este un ansamblu de servicii de calcul, stocare de date, acces la informații și aplicații fără ca utilizatorul să fie nevoit să cunoască amplasarea fizică și configurația sistemelor care furnizează aceste servicii.

¹² Politica de Securitate și Apărare Comună – PSAC reprezintă partea operațională a Politicii Externe și de Securitate Comună a UE, având o contribuție semnificativă la consolidarea securității Uniunii și a celei internaționale prin numeroasele misiuni de gestionare a crizelor.

¹³ Decizia nr. 1106 din 03.12.2013 – Set inițial de măsuri ale OSCE de consolidare a încrederii pentru a reduce riscurile izbucnirii unui conflict ca urmare a utilizării TIC.

¹⁴ „Fiecare parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri considerate necesare pentru a incrimina ca infracțiuni, potrivit dreptului său intern, atunci când sunt comise cu intenție și fără drept, următoarele fapte: insultarea în public, prin intermediul unui sistem informatic, (i) a unor persoane, pe motivul apartenenței la un grup care se identifică prin rasă, culoare, ascendență, naționalitate ori origine etnică, precum și religie, dacă este folosită ca pretext pentru oricare dintre aceste motive, sau (ii) a unui grup de persoane care se distinge prin una dintre aceste caracteristici.”

¹⁵ Rezoluția nr. 2045 (2015)

¹⁶ Recomandarea nr. 2067 (2015)

PERSPECTIVELE ÎNTREBUINȚĂRII VEHICULELOR MAI UȘOARE DECÂT AERUL ÎN ACȚIUNILE MILITARE

*Cătălin-Gabriel GHIORGIȚĂ**

Abstract

Unmanned lighter-than-air (LTA) technology is arguably the mother of unmanned airborne surveillance, having been around in a variety of different forms for over 100 years. Goodyear blimps and Zeppelin airships – in particular the Hindenburg famed for its crash in 1937 – are well known historical systems.

Far from remaining in the history books, revivals over the years have occurred, particularly in support of operations in Afghanistan and Iraq. During these campaigns, FOBs have been protected by LTA systems, providing persistent surveillance of on-site and off-site activity, with arguably little cost and logistical burden.

According to a Government Accountability Office (GAO) paper, from October 2012, US investment in aerostat and airship development ranged from \$339 million in 2007 to \$2.2 billion in 2010 and \$1.3 billion in 2012.

Keywords: aerostat, airship, envelope, LTA, ISR, strategic airlift, tactical airlift.

Introducere

Vehiculele moderne mai ușoare decât aerul (LTA) au o istorie seculară, care începe cu zborul primului balon cu aer cald al lui Joseph și Étienne Montgolfier în Franța anul 1783. Din acel moment, vehiculele LTA au cunoscut o varietate de utilizări militare și comerciale. La sfârșitul secolului al XIX-lea, contele Ferdinand von Zeppelin a dezvoltat primul dirijabil cu structură rigidă, *LZ-1*, care a fost utilizat prima oară pentru transportul de călători; în Primul Război Mondial, armata germană a folosit dirijabilele *LZ-1* în campanii de bombardament și ca mijloace pentru apărarea și topografierea porturilor, precum și pentru protecția convoaielor.

În istorie, întrebuințarea în scop militar a vehiculelor LTA a variat în funcție de progresele tehnologice ale momentului, respectiv de abilitatea adversarilor de a-și dezvolta apărarea aeriană. Armata SUA a cumpărat, testat, dezvoltat

și utilizat vehicule LTA încă din 1920. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, producția de dirijabile a crescut, iar vehiculele au jucat un rol important în eforturile depuse pentru căutarea minelor, efectuarea căutării și salvării, escortarea convoaielor și diferite misiuni ISR, cum ar fi observarea, recunoașterea fotografică și patrularea antisubmarin. Deși unele dirijabile au fost utilizate în campanii de bombardament, multe sisteme au fost doborâte de avioanele de luptă, iar dirijabilele și-au asumat un rol mai mult defensiv.

În anii de după conflagrația mondială, armatele lumii au început să renunțe la capacitățile LTA, printre ultimele fiind US Navy în 1962. După anii 1980, vehiculele LTA au cunoscut o revitalizare, prin utilizarea mai multor aerostate captive în misiuni anti-drog și de interdicție a drogurilor la granița SUA și în Caraibe. Deoarece armata SUA s-a implicat în

*Expert în Ministerul Apărării Naționale.

conflicte în care apărarea antiaeriană a fost mai puțin sau deloc prezentă, vezi spațiul aerian din Irak și Afganistan, a apărut un interes sporit în dezvoltarea și utilizarea vehiculelor LTA pentru scopuri multiple. Platformele aerostatelor captive au avut mare succes în furnizarea capacităților ISR (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) persistente și de protecția forței în FOB-uri, precum și a unităților tactice mai mici, în OIF¹ și OEF². În plus, oficiali militari de rang înalt au fost și sunt interesați în continuare de dezvoltarea dirijabilelor pentru transport logistic; se crede că astfel de nave ar permite „desfășurarea rapidă a forțelor în punctele fierbinți ale lumii”.

Clasificarea vehiculelor LTA

Vehiculele mai ușoare decât aerul se clasifică în două clase principale: nemotorizate și motorizate (*Figura 1*). Vehiculele nemotorizate includ baloanele și aerostatele captive. Vehiculele LTA motorizate sunt dirijabilele,

care pot fi clasificate în funcție de soluția constructivă, în convenționale sau hibride. În prezent, vehiculele LTA care sunt subiectul aplicațiilor militare și studiilor în vederea dezvoltării tehnologiilor sunt reprezentate de aerostatele captive și de dirijabile.

Aerostatele captive sunt vehicule aeriene fără pilot, mai ușoare decât aerul, cu structuri nerigide, care rămân ancorate la sol prin unul sau mai multe legături. Legătura principală nu are doar rolul de menținere pe poziție a aerostatului, ci alimentează cu energie electrică sarcina utilă și menține legătura de date pentru asigurarea comunicațiilor între sarcina utilă și stația terestră de control. Anvelopa principală a aerostatului este umplută cu heliu. Sarcina utilă este situată într-o nacelă (gondolă), montată sub anvelopă. Forma aerodinamică a anvelopei și a cozii creează o platformă stabilă în prezența vânturilor modeste sau în rafale. Atunci când sunt amarate la sol, aerostatele sunt legate de un catarg rotativ astfel încât să se poată mișca liber în vânt.

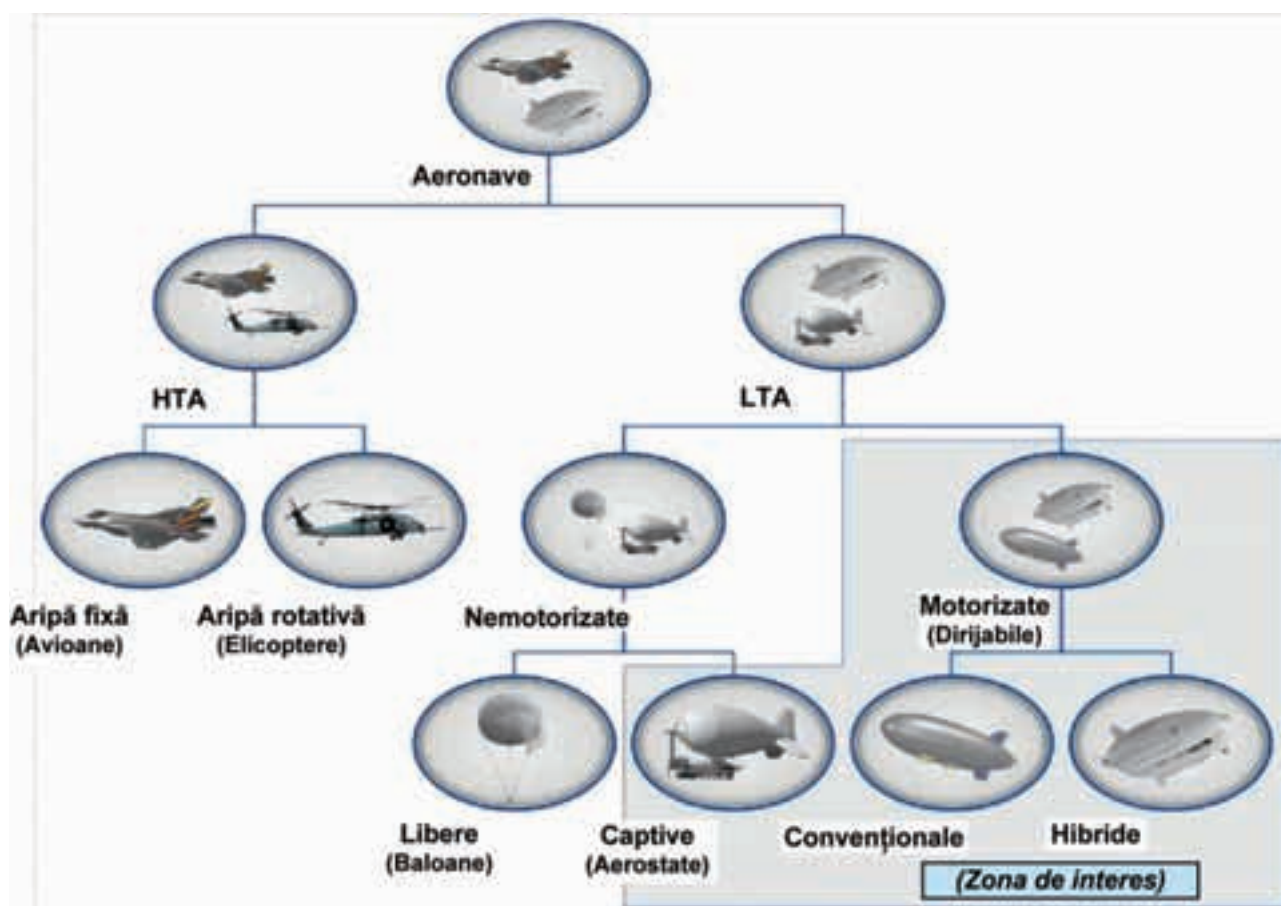

Figura 1. Clasificarea vehiculelor aeriene

Dirijabilele convenționale și hibride sunt clasificate în funcție de modul în care generează portanța, de structura corpului navei, precum și de modul în care acestea sunt pilotate. Dirijabilele convenționale, cunoscute în mod obișnuit ca dirijabile, se bazează pur și simplu pe flotabilitatea de ridicare (forța aerodinamică) a gazului din anvelopă, în timp ce dirijabilele hibride își folosesc atât propria structură, cât și tracțiunea variabilă, creată de dispozitivele de propulsie montate pe aeronavă, pentru multiplicarea forțelor de ridicare și prin mijloace suplimentare.

Performanțele vehiculelor LTA

Performanțele vehiculelor mai ușoare decât aerul în comparație cu aeronavele mai grele decât aerul. În comparație cu aeronavele convenționale mai grele decât aerul (HTA)³ și, în particular, cu sistemele de aeronave fără pilot, vehiculele LTA au potențialul de a efectua misiuni ISR cu o mai mare eficiență. Deoarece dirijabilele fără pilot pot rămâne în aer pentru perioade mult mai lungi decât aeronavele convenționale, este posibilă menținerea orbitelor ISR continue, cu un număr mic de aeronave. Dirijabilele pot oferi, de asemenea, o flexibilitate mai mare decât aeronavele convenționale deoarece pot funcționa fără necesitatea unei piste de decolare-aterizare.

Pentru că dirijabilele sunt mari, relativ ușoare și folosesc motoare mici pentru propulsie, acestea vor fi afectate de condițiile meteorologice mai mult decât aeronavele convenționale utilizate în prezent. În particular, dirijabilele ar putea fi, în cel mai bun caz - dificil de controlat sau, în cel mai rău caz - distruse de vânturile puternice atunci când se află în apropierea solului în timpul lansării și recuperării. În încercarea de a-și menține poziția în fața unor vânturi puternice, s-ar putea ca dirijabilele să nu fie în măsură să-și mențină poziția.

Dificultatea operării dirijabilelor în timpul vânturilor puternice restrânge funcționarea lor la altitudini sub 20.000 de picioare sau peste 60.000 de picioare, deoarece între aceste altitudini viteza vântului tinde să fie mai mare. La altitudini intermediare, vânturile puternice sunt deosebit de răspândite deasupra latitudinilor medii ale Terrei.

Dirijabilele care operează la altitudini mari ar trebui să treacă prin altitudini intermediare, dar, cu toate că nu există un pericol pentru integritatea structurală, vânturile ar putea fi suficient de puternice pentru devierea unui dirijabil de la curs. În consecință, ar fi necesară planificarea atentă a rutei unui dirijabil de mare altitudine pentru poziționarea sa pe orbită și înapoi la bază.

Vehiculele LTA sunt utilizate în spațiul aerian securizat, similar aeronavelor fără pilot. Cu toate acestea, în cazul în care dirijabilele întâlnesc apărare aeriană supraviețuirea lor ar depinde de circumstanțele specifice ale misiunii. Comparativ cu o aeronavă cu aripă fixă (de exemplu, RQ-4 Global Hawk), dirijabilele de altitudine mare (peste 60.000 de picioare) ar putea fi mai dificil de detectat de către adversarii care caută reflecții acustice, termice sau radar, deoarece acestea ar putea fi proiectate să fie silențioase, iar unele modele să aibă o structură realizată din materiale radar-absorbante sau o structură rigidă minimă pentru detectarea radar. De asemenea, acestea ar opera în afara intervalului de acțiune al celor mai multe rachete sau tunuri sol-aer.

În contrast, vehiculele LTA care operează la altitudini mici ar fi mai ușor de detectat decât aeronavele convenționale la altitudini similare, din cauza vitezei mai mici și a dimensiunilor mult mai mari. Odată detectate, aceste dirijabile ar putea fi mai ușor de lovit de la sol cu armamente mai mici decât aeronavele convenționale, dar ar putea rezista mai bine la daune. Viteza redusă le face mai puțin sensibile la solicitările dinamice care pot determina ruperea structurii în timpul zborului, iar pentru că anvelopele de gaz se bazează pe o presiune ușor mai mare decât atmosfera ambiantă, scurgerile de heliu prin găuri nu ar fi prea mari.

Pentru că dirijabilele sacrifică viteza în schimbul anduranței, comparativ cu aeronavele cu aripă fixă, acestea au mai puțină flexibilitate pentru a schimba rapid localitățile ISR, ca răspuns la schimbarea situației de pe teren. În mod similar, în cazul în care sunt materializate amenințări ale apărării aeriene, dirijabilele ar avea nevoie de mai mult timp pentru a ieși din zonă, astfel încât să ajungă în spațiul aerian în condiții de siguranță. Vitezele mai mici ar putea

reduce, de asemenea, posibilitățile de căutare în misiunile care necesită acoperirea suprafețelor de teren foarte mari.

Performanțele vehiculelor mai ușoare decât aerul în comparație cu performanțele sateliților. Vehiculele LTA pot întrebuința senzori mai puțin sofisticăți și mai puțin costisitori decât cei utilizați de sateliți. Pentru că acestea operează la altitudini mult mai mici, ele pot întrebuința antene mai reduse și mai puțin sensibile pentru detectarea emisiilor electronice, precum și senzori optici mai mici, cu rezoluții mai reduse pentru achiziția de date-imagini. Senzorii utilizați de vehiculele LTA nu trebuie să funcționeze întreg ciclul de viață al vehiculului, fără întreținere sau reparații, precum senzorii sateliților. Sateliții sunt limitați la senzorii cu care sunt lansați, în timp ce tipul de senzor purtat de vehiculul LTA poate fi selectat funcție de misiune și, de asemenea, poate fi modernizat sau schimbat, în funcție de descoperirile tehnologice.

Dirijabilele pot fi deplasate în mod continuu ori de câte ori sunt solicitate (sub rezerva constrângerilor de vreme, apărare aeriană și în spațiul aerian restricționat), în timp ce observațiile prin satelit sunt limitate doar la secvențele obținute în timpul survolării pe orbită a zonei. Cu toate acestea, sateliții au avantajul unui câmp de vedere foarte larg datorat distanței mari de survol deasupra solului. În plus, cu toate că sateliții zboară pe orbite terestre previzibile, care pot fi ușor de urmărit, acestea sunt foarte dificil de atacat și nu au restricții legate de alocarea spațiului aerian.

Alți factori care influențează performanțele vehiculelor mai ușoare decât aerul. Noile tehnologii nu au fost testate pe dirijabile în operațiuni reale și de aceea folosirea acestora impică riscuri pentru dirijabilele moderne în raport cu sistemele de aeronave fără pilot convenționale. Multe dintre tehnologiile necesare pentru sistemele critice (legate de propulsie și alimentarea cu energie electrică), țesăturile folosite pentru anvelopa dirijabilului, sistemele de control al zborului sunt în stadii incipiente de dezvoltare.

Costul reprezintă o altă problemă crucială. Susținătorii tehnologiei LTA afirmă că ar putea costa mai puțin cumpărarea și operarea

dirijabilelor decât a sateliților sau altor aeronave. Cu toate acestea, costurile aferente operării și mentenanței vehiculelor LTA și, în particular, a dirijabilelor, rămân necunoscute. Tehnologia este într-un stadiu incipient de dezvoltare, în care nu au fost încă determinate detaliile privind achizițiile, operarea, întreținerea și sprijinul logistic. Din cauza unei astfel de incertitudini, estimările asupra costurilor ar fi extrem de speculative.

Aplicațiile militare ale vehiculelor LTA

Tehnologia LTA (aerostate și dirijabile) poate fi aplicată pentru acoperirea următoarelor zone principale: misiunile ISR și transportul aerian logistic.

Misiunile ISR sunt efectuate pentru observarea în mod sistematic a unei zone, colectarea datelor care urmează să fie analizate și furnizarea de informații. Aplicațiile ISR sunt caracterizate frecvent prin nevoile de persistență și de supraveghere de lungă durată a unei zone, o aplicație foarte potrivită pentru vehiculele LTA. Vehiculele LTA transportă sarcini utile care conțin pachete de senzori și de comunicații.

În funcție de altitudinea la care se execută, misiunile ISR sunt clasificate în misiuni ISR altitudine joasă (< 20.000 ft. MSL⁴) sau misiuni ISR de mare altitudine (> 60.000 ft. MSL).

Aerostatele sunt utilizate, în principal, în operațiuni ISR pentru supravegherea unui câmp de luptă, monitorizarea zonelor interzise și securizarea frontierelor. Deoarece sunt platforme ancorate, acestea nu participă la misiuni logistice. Extinderea razei comunicațiilor este o aplicație secundară pentru aceste platforme ISR staționare. Extrapolând capacitățile dirijabilelor vs. aerostatelor, putem considera că aerostatele sunt aplicații particulare ale dirijabilelor, care sunt amaratate la sol și care execută misiuni ISR la joasă altitudine. Limitarea aerostatelor la executarea de misiuni ISR la joasă altitudine este dată de linia de legătură dintre aerostat și stația terestră de control. Greutatea și dimensiunile liniei/ liniilor sunt considerate importante. Prin adăugarea unei linii de alimentare cu energie electrică, a unei protecții împotriva fulgerelor

sau a unui fir suplimentar de fibră optică va crește greutatea totală a legăturii și, implicit, se va reduce greutatea echipamentelor sarcinii utile. Datorită potențialului său de a influența dinamica zborului unui aerostat, linia de legătură trebuie să fie dimensionată în mod corespunzător în lungime și diametru.

Misiunile ISR de joasă altitudine. În prezent, sunt proiectate mai multe dirijabile, care pot realiza misiuni ISR la altitudini joase și care se află în diferite stadii de dezvoltare, de la machete la scară până la demonstratoare de tehnologie și produse finite. Cele mai importante dintre acestea sunt *MZ-3A*, *BD-2* (Blue Devil Block II) și *LEMV* (Long-Endurance Multi-Intelligence Vehicle).

Misiunile ISR la altitudini mici au avantajul folosirii unui volum mai mic de gaze de plutire pentru transportul unei sarcini utile. În plus, senzorii mai ușori și mai puțin sofisticati sunt, de obicei, suficienți pentru un anumit nivel de performanță la altitudini mai mici, deoarece acei senzori sunt mai aproape de obiectele și activitățile pe care încearcă să se observe. Cu toate acestea, operațiunile la joasă altitudine au

dezavantajul unui câmp vizual mult mai mic decât cel de la altitudini mari, iar aeronavele de joasă altitudine sunt mai ușor de detectat și de atacat de adversar.

Misiunile ISR de mare altitudine. Vehiculele ISR de mare altitudine sunt într-un stadiu incipient de dezvoltare. Cele mai multe concepte actuale pentru dirijabilele de mare altitudine sunt modelele convenționale, cu toate că au existat și propuneri de dirijabile hibride. Provocările de proiectare pentru dirijabile de mare altitudine includ fabricarea de țesături ușoare, suficient de rezistente pentru anvelope foarte mari și suficient de durabile, care să supraviețuiască în atmosfera superioară a Pământului. Provocările operaționale includ navigarea la altitudini la care vânturile pot fi mai mari decât viteza dirijabilului în sine. Cu toate acestea, odată ajunsă la altitudine, aeronava ar avea avantajul unui câmp vizual mare și ar putea fi amenințată doar de către sistemele de apărare aeriană capabile să ajungă atât de sus.

Programul dirijabilelor de mare altitudine (HAA)⁵ include aeronavele demonstratoare de tehnologie, *HiSentinel* și *HALE-D* (High-

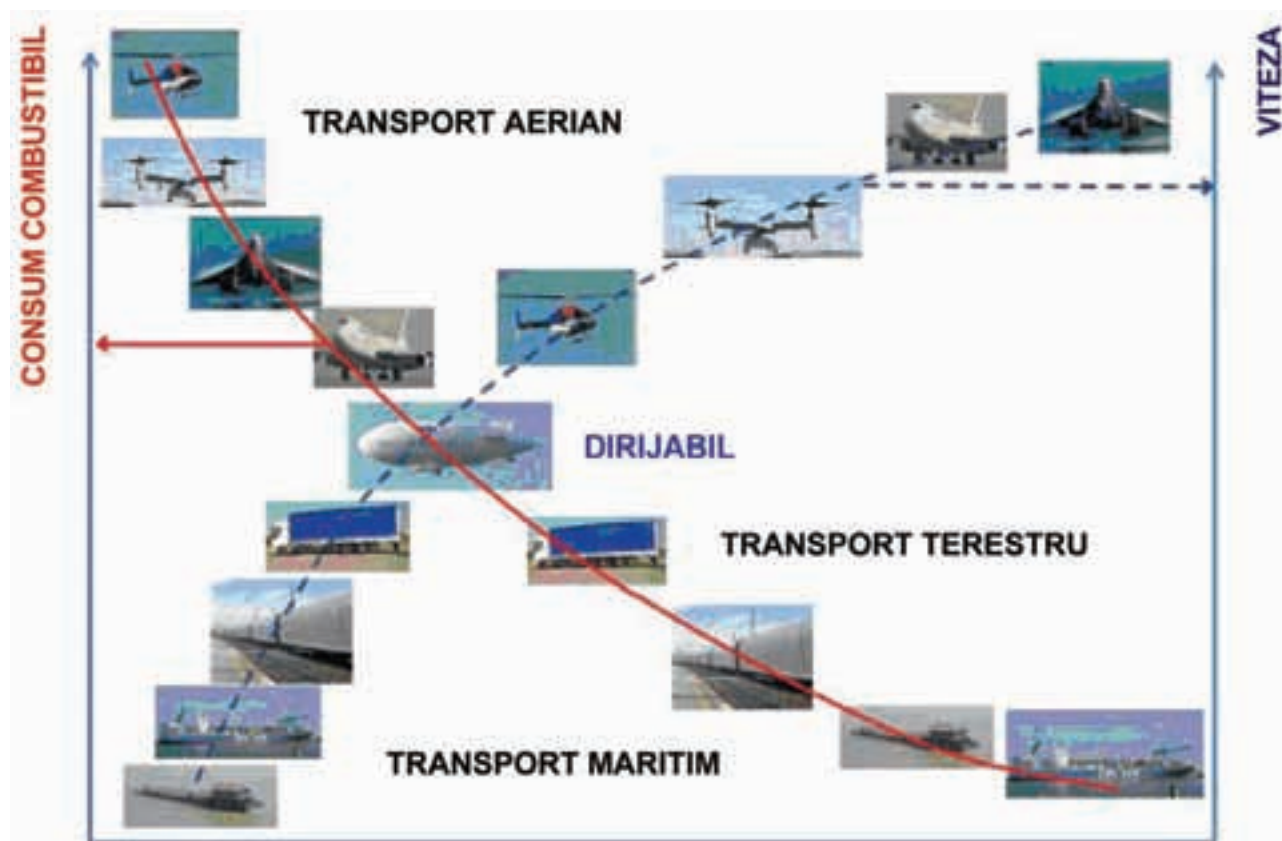

Figura 2. Eficiența dirijabilelor vs. sistemele de transport convenționale

Altitude Long-Endurance Demonstrator), precum și dirijabilele-demonstratoare cu sarcina utilă returnabilă, *Star Light* și *High Altitude Shuttle System*. De asemenea, DARPA⁶ dezvoltă dirijabilul la scară redusă *ISIS* (Integrated Sensor Is the Structure), care își propune să integreze o antenă radar în structura dirijabilului. În cazul în care demonstratoarele vor avea succes, va fi dezvoltată o nouă generație de vehicule cu o capacitate mare a sarcinii utile și cu o anduranță mai mare.

Transportul aerian. Spre deosebire de aeronavele tradiționale cu aripă fixă sau aripă rotativă, dirijabilul este o aeronavă care folosește forțele de flotabilitate ca principală sursă de ridicare, în locul suprafețelor de ridicare convenționale, cum ar fi aripile și palele. Forțele de flotabilitate sunt produse prin ridicarea gazelor conținute în interiorul anvelopei dirijabilului, care au o densitate mai mică decât cea a atmosferei. Acest lucru reduce semnificativ consumul de energie și combustibilul pentru transport, diminuând astfel costurile totale de operare.

În comparație cu transportul terestru și maritim, dirijabilele necesită un consum de combustibil mai mare, dar au un timp de deplasare semnificativ mai mic. Toate aceste avantaje și dezavantaje plasează dirijabilele într-o nișă unică în industria transporturilor și arată potențialul lor economic, așa cum sunt prezentate în Figura 2.

Cel puțin trei modele de dirijabile de transport se află în diferite stadii de dezvoltare și ar putea furniza capacități de transport aerian în următorii ani.

Termenii „*transport aerian strategic*” și „*transport aerian inter-teatru*” sunt aplicați în mod obișnuit la sistemele care sunt proiectate să transporte marfă sau persoane pe distanțe intercontinentale, de 50-100 de tone. Principalii furnizori de transport strategic sunt aeronavele *C-5/ C-17* și navele de marfă. În ciuda vitezei lor lente, navele tind să aibă cea mai mare capacitate de transfer, deoarece pot transporta mult mai mult decât aeronavele. Pentru o desfășurare de trupe, o navă de transport marfă ar oferi o capacitate de aproape 30 de ori mai mare decât cea a lui *C-17*. Cu toate acestea, un *C-17* ar putea începe livrarea de marfă mult mai devreme. Atunci

când se analizează transportarea încărcăturii, planificatorii trebuie să decidă dacă necesitatea unui anumit element este suficient de urgentă astfel încât să-i aloce capacitatea limitată furnizată de aeronave.

Dirijabilele de marfă ar putea oferi o capacitate intermediară, cu livrarea mărfii mai repede decât navele, dar nu la fel de repede ca aeronavele convenționale. Capacitatea de transfer medie oferită de un dirijabil în raport cu o aeronavă convențională sau navă ar depinde de sarcina utilă. Încărcăturile utile propuse de dirijabilele prezentate ar genera o capacitate de transfer mai mică decât un *C-17*, deoarece sarcinile lor utile nu ar fi suficient de mari pentru a compensa viteza lor mai lentă. Au fost propuse dirijabilele mai mari, cu sarcini utile de la 500 la 1.000 de tone, care să genereze o capacitate mai mare decât a aeronavelor actuale. Din perspectivă realistă, un dirijabil cu o viteză și o sarcină utilă suficient de mare, care să rivalizeze cu o navă de transport ar fi, probabil, imposibil.

Termenii „transport aerian tactic” și „transport aerian intra-teatru” se aplică sistemelor care sunt proiectate să mute marfă sau persoane în interiorul unui teatru de operații - de obicei câteva sute de kilometri, cu transportarea unei încărcături utile de 20-30 de tone. Transportul tactic poate fi asigurat de camioane, aeronave cu aripă fixă (aeronave *C-130*) pentru transportul de la o bază aeriană la alta, precum și aeronave cu decolare și aterizare pe verticală (elicoptere sau tilt-rotorul *MV-22 Osprey*) pentru transportul către locații fără acces pe șosea sau pistă de decolare-aterizare.

Dirijabilele de transport, cu sarcini utile de la 20 la 60 de tone, au potențialul de a efectua astfel de misiuni, care ar avea nevoie în prezent un elicopter sau *MV-22*. Deși sunt ceva mai lente decât elicopterele contemporane, care zboară la viteze de 80 - 100 de noduri, dirijabilele *LEMV-Heavy*, *SkyTug* și *Pelican* ar putea încărca sarcini utile mai mari, pe care să le transporte pe distanțe mai lungi. *MV-22* este considerabil mai rapid decât dirijabilele atunci când zboară în „modul avion”, dar la viteze mai mari de 200 de noduri *MV-22* este limitat pentru transportul intern de marfă și pierde

substanțial capacitatea de a transporta sarcini utile sub fuselaj, în modul „elicopter”.

La distanțe de până la aproximativ 180-200 kilometri, numărul de dirijabile necesare pentru a menține un anumit volum de marfă (de exemplu, 1000 de tone pe zi) ar fi similar cu numărul actual al aeronavelor cu decolare și aterizare pe verticală. La distanțe mai lungi de 100 de mile marine, dirijabilele propuse ar putea să mențină același volum cu mai puține aeronave. Acest avantaj ar permite unui singur dirijabil aflat în misiune să aprovizioneze mai multe avanposturi înaintate, în locul mai multor misiuni individuale executate în prezent cu aeronavele clasice.

Concluzii

În prezent, aerostatele și dirijabilele sunt utilizate în teatrele de operații de factorul militar sau sunt dezvoltate de firme și agenții civile, în cooperare și pentru interesele armatei, în aplicații specifice de informații, supraveghere, cercetare (ISR), precum și de transport aerian.

Aerostatele sunt o tehnologie mai matură decât dirijabilele. Ca atare, s-au depus mai multe eforturi în dislocarea aerostatelor în teatrele de operații, pentru sprijinirea mai multor misiuni, inclusiv supravegherea pe zonă largă în roluri ofensive și defensive, protecția forței și detectarea rachetelor de croazieră în cadrul misiunilor ISR și de securitate la frontieră.

În ultimii ani, au fost făcute multe progrese în cercetarea și dezvoltarea tehnologiilor pentru fabricarea dirijabilelor, datorită interesului tot mai mare pentru utilizarea în aplicații, cum ar fi transportul comercial, platforme de cercetare și de dezvoltare a senzorilor electrono-optici/infraroșu și radar, precum și în operațiuni militare. În acest context, au fost dezvoltate cele mai bune tehnici analitice pentru modelarea aerodinamică, dinamică și structurală. Acestea au permis construirea de modele ale dirijabilelor, la scară

redușă sau normală, mai fiabile și funcționale, care să poată satisface cerințele beneficiarilor. Dezvoltarea de noi tehnologii pentru materiale de construcții și sisteme energetice au permis proiectarea de dirijabile moderne, mai eficiente, economice și ecologice.

Bibliografie:

1. Congress of The United States, Congressional Budget Office; *Recent Development Efforts for Military Airships*; November 2011, disponibil la adresa web-site: <http://fas.org/irp/program/collect/cbo-airship.pdf>;
2. The Senate Report accompanying S.1253 (S.Rept.112-26) of the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2012; *Summary Report of DoD Funded Lighter-Than-Air-Vehicles*; disponibil la adresa http://www.defenseinnovationmarketplace.mil/resources/Final_LTA_report.pdf;
3. Space and Naval Warfare Systems Center Atlantic; *Tethered Aerostat Systems Application Note*; September 2013; online la adresa http://www.firstresponder.gov/SAVER/Documents/TetheredAerostat_AppN.pdf;
4. STOCKBRIDGE, Casey, CERUTI, Alessandro, MARZOCCA, Pier, „Airship Research and Development in the Areas of Design, Structures, Dynamics and Energy Systems”, in *International Journal of Aeronautical & Space Science*, 13 (2), 170–187 (2012), disponibil la adresa [http://ijass.org/On_line/admin/files/3\) \(170-187\)\(9.18\).pdf](http://ijass.org/On_line/admin/files/3%20(170-187)(9.18).pdf) ;
5. *Unmanned Vehicles*, Volume 18, Number 6; LTA Systems: The Rise and Fall; December 2013/ January 2014, disponibil la adresa <https://www.shephardmedia.com/publications/magazine/unmanned-vehicles/> sau www.UVonline.com;
6. WILSON, J.R., „Keeping one step ahead with persistent surveillance”, *Military & Aerospace Electronics*, April 2015 disponibil la adresa www.militaryaerospace.com.

¹ Operation Iraqi Freedom.

² Operation Enduring Freedom.

³ Heavier-Than-Air.

⁴ Mean Sea Level.

⁵ High Altitude Airship.

⁶ Defense Advanced Research Projects Agency.

ROLUL ȘI IMPORTANȚA INFORMAȚIILOR PENTRU VIZUALIZAREA CÂMPULUI DE LUPȚĂ

*Daniel CĂRĂMIDARU**

Abstract

The battlefield visualization is considered a key component of success in military operations. In order to have an advantage over the enemy, combat soldiers should understand surrounding situations and react quickly, as required. At any moment, soldiers need to know where they are, who their targets are, and where those targets are located. To achieve this, the military must get a good and real "battlefield visualization" which is based, primarily, on intelligence. The objective of battlefield visualization is to provide combat soldiers with a tactical advantage by enabling complete situational awareness.

Keywords: *battlefield visualization, intelligence, military operations, situational awareness, need to know.*

Dintotdeauna, câmpul de luptă, indiferent de dimensiunile și natura lui, a reprezentat un punct de foarte mare interes, datorită nevoii de a-l cunoaște, pentru desfășurarea oricărui tip de operație militară. Desigur, câmpul de luptă nu trebuie doar cunoscut, ci și înțeles pentru a putea fi folosit eficient în avantajul unei forțe, aceste două cerințe (*cunoaștere* și *înțelegere*), care trebuie îndeplinite pentru obținerea succesului, fiind dependente de vizualizarea optimă a câmpului de luptă.

Dinamica acțiunilor de luptă implică schimbări dese de situație pe câmpul de luptă, pentru orice situație nou creată, uneori neprevăzută, impunându-se soluții pentru rezolvarea ei. Aceste soluții trebuie identificate pornind de la vizualizarea câmpului de luptă, care este realizată pe baza rezultatelor activităților de culegere de date și informații, recunoaștere, supraveghere, determinare și identificare a unor posibile ținte.

Indiferent de mediul/mediile de confruntare, războiul nu poate fi stereotipizat sau încadrat conceptual și acțional într-un

șablon, deoarece conflictele militare sunt generate de oameni și implică, în primul rând, oameni care aparțin unor națiuni diferite atât din punct de vedere politic, economic și social, cât și ca istorie și experiență în domeniul militar. Astfel, conflictele militare sunt diferite unele de altele, deoarece limitările spațio-temporale și circumstanțele în care acestea se produc, condițiile create pentru încheierea lor, precum și forțele participante activ la conflicte sunt mereu diferite. De asemenea, scopurile urmărite sunt diferite și, de cele mai multe ori, ascunse sau mascate.

În condițiile războiului modern, unul din factorii determinanți pentru obținerea și exploatarea succesului pe câmpul de luptă și care poate face efectiv diferența dintre victorie și înfrângere, îl reprezintă vizualizarea câmpului de luptă. Aceasta se realizează pe baza informațiilor care, chiar dacă se obțin și se procesează cu ajutorul tehnologiei moderne foarte sofisticate, sunt și vor fi folosite numai de către oameni. Tehnologia are un rol important în ușurarea executării

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

și îndeplinirii misiunilor de către forțele militare și/sau non-militare implicate într-un conflict, oferind imagini și informații care permit vizualizarea câmpului de luptă, însă doar omul este responsabil de luarea unor decizii de acțiune/inacțiune, reacție și/sau contra-reacție.

Luarea unei decizii în locul și la momentul potrivite, pe baza unor informații corecte și oportune, poate conduce la obținerea unor avantaje deosebite în fața unor sisteme dezvoltate de armament prin îngreunarea sau chiar împiedicarea folosirii lor. Deși lupta propriu-zisă se duce cu tehnica și armamentul din înzestrarea fiecărei forțe luptătoare, aceasta nu se rezumă doar la întrebuintarea lor. Deținerea, obținerea și folosirea informațiilor au un rol determinant în alegerea țintelor vizate, precum și în determinarea modalităților, locurilor și momentelor oportune pentru folosirea diferitelor categorii de armament (*„cea mai performantă mitralieră e inutilă dacă trăgătorul nu poate identifica ținta, iar bomba nucleară nu face doi bani dacă inamicul este prea aproape”*¹).

Obiectivul vizualizării câmpului de luptă este de a asigura forțelor luptătoare avantajul tactic prin cunoașterea completă și înțelegerea deplină a situației. Sintagmele uzitate *„cunoașterea situației”* și *„înțelegerea situației”* trebuie delimitate conceptual, astfel: *cunoașterea situației* înseamnă să știi ce se întâmplă în jurul tău, iar *înțelegerea situației* înseamnă să știi de ce se întâmplă ceea ce se întâmplă în jurul tău.

Avantajul tactic obținut de o forță ca urmare a vizualizării oportune a câmpului de luptă, prin coroborarea și exploatarea datelor și informațiilor din toate sursele și toți senzorii la dispoziție, va fi folosit pentru împiedicarea inamicului în a-și îndeplini scopurile, evitând surprinderea pe care acesta se bazează și care poate avea un rol decisiv de multe ori. Orice forță militară este, în permanență, preocupată să-și cunoască inamicul, să îi anticipeze intențiile, să realizeze și să prevină surprinderea și să-și asigure succesul prin luarea unor decizii fundamentate pe informații oportune, exacte și predictive. Acestea au un rol hotărâtor în sprijinul operațiilor

militare, deoarece deținerea și obținerea lor asigură superioritatea informațională pentru cunoașterea și vizualizarea câmpului de luptă modern cibernetizat, supertehnologizat și demasificat, precum și pentru determinarea simetriilor și asimetriilor dintre forțele proprii și forțele inamicului.

Definirea câmpului de luptă

Există două noțiuni folosite pentru exprimarea mediului în care se desfășoară operațiile militare: *câmpul de luptă* și *spațiul de luptă*, ambele reprezentând, în esență, același lucru. *Câmpul de luptă* poate fi definit ca un spațiu (terestru, aerian, maritim, electromagnet) unde se desfășoară o luptă. Câmpul de luptă, ca spațiu în care se confruntă părțile beligerante, înregistrează o evoluție continuă, determinată în mod hotărâtor de dezvoltarea fără precedent a conceptelor generale ce privesc ducerea războiului. *Spațiul de luptă* include spațiul terestru, aerian și maritim, forțele proprii și inamicul, detaliile de planimetrie și nivelment, spectrul electromagnetic și mediul informațional în zona de operații și zona de interes.

Influența spațiului asupra confruntărilor armate se exercită printr-o multitudine de elemente dintre care cele mai deosebite sunt dimensiunile, calitatea, varietatea și caracteristicile geoclimatice ale zonei de desfășurare a acțiunilor de luptă/ operațiilor militare.

Din perspectiva operațiilor militare, spațiul (fizic) reprezintă o mărime tridimensională care caracterizează dimensiunile globului pământesc cu învelișul său atmosferic, la care se adaugă partea aferentă din cosmos pe care omul a explorat-o și o stăpânește și în care se pot desfășura acțiuni militare.

Corespunzător domeniului militar și manifestărilor specifice acțiunilor în toate formele de exprimare, distingem:

- *spațiul terestru* – suprafața terestră ce include teritoriul unui stat sau al unui grup de state, cuprinse într-o alianță sau coaliție, care sunt angajate într-o confruntare militară, o regiune sau zonă în care se desfășoară acțiuni militare;

- *spațiul maritim* – suprafața mărilor și oceanelor, precum și adâncimile acestora (spațiul subacvatic) în care desfășoară acțiuni militare forțele navale maritime. La acest domeniu se adaugă și spațiul fluvial, ca fiind suprafața corespunzătoare cursurilor de apă navigabile în care desfășoară acțiuni militare forțele navale fluviale;
- *spațiul aerian* – atmosfera corespunzătoare unui anume spațiu terestru în care se pot desfășura acțiuni militare specifice de către forțele aeriene sau acțiuni specifice mijloacelor sol-aer, aer-aer sau aer-sol;
- *spațiul extraatmosferic* – partea superioară a atmosferei terestre ($H > 30$ km) unde aerul este foarte rarefiat și gravitația este simțită; în acest spațiu numai anumite mijloace aeriene pot evolua; este tamponul dintre cosmos și atmosferă;
- *spațiul cosmic* – spațiul extraatmosferic din jurul Pământului, explorat și cunoscut de om, în care este posibilă desfășurarea de acțiuni militare de către o forță cu o pregătire deosebită care dispune de mijloace din categoria high-tech;
- *spațiul geofizic* – suma proprietăților și structurilor unei zone (atât de pe uscat, cât și de pe fundul mărilor) care poate fi folosită în domeniul militar.

Acestor categorii le sunt asociate dimensiuni spațiale proprii care vin să delimiteze alinamente, direcții, zone de acțiuni, suprafețe, înălțimi, arii geografice, coordonate spațiale etc.

La categoriile de spațiu fizic enunțate anterior, literatura militară de specialitate, evidențiază și alte spații (medii) de confruntare specifice războiului modern, improprie spațiului fizic (natural). Se diferențiază în acest sens următoarele tipuri de spații, având dimensiuni și caracteristici proprii, astfel:

- *spațiul informațional* – spațiul în care pregătirea, organizarea și desfășurarea acțiunilor militare au ca suport amplul proces informațional de culegere, prelucrare, stocare, transmitere, utilizare și protecție a informațiilor;

- *spațiul informatic* – spațiul în care totalitatea acțiunilor militare au ca suport al recepționării, prelucrării, transmiterii și procesării informațiilor, aparatura de calcul. Totodată, în spațiul informatic, deciziile operaționale de nivel strategic și operativ sunt verificate prin simulare cu ajutorul calculatoarelor înainte de aplicare;
- *spațiul virtual* (ciberspațiul) – este un instrument de cercetare, proiectare, educație, instruire, dar și instrument al războiului informațional în spațiul realității virtuale. Dezvoltarea războiului informațional în spațiul realității virtuale permite simularea și modelarea câmpului de luptă și scoate în evidență vulnerabilitățile propriului sistem informațional, astfel ca acestea să fie eliminate;
- *spațiul electromagnetic* – mediul de desfășurare a tuturor fenomenelor, proceselor, acțiunilor și activităților care implică utilizarea energiei electromagnetice. Dimensiunea spațială a acestuia este dată de puterea în emisie a emițătoarelor electromagnetice;
- *spațiul C.B.R.N. – meteorologic – ecologic* – mediul în care se desfășoară acțiuni C.B.R.N. care vor declanșa fenomene meteorologice sau dezastre;
- *spațiul psihologic* – dimensiunile în care se produc și se manifestă fenomenele de interacțiune umană. Este spațiul de manifestare a biocâmpului ființei umane. Spațiul psihologic are dimensiuni relativ reduse și variabile care depind de intensitatea activității psihice umane. Un subspațiu al spațiului psihologic este spațiul telepatic. Dimensiunile acestuia sunt infinite, fiind determinate de capacitățile paranormale ale medium-urilor telepatic;
- *spațiul parapsihologic* – acea componentă sau determinare spațială în care se transmit informații biologice la distanță. Dimensiunile spațiului parapsihologic sunt determinate de capacitățile parapsihologice ale individului sau

indivizilor care îl utilizează. Acest spațiu este utilizat în domeniul militar în următoarele scopuri:

- obținerea unor căi de comunicație neperturbabilă și independentă față de resursele de energie care să funcționeze cu precădere pentru trupele navale (mai ales pentru submarinele în imersiune), aeronave și blindate;
- supraveghereatelepaticăacomunicațiilor efectuate pe canale telepatice;
- bruieră comunicațiilor telepatice ale inamicului;
- manipularea telehipnotică a personalităților cheie;
- introducerea de tulburări psihice în rândul populației și trupelor;
- alte medii ale fenomenelor și proceselor mai puțin cunoscute și explicate etc.

Aceste dimensiuni reprezintă, în fapt, particularități sau trăsături complementare ale dimensiunilor spațiale ale operațiilor militare.

Mediul de desfășurare a operațiilor militare (mediul de confruntare) este foarte diversificat, greu de înscris în modele care să permită sistematizări favorabile stabilirii celor mai eficiente căi de acțiune deoarece nu mai există o „linie a frontului” care să-i separe strict pe combatanți, separarea acestora fiind o problemă de momente și locuri concrete.

Pe câmpul de luptă modern, operațiile și acțiunile militare sunt caracterizate de complexitate, dinamică și schimbări dese și rapide de situație, ceea ce ar putea presupune anumite incertitudini pe care comandanții forțelor implicate doresc să le reducă sau chiar să le elimine și să-și creeze condițiile necesare pentru luarea unor decizii cât mai favorabile, decizii care să ducă la îndeplinirea cu eforturi minime și pierderi puține a obiectivelor stabilite. În acest context, îndeplinirea acestor obiective nu poate fi posibilă decât prin realizarea și furnizarea unei imagini cât mai clare a câmpului de luptă. Așadar, o conducere eficientă a oricărei operații militare este indispensabil legată de asigurarea vizualizării câmpului de luptă necesară desfășurării procesului decizional,

reflectându-se astfel starea, situația sau condițiile de producere a unor evenimente pe câmpul de luptă.

În funcție de informațiile deținute/obținute despre spațiul în care se desfășoară acțiunile și despre părțile aflate în conflict, comandanții vizualizează câmpul de luptă și hotărăsc modul de dispunere a forțelor subordonate pentru îndeplinirea unei misiuni, potrivit scopului, timpului la dispoziție și spațiului alocat, organizând astfel câmpul de luptă.

Vizualizarea câmpului de luptă

Vizualizarea câmpului de luptă reprezintă procesul prin care comandantul realizează înțelegerea clară a situației curente a forțelor proprii în relație cu cea a inamicului și cu mediul de desfășurare a operațiilor și își imaginează, mai întâi, starea finală a forțelor și mijloacelor după îndeplinirea misiunii și, apoi, succesiunea operațiilor prin care forțele sale ajung din situația inițială în starea finală urmărită.

Orice confruntare armată implică inevitabil necesitatea cunoașterii atât a forțelor proprii, cât și a inamicului pentru determinarea raportului de forțe și realizării superiorității în diferite acțiuni de luptă. Astfel, vizualizarea câmpului de luptă ocupă un loc foarte important în planificarea, organizarea și desfășurarea tuturor tipurilor de operații militare și contribuie decisiv la îndeplinirea scopurilor acestora. Se poate afirma că succesul operațiilor militare se regăsește în siguranța și pragmatismul luării deciziei și îndeplinirii obiectivelor, în protecția și întrebuintarea eficientă a forțelor și mijloacelor proprii și în contracararea acțiunilor inamicului, toate acestea fiind fundamentate pe o vizualizare corectă, completă și oportună a câmpului de luptă.

Dinamica acțiunilor militare contemporane impune un volum mare de informații legate atât de spațiul de luptă, cât și de elementele care acționează sau pot acționa în acest spațiu. Pe de altă parte, tendința actuală de a înlocui armatele de masă cu armate reduse numeric și care să acționeze cu eficiență impune necesitatea folosirii acestora în locul și la momentul optim,

iar pentru aceasta este nevoie de o vizualizare precisă, oportună și de calitate a câmpului de luptă.

Orice mediu operațional este complex și poate fi definit în termenii unui număr de 12 variabile critice. Fiecare dintre aceste „condiții, circumstanțe și influențe” și combinațiile lor posibile vor diferi în funcție de situație. Aceste variabile sunt interdependente și, în anumite cazuri, se suprapun. Anumite variabile vor avea o mai mare sau mai mică importanță, în funcție de situație. Fiecare mediu operațional va fi diferit, deoarece conținutul variabilelor este diferit.

Variabilele critice ale mediului operațional contemporan sunt: natura și stabilitatea statului; relațiile internaționale și regionale; economia; demografia; situația socială; informațiile; mediul fizic; nivelul tehnologic; organizațiile internaționale; voința națiunii; timpul; capacitățile militare.² Prin cunoașterea și înțelegerea acestor variabile se poate reuși împiedicarea inamicului să le folosească împotriva forțelor proprii sau să găsească modalități de folosire în avantajul propriu.

Obiectivul vizualizării câmpului de luptă este de a asigura forțelor luptătoare avantaj tactic prin cunoașterea completă a situației. Aceasta include abilitatea îmbunătățită de a observa, a se orienta, de a decide și de a acționa (OODA - *Observe, Orient, Decide and Act*). Maximizarea procesului OODA se realizează prin îndeplinirea cerințelor de:

- deținere a unor rețele de comunicații radio disponibile și a tehnologiilor de video- sau teleconferință pentru a asigura capacități îmbunătățite de comunicații;
- obținere și comunicare rapidă a datelor și informațiilor pertinente pentru factorii de decizie și forțele din teren;
- diseminare către beneficiari a informațiilor corecte și concrete, la timpul oportun.

Forțele luptătoare trebuie să își consolideze cunoașterea situației cu informații în timp real de la comandanții acestora, incluzând imagini video, fotografii și alte date și informații. Când forțele luptătoare pot vedea exact spre ce îi îndreaptă comandanții lor, acestea se vor echipa mai bine și vor fi mai în siguranță pentru a acționa ca o unitate pe deplin funcțională.

Exploatarea succesului militar necesită abilitatea de a îmbunătăți cunoașterea situației pe câmpul de luptă, asigurând militarilor informații mai bune și actuale.

Procurarea datelor și informațiilor este considerată o activitate cu un pregnant caracter de continuitate, ceea ce presupune o prezență activă în toate mediile (terestru, aerian, maritim) a mijloacelor și sistemelor de cercetare de toate categoriile, în cadrul tuturor formelor acțiunilor de luptă.

Eficacitatea unei armate moderne este dată nu numai de calitatea armamentului și de numărul efectivelor ei, ci și de fiabilitatea sistemelor de cercetare-înștiințare, comandă și control. Informația procurată, centralizată, prelucrată și utilizată oportun va asigura angajarea eficientă a forțelor în corelație cu multiplele posibilități de acțiune a mijloacelor de luptă terestre, aeriene și navale.

Informații – definiție, rol, importanță

În confruntările armate este foarte importantă identificarea rapidă a centrelor de greutate și determinarea vulnerabilităților critice care duc la acestea. Niciun inamic nu este pasiv sau inert și nu există nicio lege a naturii care să spună că operațiile militare trebuie purtate în teren cu vizibilitate nelimitată și pe vreme bună. Desigur, un inamic cunoscut și înțeles, chiar și parțial, este mai ușor de învins decât un inamic ce rămâne o enigmă, iar informațiile reprezintă mijloacele prin care se poate reuși cunoașterea și înțelegerea inamicului. Forțele luptătoare care acționează/reacționează rapid, ca urmare a cunoașterii și înțelegerii situației în care se găsesc, au un mare avantaj față de inamic pentru că vor ști unde se află, care sunt țintele lor și unde sunt dispuse aceste ținte.

Intelligence reprezintă produsul rezultat în urma culegerii, procesării, integrării, evaluării, analizei și interpretării datelor la dispoziție referitoare la națiuni străine, forțe și/sau elemente ostile sau potențial ostile sau la zonele unor operații curente și/sau viitoare. De asemenea, termenul *informații/intelligence* desemnează

activitatea al cărei rezultat este acest produs, precum și structurile care o desfășoară³. **Datele** sunt informații neprelucrate de orice natură, provenite din surse, utilizate pentru elaborarea informațiilor prelucrate.

Informațiile sunt influențate de timpul la dispoziție, resursele la dispoziție și dimensiunile spațiului de confruntare. Evoluția rapidă a tehnologiei informației a mărit discrepanța dintre capacitatea de producere și cea de utilizare a informației. Sporirea cantității informațiilor nu atrage după sine și creșterea calității lor, iar deținerea unor informații de calitate nu este sinonimă cu capacitatea de valorificare a lor. Astfel, din punct de vedere al asigurării informaționale, pe timpul desfășurării acțiunilor militare există două mari pericole, respectiv: lipsa de informații (scoate în evidență necesitatea unor procedee eficiente de colectare) și sufocarea cu informații (pune accent pe esențialitatea unei procesări și diseminări oportune).

Informațiile asigură sprijin comandanților/comandamentelor în ceea ce privește:

- cunoașterea caracteristicilor spațiului de confruntare și a influenței acestuia asupra desfășurării acțiunilor militare;
- identificarea centrului de greutate al acțiunilor inamicului, punctelor vulnerabile, decisive și intențiilor probabile;
- cunoașterea dispozitivului inamicului și a activităților desfășurate de acesta la un moment dat;
- cunoașterea capacităților militare ale inamicului și a evoluției acestora în timp și spațiu.

Importanța informațiilor reiese din utilitatea lor, astfel:

- reprezintă elementul care provoacă, la nivelul comenzii, reacția decizie-acțiune;
- sunt legate de resurse umane, mijloace tehnice și materiale, obiecte, timp, spațiu și relații;
- reprezintă o noutate sau o știre despre forțe, situații/evenimente, acțiuni, idei, experiențe etc., toate raportate la trecut, prezent și viitor;

- reflectă interesele și voința comandantului;
- cu ajutorul acestora, comandantul stabilește contactul direct cu cei care acționează nemijlocit pentru realizarea obiectivelor stabilite.

Se poate afirma că pentru o vizualizare corectă și completă a câmpului de luptă informațiile sunt necesare, dar nu suficiente. Este importantă obținerea acestora, dar nu doar pentru a le deține, ci pentru a le analiza și procesa corespunzător.

Pentru îndeplinirea scopurilor propuse și atingerea stării finale dorite, pe timpul oricărei operații militare este esențială sincronizarea acțiunilor tuturor forțelor implicate care se găsesc pe câmpul de luptă. Aceasta se poate realiza prin cunoașterea, respectarea și aplicarea următorului principiu: „*Prezintă informația corectă acelor oameni care trebuie să o știe, la momentul oportun*”⁴.

În războiul modern informația ajunge să substituie elementele de forță, ea reprezentând un factor calitativ, capabil să compenseze, într-o anumită măsură, inferioritatea cantitativă și decalajul de potențial.

Pentru pregătirea și desfășurarea unei operații militare sunt necesare două categorii principale de informații: *despre spațiul în care se desfășoară acțiunile* și *despre părțile aflate în conflict*.

Informațiile *despre spațiul în care se desfășoară acțiunile* se referă la **fiziosferă** (care cuprinde litosfera – relief, sol, subsol, biosfera – lumea animală și vegetală, atmosfera – climă, vânt, precipitații și spectrul electromagnetic) și la **sociosferă** (infrastructura spațiului geografic, care cuprinde așezări umane, obiective economice și sociale, rețele de comunicații și telecomunicații și rețele de transporturi pe fir și conducte).

Informațiile *despre părțile aflate în conflict* se referă la informațiile și datele despre adversar (care cuprind *informații constante*⁵ și *variabile*⁶) și la cele despre trupele proprii (cuprind aceleași aspecte, diferind în principiu prin autenticitatea parametrilor lor).

Pentru a putea fi folosită corespunzător și eficient, informația trebuie să fie *veridică* (reflectă în mod fidel fenomenul și starea acestuia prin

cunoașterea nemijlocită a faptelor), *exactă* (nu lasă loc ambiguităților, pentru a nu provoca neînțelegeri și oscilații în adoptarea deciziilor politico-militare și măsurilor corective), *necesară* (utilă factorilor decizionali), *completă* (dar, totodată, concentrată, neredundantă și relevantă, pentru a nu genera căutarea de informații suplimentare, *oportună* (ajunge la factorul de decizie în timp util, astfel încât măsurile care se cer a fi întreprinse să nu fie tardive), *fiabilă* (evitarea alterării acesteia pe timpul culegerii, transmiterii și prelucrărilor succesive). Incertitudinea, generată de lipsa de date și informații despre câmpul de luptă și despre inamic, nu poate fi eliminată complet, dar trebuie să fie diminuată prin culegerea, procesarea, diseminarea și valorificarea în timp oportun a datelor și informațiilor despre capacitățile și posibilitățile inamicului și prezentarea concluziilor care să ducă la interpretarea corectă a intențiilor acestuia. Astfel, factorii de decizie și de execuție au posibilitatea de a se pregăti și acționa prompt, convingător și corespunzător în fața amenințărilor care se prefigurează. În funcție de cum se va reuși obținerea și folosirea informațiilor, misiunile vor fi executate cu succes, cu un consum cât mai mic de resurse și reducerea până la eliminare, pe cât posibil, a pierderilor umane.

Comandanții, pe parcursul desfășurării operațiilor, au acces la o mare cantitate de informații. Domeniile de interes sunt variate și implică informații din cele mai diverse, accentul fiind pus pe cunoașterea inamicului și a mediului de confruntare, dar și pe crearea unei imagini reale a situației și capabilităților forțelor proprii. Pentru a evita „sufocarea cu informații” este necesară o selectare atentă a informațiilor care trebuie să ajungă la comandanți. Dacă aceștia sunt saturați cu informații nerelevante, nu vor fi în măsură să aprecieze la adevărată valoare amenințările din zona de responsabilitate, cu efecte negative asupra procesului decizional.

Comandantul are nevoie de informații pentru elaborarea deciziei, de control pentru a coordona și monitoriza acțiunea forțelor subordonate și de comunicații pentru a putea exploata în mod oportun informațiile la dispoziție. O comandă eficientă este indispensabil legată de asigurarea

informațiilor necesare desfășurării procesului informațional-decizional, informații care trebuie să reflecte starea, situația sau condițiile de producere a unor evenimente cu privire la mediul ambiant.

Activitatea de informații trebuie să conducă la diminuarea până la eliminare, pe cât posibil, a incertitudinii pe câmpul de luptă unde nimeni nu știe cu exactitate ce plănuiește inamicul, unde se află acesta sau de ce face ceea ce face. Incertitudinea se manifestă și față de ceea ce gândesc și fac comandanții sau subalternii lor. Greșelile pot fi făcute foarte ușor dacă nu există suficiente informații pentru a se forma o imagine de ansamblu asupra câmpului de luptă.

Acțiunile militare, în general, se caracterizează printr-un dinamism perpetuu, fapt care conduce la schimbarea permanentă a situației pe câmpul de luptă. Fiecare context tactic este specific și necesită o abordare (prin acțiune, reacție și contrareacție) diferită față de cele precedente.

Evenimentele pe câmpul de luptă nu se întâmplă pur și simplu, ci evoluează de la o stare inițială la o stare finală dorită, atât pentru forțele proprii, cât și pentru inamic. Inamicul nu vine „de nicăieri, deodată”, ci dintr-o altă situație, având un scop precis de atins (de exemplu, menținerea cu fermitate a terenului/aliniamentului cucerit în vederea preluării inițiativei și creării condițiilor favorabile de trecere la ofensivă, menținerea unui alinament/unor poziții în vederea câștigării de timp pentru introducerea în luptă a forțelor aduse din adâncime etc.). Dacă inamicul nu reușește să își îndeplinească obiectivele propuse în limitele spațio-temporale impuse de progresia luptei, atunci, în mod necesar, va încerca să execute alte acțiuni, cu alte forme de manevră. Forțele care vor reuși, printr-o activitate de informații eficientă, să anticipeze acțiunile, reacțiile și contrareacțiile inamicului cu care se confruntă, vor reuși și să evite situațiile neprevăzute sau să se adapteze cu ușurință la acestea pentru a avea avantajul și, implicit, inițiativa de partea lor.

Anticiparea tacticilor pe care urmează să le utilizeze inamicul sau o referire la capacitatea

de acțiune a acestuia poate asigura unei forțe un avantaj decisiv pentru că va fi în măsură să stabilească ce reacție trebuie să utilizeze împotriva acțiunii inamicului sau care ar putea fi reacția acestuia la acțiunea forțelor proprii.

Caracteristicile informațiilor și a surselor

Pentru a putea fi folosite, *informațiile trebuie să fie de calitate*. Pentru a determina calitatea informațiilor, acestea trebuie evaluate în funcție de acuratețe⁷, oportunitate⁸, utilitate⁹, completitudine¹⁰, precizie¹¹, credibilitate¹², relevanță¹³, predictibilitate¹⁴.

Datele și informațiile nu apar din neant, ci în urma unor activități/acțiuni de culegere din diferite surse. Sursele de informații sunt diferite prin natura și durata de manifestare, acestea având valoare și importanță diferite și un randament variabil. Nicio sursă de informații nu trebuie neglijată și toate trebuie exploatate în timp oportun. Pentru acoperirea tuturor nevoilor de informații există și sunt exploatate surse de informații din diferite medii/domenii **HUMINT¹⁵**, **IMINT¹⁶**, **SIGINT¹⁷**, **OSINT¹⁸**, **ACINT¹⁹**, **MASINT²⁰**, **GEOINT²¹**, **RADINT²²**, **MEDINT²³**, **TECHINT²⁴**, **CYBERINT²⁵**, **Intelligence multisursă²⁶**. Toate aceste surse de informații trebuie exploatate cu maximă seriozitate și atenție de către specialiști pentru a se preveni omiterea, ignorarea sau pierderea unor informații importante sau, dimpotrivă, supraaglomerarea cu informații lipsite de valoare. De asemenea, este foarte importantă coroborarea datelor și informațiilor obținute din surse diferite pentru confirmarea sau infirmarea unei situații deja existente sau a uneia ce urmează să se creeze.

Întreaga activitate de informații se desfășoară pe baza ciclului informațional al cărui scop îl reprezintă producerea informațiilor necesare pentru *cunoașterea situației* (care presupune cunoașterea mediului operațional în contextul misiunii comandantului). Informațiile contribuie la cunoașterea situației prin descrierea valorii, compunerii, organizării, dispunerii, înzestrării, tipurilor de tehnică, echipamente, a ritmului de deplasare, activităților forțelor inamicului etc. Comandantul este informat cu

privire la spațiul de luptă prin prezentarea, în timp scurt, a condițiilor de teren, climă și a celor demografice, precum și a propunerilor pentru angajarea în operație a forțelor și mijloacelor de lovire în mod eficient.

Concluzii

Cunoașterea situației inamicului reprezintă una dintre condițiile esențiale ale obținerii succesului în luptă, informațiile având un rol vital pentru realizarea acesteia. Părțile aflate într-o confruntare militară au adoptat și adoptă, de fiecare dată, forme diferite de angajare a forțelor și mijloacelor pentru a obține succese în lupta armată și victoria în război.

Riscurile și amenințările actuale se caracterizează prin impredictibilitate și asimetrie. Pentru combaterea acestora, forțele armate au nevoie, la nivelul tuturor eşaloanelor (tactic, operativ și strategic) de informații sigure și oportune, care să conducă la o bună planificare a acțiunilor viitoare.

Pe timpul desfășurării operațiilor militare, una sau mai multe incertitudini ar putea conduce la o ezitare/întârziere sau chiar la o „blocare temporară” a procesului de luare a deciziei, fapt ce constituie sau poate constitui un moment hotărâtor și critic în dinamica acțiunilor de luptă. A ști cum să acționezi, să reacționezi sau să nu reacționezi, dacă și când să desfășori o acțiune sau inacțiune, deopotrivă, reprezintă o calitate a comandantului, care trebuie ridicată la rang de „artă”.

Comandanții folosesc informațiile pentru a anticipa lupta, pentru a vizualiza și înțelege întregul spectru al mediului operațional și pentru a influența operațiile viitoare. Astfel, informațiile au un rol hotărâtor în crearea unui mediu sigur pentru forțele proprii în orice tip de operație, pentru realizarea unei planificări temeinice a operațiilor și inducerea în eroare a inamicului.

Datorită importanței pe care o are informația în vizualizarea câmpului de luptă pentru conducerea acțiunilor militare, înțelegerea exactă a situației și anticiparea cursurilor de acțiune viitoare, este necesară continua perfecționare a

mijloacelor și metodelor de colectare, procesare și utilizare a datelor despre câmpul de luptă și despre inamic. Pentru obținerea succesului, vizualizarea câmpului de luptă trebuie să determine comandanții să manifesteze inițiativă și să anticipateze evenimentele din zona de responsabilitate, astfel încât acțiunile și reacțiile forțelor proprii să fie de fiecare dată mai rapide decât cele ale inamicului.

Valoarea informațiilor avute la dispoziție determină calitatea deciziei. Decizia este cea care pune în mișcare forța pentru îndeplinirea scopului, ea putând fi caracterizată de un grad de risc ridicat sau de unul minim în ceea ce privește succesul sau costurile operației.

Decizia fundamentată pe informații oportune, atât din punct de vedere al calității acestora, cât și din punct de vedere temporal, asigură victoria în condiții de risc minim și cu costuri minime.

Nu în ultimul rând, putem afirma că nivelul de încredere în comandanți și voința de a lupta crește sau descrește exponențial cu succesul/insuccesul acțiunilor executate ca urmare a luării deciziilor de către comandanți. O decizie corectă va conduce întotdeauna la creșterea devotamentului și dăruirii luptătorilor pe câmpul de luptă, iar deciziile corecte nu sunt validate de nimic altceva decât de succesul acțiunilor/ operațiilor militare care se execută ca urmare a acestor decizii.

¹ <http://www.descopera.ro/stiinta/930354-armata-secolului-xxi>.

² Lt.col.conf.univ.dr. Iulian Martin, Curs universitar *Întrebuințarea în luptă/operație a unui ipotetic inamic*, Tema 1 – Considerații generale privind cunoașterea unui ipotetic inamic, p.10, București, 2011.

³ <http://www.pcmag.com/encyclopedia/term/62536/dod-intelligence-glossary>.

⁴ www.radisys.com - radisys.whitepaper/december 2012 – Battlefield Visualization (*"show the right data, to the right people, on a timely basis"*).

⁵ Categorii de armament și tehnică de luptă; caracteristici tehnice ale armamentului; structuri organizatorice tip ale forțelor luptătoare și de asigurare; norme tactice de întrebuințare ale structurilor organizatorice, armamentului și tehnicii de luptă; principii de întrebuințare în operație și luptă.

⁶ Forma de luptă în care este angajat inamicul, natura, valoarea și gruparea forțelor, global și pe direcții, manevra forțelor și mijloacelor, scopurile propuse pentru operația, lupta respectivă.

⁷ Informațiile furnizate trebuie să le ofere comandanților o imagine corectă, echilibrată, completă și obiectivă asupra inamicului și ariei de operație. Dacă este posibil, informațiile trebuie să identifice obiectiv amenințările, capacitățile, limitele și dispunerea lor. Acestea trebuie obținute din surse multiple pentru a minimiza posibilitatea diversunilor și a interpretărilor eronate.

⁸ Informațiile trebuie furnizate oportun, pentru sprijinirea procesului de planificare și executare a operațiilor și prevenirea surprinderii din partea inamicului. Bazele de date și produsele informative trebuie să fie disponibile pentru elaborarea de estimări, adoptarea deciziilor și planificarea operațiilor.

⁹ Informațiile trebuie prezentate beneficiarului într-un format care este ușor de înțeles de către acesta și care transmite clar esența mesajului.

¹⁰ Produsele trebuie să cuprindă și să transmită toate elementele necesare, cât mai complet posibil.

¹¹ Produsele specifice trebuie să ofere doar nivelul necesar de detaliere și complexitate, pentru a răspunde cerințelor de informații.

¹² Informațiile trebuie evaluate pentru a determina măsura în care acestea sunt de încredere și nu sunt corupte și distorsionate.

¹³ Informațiile trebuie să sprijine concepția comandantului de desfășurare a operației, să fie relevante pentru capacitățile unității.

¹⁴ Produsele informative trebuie să prezinte comandantului cursurile de acțiune ale inamicului – cel mai probabil curs și cel mai periculos. Modulul informații trebuie să anticipateze nevoile de informații ale comandantului.

¹⁵ Totalitatea activităților care au ca rezultat obținerea de informații prelucrate (intelligence) prin exploatarea sistematică și controlată a datelor și informațiilor brute obținute de la surse umane, de către personal special instruit și pregătit în acest scop.

¹⁶ Informații din surse specializate în prelucrarea imaginilor. IMINT reprezintă o disciplină de culegere a informațiilor militare prin care se obțin reprezentări vizuale ale unui spațiu de conflict, pe baza cărora se generează informații în sprijinul dezvoltării acțiunii integrate a forțelor sau pentru identificarea și încadrarea țintelor.

- ¹⁷ Informații obținute în urma analizei radiațiilor electromagnetice ale inamicului cu dispozitive electronice pasive, care nu pot fi detectate prin goniometrare, pentru identificarea intențiilor, dispunerilor spațiale, capabilităților și limitărilor utilizării spectrului electromagnetic. Cercetarea semnalelor electronice este formată din următoarele componente: COMINT (Communication Intelligence) - extragerea de informații din semnalele radio de către un receptor altul decât cel destinat în rețeaua/direcția radio planificată. COMINT se definește ca o categorie de informare derivată din analiza emisiilor stațiilor de comunicații și realizarea de produse informative pe baza analizei emisiilor radio atât sub aspect tehnic, cât și de conținut; ELINT (Electronic Intelligence) - o categorie de informare tehnică sau de geolocație realizată prin proprietatea de propagare directivă a undelor electromagnetice. ELINT se execută în benzile de frecvențe electromagnetice radar și optoelectronice altele decât cele specifice domeniului COMINT; FISINT (Foreign Instrumentation Signals Intelligence) - informarea tehnică despre alte tipuri de semnale electromagnetice derivă din interceptarea instrumentală a radiațiilor dinspre dispozitivul inamic prin oricare dispozitiv electronic altul decât receptorul special destinat și care nu aparține componentelor COMINT și ELINT. Aceste radiații pot fi asociate cu cele emise pe timpul testării sau utilizării echipamentelor aero-spațial, de la suprafața solului și din subsol sau imersie. FISINT include, dar nu se limitează la telemetrie, iluminare, interogare electronică, transmisii de date prin unde optoelectronice.
- ¹⁸ Informațiile obținute din surse deschise. În contextul globalizării, serviciile de informații din spațiul euroatlantic se confruntă în prezent cu dezvoltarea exponențială a informațiilor din surse deschise (surse media, informații și analize din zona academică și de cercetare, în sens larg orice informație publică), care pot contribui în mod relevant – prin disponibilitatea lor imediată și caracterul lor foarte divers – la fundamentarea diferitelor decizii.
- ¹⁹ Acoustic Intelligence - informații obținute din culegerea și procesarea fenomenelor acustice.
- ²⁰ Measurement and Signature Intelligence - o tehnică de obținere a informațiilor prin culegerea, prelucrarea și analiza datelor rezultate din detectarea, urmărirea, identificarea și interpretarea semnăturii (caracteristicilor distinctive) acustice, seismice, magnetice, electromagnetice și de altă natură, specifice țintelor staționare sau mobile, precum și din monitorizarea schimbărilor din mediul ambiant. MASINT produce informații prin compararea semnalelor interceptate cu „ampretele” stocate în baze de date, reprezintă o categorie de informații provenite din analiza cantitativă și calitativă a datelor obținute cu ajutorul senzorilor specifici și completează bazele de informații printr-o analiză complexă și multiplă pentru identificarea, caracterizarea și localizarea oricărei entități dintr-un spațiu de luptă. Sistemele MASINT sunt foarte familiare pe câmpul de luptă și se folosesc pentru cercetarea terestră, precum și pentru cercetarea chimică, biologică și radiologică (CBR) și detectarea altor amenințări.
- ²¹ Geospatial Intelligence - o disciplină a domeniului informațiilor care a evoluat prin integrarea informațiilor obținute din simpla fotografiere, IMINT și date geospațiale.
- ²² Radar Intelligence - informații obținute din analiza datelor culese de radar.
- ²³ Medical Intelligence informații obținute din culegerea, evaluarea, analiza și interpretarea informațiilor medicale, biologice și de mediu străine.
- ²⁴ Technical Intelligence – informații obținute din culegerea, procesarea, analiza și exploatarea datelor și informațiilor legate de echipament și material străin în scopul prevenirii surprinderii tehnologice, estimării capabilităților științifice și tehnice străine și dezvoltării contramăsurilor destinate neutralizării avantajelor tehnologice vezi <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/DOD+intelligence+glossary>.
- ²⁵ Cyber Intelligence – informații obținute din culegerea, procesarea, analiza și exploatarea datelor și informațiilor software de pe Internet pentru asigurarea securității rețelelor de internet și prevenirea atacurilor cibernetice.
- ²⁶ Produse de informații și/sau organizații și activități care încorporează toate sursele de informații, cel mai frecvent incluzând HUMINT, IMINT, MASINT, SIGINT și OSINT.

SIMULAREA - INSTRUMENT MODERN DE PREGĂTIRE/INSTRUIRE A STRUCTURILOR DIN DOMENIUL ISR

Nelu TUVENE*

Abstract

Modelling and Simulation (M & S) represents a tool that is providing flexible and effective resources to train soldiers from intelligence defense services in order to realise intelligence support to decision making process. Its use in this domain is an efficient way of testing and evaluating specific activities as well as military training.

Keywords: *Modelling and Simulation, decision process, intelligence support, technology.*

Motto: „All but war is simulation”¹

Introducere

Evoluția organizațiilor militare depinde foarte mult de modul lor de adaptare și abilitatea acestora de a îngloba noile concepte, de a asimila tehnologiile avansate și de a obține avantaje din evoluția științei și tehnicii, mai ales a tehnologiilor înalte.

Evoluția tehnologică a generat nu numai modificarea continuă a programelor de instrucție, dar și a metodelor de însușire a cunoștințelor și de formare a deprinderilor. În aceste condiții, s-au căutat metode și mijloace noi prin care să se optimizeze procesul de dezvoltare a cunoașterii și de formare a deprinderilor intelectuale și practice, precum și scurtarea perioadelor și micșorarea cheltuielilor necesare pregătirii luptătorilor și specialiștilor militari. Complexitatea mediului operațional, anvergura acțiunilor de luptă, ritmul lor rapid de schimbare, precum și necesitatea adaptării

și readaptării într-un timp foarte scurt la aceste schimbări fac imposibilă obținerea succesului fără o instruire adecvată și consistentă.

În realizarea instruirii, însușirea de informații și formarea deprinderilor reclamă un proces de învățare care se efectuează prin percepție, gândire, memorie etc. Mijloacelor clasice de instruire li s-au atașat, treptat, mijloace tehnice audiovizuale, precum și materiale ajutătoare, iar în prezent simulatoarele care s-au impus atât ca arie de răspândire – în toate categoriile de tehnică militară – cât și ca rezultate obținute. În esență, simulatoarele reprezintă aparate care, oferă instrumente asemănătoare cu cele reale pentru planificarea misiunii, debriefing integral, scenarii complexe, amenințări/simulare ținte, baze de date de mari dimensiuni, simulare senzori full-spectrum, asigurând un mediu operațional virtual și un antrenament interactiv cu diferite nivele de simulare, deci care permit executarea

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

ansamblului de operații reclamate de însușirea cunoștințelor, precum și formarea și consolidarea deprinderilor practic-aplicative.

Aspecte generale privind modelarea și simularea

Evoluția în ultimii ani a simulatoarelor complexe – atât ca gamă de instruire, cât și ca niveluri de complexitate – este legată și de facilitățile oferite de utilizarea calculatoarelor. Prima generație de simulatoare se baza pe utilizarea calculatoarelor electronice analogice.

Acestea au adus îmbunătățiri în obiectivitatea aprecierii cursantului în timpul desfășurării exercițiului, individualizarea pregătirii și gradarea dificultății ei, precum și posibilitatea intervenției instructorului pentru oprirea desfășurării exercițiului, repetarea unor mișcări, mărirea sau micșorarea ritmului de desfășurare a antrenamentului.

În funcție de tip, simulările se împart în trei categorii: simulări reale (live), virtuale (virtual) și constructive (constructive). În simularea reală, personalul operează echipamente reale, în condiții apropiate câmpului de luptă. În simularea virtuală personalul operează echipamente simulate într-un mediu sintetic generat de calculator, iar în cadrul simulării constructive, oamenii și platformele sunt simulați și acționează într-un mediu generat de calculator. Operatorii umani introduc date în sistem, dar nu pot afecta rezultatul simulării.

Simulatoarele pot fi utilizate de sine stătător, în săli special amenajate, poligoane de instrucție sau în exerciții complexe în care se folosește și tehnica militară din înzestrare, acestea făcând astfel posibil ca instruirea să se desfășoare în condiții de maximă apropiere de realitatea câmpului de luptă.

Armele și specialitățile militare din Armata României au dezvoltat conceptul de instruire prin simulare în cadrul unor centre de excelență importante din România.

În domeniul ISR, nu au fost încă implementate programe de instruire prin

simulare, de aceea prezentarea unor modele de simulatoare care sunt utilizate de către armata americană, dar și de alte țări membre NATO în cadrul instruirii prin simulare în domeniul ISR este necesară și utilă.

Collection Asset Management Simulator (2-dimensional game) poate fi utilizat în toate domeniile de informații și de către statul major pentru antrenament în conflictele de mare intensitate (clasice). Acesta permite cursantului să planifice cereri, să dea sarcini, să direcționeze și să execute culegerea de informații în cadrul unei interfețe grafice simple².

Cursanții sunt învățați cum să-și folosească cel mai bine mijloacele de culegere la dispoziție. Dacă ei pun un mijloc de culegere bun sau rău în locul și la timpul nepotrivit, nicio informație nu va fi generată pentru a determina situația inamicului și a o marca pe hartă. Este foarte important ca acești cursanți să cunoască nu doar ce fel de mijloc ISR, ci și cum și când să-l folosească sau să-l angajeze pentru a realiza principiile de utilizare a mijloacelor ISR: redundanța, replicarea, combinarea și integrarea.

Virtual Battlespace 2 (VBS 2) a fost dezvoltat în strânsă cooperare cu USMC (United States Marine Corps). Departamentul de apărare din Australia și alte departamente de apărare interesate în dezvoltarea proiectului și distribuit de către BOHEMIA INTERACTIVE AUSTRALIA. Acesta oferă simulări ale câmpului de luptă în mod realist, având capacitatea de a acționa în mediul terestru, maritim și aerian. Instructorii pot construi noi scenarii pentru a desfășura, ulterior, simulări din diferite puncte de vedere. De asemenea, poate fi folosit la învățarea doctrinelor, tacticilor, tehnicilor și procedurilor la nivelul grupă, pluton. Sistemul suportă antrenarea în mediu virtual-3D a unei structuri de până la 100 de militari.

Acest sistem este folosit în prezent pentru instruirea militarilor FAC-JTAC în cadrul simulatorului de la Centrul de Instruire pentru Operații Speciale (CIOS) și poate fi folosit și de către cercetașii în dispozitivul inamicului

pentru raportarea datelor de cercetare/observare. Tot un simulator de acest tip este folosit în cadrul CIL-FT pentru simularea conducerii mașinilor de luptă, patrulare etc.³

Virtual Battlespace 3 (VBS 3) este varianta cu o arhitectură îmbunătățită a VBS 2, cu performanțe mai mari în ceea ce privește viteza și cu o interfață mai modernă. Acesta este unul din simulatoarele reprezentative folosite de către armata americană în cadrul instruirii prin simulare. A devenit ulterior un standard în producția de modele de jocuri bazate pe simulare militară.

Intelligence and Electronic Warfare Tactical Proficiency Trainer (IEWTPT) utilizează date pentru un scenariu real simulat pentru pregătirea operatorilor de război electronic (RE). Acești operatori generează produse de informații pentru analiștii multi-sursă, iar aceștia, la rândul lor, generează rapoarte de informații pentru decizia comandanților. Acesta funcționează ca o legătură între simularea reală, constructivă și virtuală⁴. Operatorul sistemului UAV controlează poziția unui UAV simulat și alimentat cu date din simulator. În final, datele entităților agregate și alte date simulate sunt primite de la o simulare constructivă ca WARSIM. **IEWTPT** este destinat să simuleze următoarele nouă sisteme de război electronic:

1. J-STARS Common Ground Station (CGS);
2. Tactical Unmanned Aerial Vehicle (TUAV);

3. Tactical Exploitation System (TES);
4. Guardrail Integrated Processing Facility (IPF);
5. PROPHET;
6. Aerial Common Sensor (ACS);
7. Airborne Reconnaissance Low - Multifunction(ARL-M);
8. Improved Remotely Monitored Battlefield Sensor System (I-REMBASS);
9. Counterintelligence/Human Intelligence Automation Tool Set (CHATS).

Instruirea virtuală pentru culegerea datelor biometrice și înțelegerea aspectelor juridice legate de datele biometrice cuprinde un set de instrumente de instruire vizuale, instrucțiuni multimedia interactive și de tehnologia jocurilor serioase pentru cei care participă la misiunile din Irak și Afganistan. Este simulat mediul operațional și sunt create situații la care cursantul trebuie să răspundă conform TTP învățate în cadrul modulelor interactive. În curs de dezvoltare în cadrul aceluiași program de simulare se încearcă abordarea targeting-ului și a Weapons Technical Intelligence-WTI⁵.

Programul de modelare și simulare a sistemelor și procesului ISR AMSAA (US Army Materiel Systems Analysis Activity) a creat instrumente de analiză a performanței și optimizării întrebuințării sistemelor ISR.

Interfață Forensics and biometrics training

Tendințe actuale la nivel NATO privind instruirea prin simulare

La nivelul Alianței Nord-Atlantice s-a dezvoltat o rețea de educație și instruire, denumită NATO Education and Training Network (NETN). Această rețea intenționează integrarea și dezvoltarea capacităților existente la nivel național în vederea instruirii și educării în cadrul Alianței a statelor majore de nivel operativ și tactic, precum și a pregătirii forțelor⁶.

Concluzii

Implementarea modelării și simulării în cadrul programelor de pregătire profesională a militarilor din domeniul ISR asigură, în vreme de criză economico-financiară, numeroase avantaje: preț de cost scăzut, urmărire și planificare riguroasă a antrenamentelor care se pot desfășura indiferent de starea vremii, posibilitatea analizei post-acțiune și îmbunătățirea sesiunilor de antrenament, posibilitatea repetării până la perfecțiune a antrenamentelor fără consum de resurse materiale și financiare, antrenarea pentru situații periculoase în condiții de siguranță – improprie în condiții reale, realizând economii financiare considerabile.

Realizarea unei infrastructuri de simulare pentru instruirea militarilor din domeniul ISR este necesară și utilă pentru obținerea unor rezultate superioare în pregătirea acestora.

Bibliografie:

1. PAWLING, Carl R., Captain, USAF, *Modeling and simulation of the military intelligence process*, thesis.
2. MARTIN, Iulian, lect.univ.dr., „Simularea acțiunilor militare”, *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, Nr. 4/2009.
3. NICULA, Traian col., TILIȚĂ, Gigi, col. ing., „Infrastructura de simulare distribuită, cu utilizarea sistemelor C4I, pentru instruirea unităților din forțele terestre”, *Revista comunicațiilor și informaticii*, nr. 2/2013.
4. JONES, Elizabeth A.; COLEGROVE, Stephen L.; CHANEY, Stephen B., „AMSAA Modeling and Simulation of ISR Systems and processes”, *MI professional Bulletin*, July-September 2011.
5. CUCU, Viorel, Lt. col. drd., „Considerations on the concept modeling and simulation (M&S)”, *Buletinul Universității de Apărare „Carol I”*, nr. 3/2014.
6. CHESTER, Lau, Cpt.; JACKSON, Johnny, Mr., „IEWTPT ILOD Training Toolset Wins AMSO “2015 Team Award” for Intelligence Trening”, *MI professional Bulletin*, January - March 2016.
7. http://www.simulation.cc/more.php?id=A86_0_1_0_M
8. <https://www.highbeam.com/doc/1G1-310823745.html>.
9. http://www.simulation.cc/more.php?id=A86_0_1_0_M.

¹ „Totul, în afară de război, este simulare” reprezintă moto-ul PEO-STRI (*Program Executive Office for Simulation, Trening & Instrumentation* - Biroul de simulare, instrucție și instrumentare al armatei americane), http://www.simulation.cc/more.php?id=A86_0_1_0_M.

² <https://www.highbeam.com/doc/1G1-310823745.html>.

³ Lt. col. drd. Viorel Cucu, „Considerations on the concept modeling and simulation (M&S)”, *Buletinul Universității de Apărare „Carol I”*, nr. 3/2014.

⁴ Cpt. Chester Lau and Mr. Johnny Jackson, *IEWTPT ILOD Training Toolset Wins AMSO “2015 Team Award” for Intelligence Trening*, January - March 2016, *MI Proffesional Bulletin*.

⁵ Elizabeth A. Jones, Stephen L. Colegrove, Stephen B. Chaney, „AMSAA Modeling and Simulation of ISR Systems and processes”, *MI professional Bulletin*, July-September 2011.

⁶ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?rep=rep1&type=pdf&doi=10.1.1.222.4768>, *NATO education and training network*, RTO-TR-MSG-068.

CONSIDERAȚII ASUPRA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI CENTRAT PE CURSANT ÎN DOMENIUL INFORMAȚII PENTRU APĂRARE

*Mihail-Marius DRAGOMIR**

Abstract

The article is trying to outline an overall image regarding trainee centered education that is one of the main references which places landmarks in guiding of the educational system in defense military intelligence system.

The approach, relative with Bologna Process, synthetically presents, in explicative terms, the vision that drives generally the activities of trainers, trainees and institutions in order to develop a good quality education process, focused on the acquisition of relevant competencies asked by General Military Intelligence Department.

Keywords: *trainee centered education, trainer, and military training institution.*

Introducere

Conceptul învățământului centrat pe subiectul educat și nu pe educator apare în secolul trecut ca o preocupare a lui Carl Rogers, introducând această abordare prin sintagma „*client centered*

counseling”. Acestui teoretician i se asociază și poziții ale altor pedagogi sau psihologi, precum Fröbel, Piaget, Malcom Knowles.

Abordată de pe diverse poziții (filosofice, psihologice, socio-pedagogice, instituționale,

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

empiriste, pragmatice etc.) problematica învățământului centrat pe cel care este educat (elev, student, cursant) – dinamizată, pe de o parte de rezultatele cercetărilor de psihologie și psihofiziologie, și, pe de altă parte, de posibilitățile/strategiile noi apărute în zona de intersecție om-computer – reprezintă un avantaj larg de fațete, cu specificități „locale”, dar și cu trăsături comune¹.

În anii '90, *American Psychological Association*, în parteneriat cu *Mid-continent Regional Educational Laboratory*, elaborează, la cererea Președintelui SUA, un important studiu: *Learner-Centered Psychological Principles: A Framework for School Redesign and Reform*. Principiile enunțate în acest studiu reprezintă o viziune ideală, bazată pe experiența acumulată, și integrează rezultatele pertinente din mai multe domenii ale psihologiei (psihologia clinică, experimentală, socială, organizațională, a dezvoltării umane), educației, sociologiei, antropologiei și filosofiei. Prima formă (1993) cuprindea 12 principii; în 1997 apare o formă revizuită, cu subtitlul „*Revision prepared by a Work Group of the American Psychological Association's Board of Educational Affairs (BEA)*”, în care numărul principiilor ajunge la 14; ele se referă la elev și la procesul de învățare, relevând factorii interni care țin de elev și sunt sub controlul acestuia, dar țin cont și de factorii externi (de mediu sau context) care interacționează cu factorii interni.

Principiile sunt structurate în patru grupe² și corespund în întregime abordării învățământului centrat pe cel educat:

1. **factori cognitivi și metacognitivi:** natura procesului de învățare, obiectivele procesului de învățare, construirea cunoașterii, gândirea strategică, gândirea despre gândire, contextul învățării;
2. **factorii motivaționali și afectivi:** influențele motivaționale și emoționale asupra învățării, motivația intrinsecă pentru învățare; efectele motivației asupra efortului;
3. **factori ai dezvoltării și sociali:** influențe ale dezvoltării asupra învățării, influențe sociale asupra învățării;
4. **diferențe individuale:** diferențe individuale în învățare, diversitate, standarde și evaluare.

Ce reprezintă învățământul centrat pe cursant ?

Învățământul centrat pe cursant este unul dintre principalii piloni care susțin pregătirea specialiștilor în domeniul informațiilor pentru apărare. Pentru desfășurarea acestuia își aduc contribuția cursanții, instructorii (cadre militare cu experiență în acest domeniu) și, nu în ultimul rând, instituția de formare continuă (școala de aplicație, centrul pe pregătire etc.). Fiecare dintre acești factori are un rol determinant în construirea unui învățământ axat pe nevoile beneficiarului procesului educațional și ale cursantului, fapt pentru care absența sau neimplicarea unuia dintre factori face dificilă realizarea învățământului centrat pe cursant.

În condițiile învățământului centrat pe cursant, specialistul, *viitorul expert în domeniul informațiilor pentru apărare*, nu mai este perceput ca un subiect pasiv în procesul de pregătire, ci este considerat *partener al instructorului* în construirea propriei sale pregătiri și este parte activă în realizarea activităților didactice, în evaluarea calității actului didactic și în conturarea propriului traseu în cariera militară.

Predarea și învățarea prin practicare sunt două procese care se suprapun și se condiționează unul pe celălalt. Predarea nu se limitează la simpla transmitere a cunoștințelor. Ea îmbină învățarea cu evaluarea (inițială, continuă și finală) în concordanță cu obiectivele didactice stabilite. Instructorul renunță la livrarea „*cunoașterii ca produs*” și se axează pe modelul „*cunoașterea ca proces*”, acordând atenție mai mare nevoilor de învățare, de motivare, de consiliere și de orientare a cursantului.

Prin *abordarea cunoașterii ca proces* instructorii urmăresc să pună accent pe capacitatea de a gândi a cursanților, pe implicarea lor în realizarea de studii, proiecte, pe rezolvarea de probleme care au tangență cu activitatea de informații militare (prin găsirea unor soluții noi, originale), stimulând gândirea, imaginația, creativitatea și originalitatea cursantului și înlăturând astfel lipsa de motivare și formalismul binomului cursant-instructor.

Instructorul în dezvoltarea învățământului centrat pe cursant

În sistemul de învățământ centrat pe cursant instructorului i se conferă *rolul de îndrumător* în formarea și dezvoltarea anumitor competențe corolare cerințelor din modelul absolventului, document emis de beneficiarul procesului educațional.

Îndrumarea cursantului se face în strânsă legătură cu importanța domeniului informații pentru apărare, a înțelegerii și aplicării cunoștințelor în practică. Se bazează pe o selecție critică a materialelor și resurselor și este în strânsă legătură cu profilul ce trebuie atins, cu interesele și capacitățile personale. Între instructor și cursant se formează un parteneriat în vederea orientării instruirii spre formarea unui set de competențe necesare încadrării unei funcții noi sau perfecționării pe funcția în care este deja încadrat, conform cerințelor beneficiarului.

În consecință, calitatea actului didactic este apreciată în măsura în care are ca rezultat producerea unor transformări în conduita militarilor, a unor schimbări în comportamentul celor care sunt instruiți.

Potrivit ISO, *SR EN ISO 9001:2015 (Sisteme de management al calității)*, tuturor proceselor li se poate aplica metodologia descrisă în paragraful 0.3.2, cunoscută sub numele *Ciclul PDCA (Plan, Do, Check, Act Cycle)*, prin urmare și procesului de învățământ centrat pe cursant. În situația învățământului militar în domeniul *Informațiilor pentru Apărare* principalele etape, în virtutea documentului enunțat mai sus, se pot detalia, astfel:

Etapă planificării (Plan) presupune următoarele activități: (1) planificarea unor obiective clare și realiste ale cursului și a rezultatelor așteptate de la cursanți, care să asigure acestora formarea unor competențe de specialitate pe domeniul pentru care au aplicat; (2) management eficient al timpului alocat activităților didactice; (3) preocupare pentru un act didactic de calitate și evaluare obiectivă a cursanților; (4) reconsiderarea rolurilor îndeplinite de instructor în procesul de învățământ, cu deplasarea accentului de pe rolul de furnizor de informații pe rolurile de organizator și conducător, de consilier și orientator, de creator de situații de învățare și de evaluator.

Etapă execuției (Do) trebuie să țină cont de: (1) respectarea planurilor de învățământ și a conținuturilor prevăzute în programele analitice; (2) pregătirea minuțioasă a fiecărui curs, seminar, exercițiu practic, proiect și realizarea unui design general pentru fiecare dintre aceste forme de instruire, cu respectarea etapelor esențiale ale acestora; (3) interes pentru actualitatea cunoștințelor și rigurozitatea științifică a noțiunilor predate; (4) adaptarea conținutului de predat la obiectivele didactice și operaționale; dozarea uniformă a materialului didactic; (5) cunoașterea cursanților, sub aspectul nivelului de pregătire militară generală atins, al potențialului individual, al intereselor și aptitudinilor, trăsăturilor de personalitate, experiențelor anterioare; (6) realizarea de prelegeri bine structurate care să permită luarea facilă a notițelor de curs; (7) luarea în considerare în adoptarea strategiilor de predare a teoriei inteligențelor multiple, a faptului că suntem inteligenți în moduri diferite și în funcție de aceasta învățăm în moduri diferite; (8) abordarea unor modalități interesante de prezentare a unor studii de caz, care să capteze atenția, să stârnească curiozitatea și să trezească interesul cursanților; (9) apelul la învățarea atât prin muncă individuală, cât și prin cooperare și colaborare în cadrul grupei de cursanți; (10) utilizarea unor metode activ-participative, centrate pe implicare, pe acțiune, pe cercetare, explorare, tehnici de muncă în echipă; (11) alegerea de mijloace didactice moderne (retroproiector, computer, video-proiector,

flip-chart etc.), adecvate obiectivelor, conținuturilor și principiilor didactice; (12) recurgerea la gândire critică și la argumentare în conținutul lecțiilor pentru a stimula spiritul critic al participanților la cursuri; (13) realizarea unor manuale, suporturi de curs comune pe anumite specializări și discipline care să ușureze mobilitatea internă și externă a cursanților; (14) oferirea, în special pentru cursanții interesați, de diverse surse și referințe bibliografice suplimentare de informare și documentare; (15) adoptarea unei relații de comunicare bilaterale instructor – cursant, bazată pe deschidere, empatie, considerație, încredere și respect reciproc; (16) utilizarea unor strategii de comunicare eficiente: claritate, coerență, fluentă, inteligibilitate, afectivitate și empatie; (17) încurajarea exprimării opiniilor și implicării active a cursanților în actul receptării cunoștințelor transmise, prin încurajarea, stimularea și antrenarea acestora pentru a asculta activ, a pune întrebări, a oferi răspunsuri, a exprima opinii, sugestii, a formula ipoteze, a extrage concluzii, a gândi critic, a identifica și rezolva probleme, a aduce argumente logice pro și contra unui subiect, a fi originali și creativi; (18) comunicarea clară și concisă a sarcinilor date spre rezolvare; (19) preocupare pentru a oferi sistematic răspunsuri la întrebările adresate de cursanți; (20) oferirea de sprijin real cursanților în realizarea eseurilor, referatelor, a lucrărilor de curs etc.; (21) disponibilitatea instructorilor pentru a oferi cursanților consiliere și în afara orelor de curs, în virtutea reconsiderării rolului didactic de consilier și orientator al celor pe care îi educă și instruiște; (22) asigurarea unui spațiu adecvat și a unui climat stimulat pentru desfășurarea procesului didactic; (23) realizarea deopotrivă a evaluării inițiale, a evaluării formative și a celei sumative; (24) alternarea formelor de evaluare: scrise și orale cu proiecte, portofolii (colecții de produse ale activității cursantului – referate, eseuri, proiecte, fișe de documentare și informare independent etc. – realizate într-o anumită perioadă de timp, bine determinată și specificată anterior de către cadrul didactic) și lucrări practice etc.; (25) justificarea/ motivarea notelor acordate în urma evaluării; (26) recunoașterea meritelor fiecărui cursant și valorificarea aspectelor pozitive

ale acestora; (27) cunoașterea erorilor de evaluare și eliminarea acestora pe cât posibil; (28) preocupare pentru evaluarea propriei activități, pentru continua corectare și îmbunătățire.

În etapa verificării (*Check*) se urmăresc: (1) evaluarea propriei activități didactice, pentru stabilirea gradului de atingere a obiectivelor didactice și a eficienței activității didactice prin raportarea la procesul de evaluare a cursanților și la rezultatele obținute de aceștia; (2) aplicarea unor chestionare de opinie pentru surprinderea percepției cursanților referitor la activitatea didactică a instructorului, la relația cu cursanții, gestionarea timpului alocat instruirii și obiectivitatea evaluării; (3) furnizarea către factorii de decizie și către beneficiar a feedback-ului obținut cu referire la progresul cursanților.

Etapa acțiunii de îmbunătățire (*Act*) pentru noua ofertă educațională prin continua corectare și îmbunătățire a propriei activități prin realizarea unor planuri pertinente ce vizează depășirea dificultăților identificate și atingerea progresului pe latura formativ-informativă atât a cursanților, cât și a instructorilor.

Cursantul și locul său în învățământul din domeniul informațiilor pentru apărare

Continuând conceptul deja enunțat, cursantul participă prin acțiune la propria dezvoltare. Prin învățământul centrat pe cursant se renunță la oferirea „pe tavă” a cunoștințelor și deprinderilor practice de către instructor și la memorarea și repetarea lor de către cursant în vederea reproducerii ulterioare a acestora. Cursantul nu mai este tratat ca obiect al instruirii, ci ca subiect al acesteia, ca participant activ și responsabil de construcția propriei cunoașteri, a propriilor deprinderi.

Folosind aceleași etape ale ciclului PDCA, din punct de vedere al implicării cursantului în procesul educațional, se pot dezvolta următoarele etape:

Etapa planificării (*Plan*) care debutează cu identificarea nevoilor de cunoaștere și a stilului de învățare, în vederea facilitării acțiunii de învățare, după care sunt stabilite scopurile și obiectivele activității de învățare propriu-zise. În funcție de acestea este elaborat programul de învățare realist, în vederea respectării stricte a acestuia.

Etapa execuției (*Do*) include: cunoașterea tehnicilor de documentare și de acces la resursele bibliografice (librării, Internet, biblioteci, baze interne de date); parcurgerea bibliografiei recomandate de către instructor pe parcursul orelor de curs și seminar; cunoașterea modului de funcționare și utilizarea tehnologiilor informaționale moderne (computer, video-proiector etc.); pregătire serioasă pentru fiecare curs, seminar, exercițiu practic; comunicare și relaționare cu instructorii; luarea de notițe la cursuri și seminarii astfel încât acestea să permită înțelegerea clară, rapidă și ușoară a subiectelor predate; apelul la ascultarea activă pe parcursul activității didactice; oferirea de răspunsuri la întrebările adresate de instructor; interes crescut în stabilirea unor relații de cooperare cu ceilalți colegi, în vederea întrajutorării și sprijinirii reciproce în activitatea de instruire; spirit de inițiativă, creativitate, implicare, gândire critică; preocupare pentru realizarea transferului de informații, a capacității de a aplica în situații noi cunoștințele învățate anterior; gestionarea eficientă a timpului deținut pentru învățare, prin respectarea programului de învățare realizat; solicitarea consilierii oferite de instructor în

timpul și în afara orelor.

Etapa verificării (*Check*) presupune verificarea receptivității la feed-back-ul furnizat de instructori și colegi; interes pentru obținerea unor rezultate care să-i ofere un feed-back real al progresului său în instruire; manifestarea de interes pentru dezvoltarea capacității de autoevaluare obiectivă; asigurarea că activitatea de pregătire produce o schimbare relativ stabilă la nivelul cunoștințelor, deprinderilor și atitudinilor.

Etapa acțiunii de îmbunătățire (*Act*) este centrată pe realizarea unui plan pertinent de recuperare (ce vizează depășirea dificultăților întâmpinate în învățare și atingerea progresului pe latura formativ-informativă) și opțiunea pentru continuarea studiilor în domeniu, prin participarea la alte programe de formare continuă.

Rolul instituției de formare continuă în realizarea învățământului centrat pe cursant

Împreună cu instructorul și cursantul, un rol deosebit de important în realizarea învățământului de formare continuă îi revine instituției educatoare, aceasta făcând practic posibilă interacțiunea optimă între primii doi.

Pentru a asigura o interacțiune optimă

între instructor și instruit, instituția educatoare trebuie să creeze condițiile necesare și să pună la dispoziție o dotare materială, resurse, programe și servicii adecvate unui învățământ modern, axat pe relaționare, pe nevoile și pe implicarea cursantului, pe mijloace de învățământ, strategii, tehnici și metode moderne de pregătire.

Concluzii

Doar manifestând interes pentru toate aceste activități și acționând efectiv pentru punerea lor în practică și pentru a deveni partener activ al instructorului pe parcursul procesului de pregătire, cursantul își aduce contribuția la realizarea învățământului de formare continuă centrat pe propriile nevoi. Se observă că, prin implementarea conceptului de învățământ centrat pe cursant, după însușirea elementelor teoretice, cel educat identifică procedura de urmat și încearcă, cu ajutorul instructorului să o execute cât mai corect, conform manualului urmat. Instructorul explică principiile, acțiunea, procedura (pe etape și apoi în întregime), lăsând cursantului timpul necesar pentru a înțelege și a acționa în vederea realizării în întregime a acesteia. Instructorul devine un îndrumător, observator, mentor, consilier, ulterior evaluator al cursantului la finalul mișcării, acțiunii, noului comportament.

Pentru ca instituția de învățământ militar să contribuie, în mod real, la realizarea învățământului centrat pe cursant, toate aspectele de management educațional trebuie prevăzute de către conducerea instituției în regulamentele, strategiile și documentele interne, după caz. Acestea vor face referire la funcționarea internă, organizarea și desfășurarea procesului de învățământ, inițierea, aprobarea, monitorizarea și evaluarea periodică a cursurilor, evaluarea periodică a calității corpului de cadre militare cu funcții de instruire, activitatea de cercetare științifică, resurse de învățare și servicii pentru cursanți.

Bibliografie

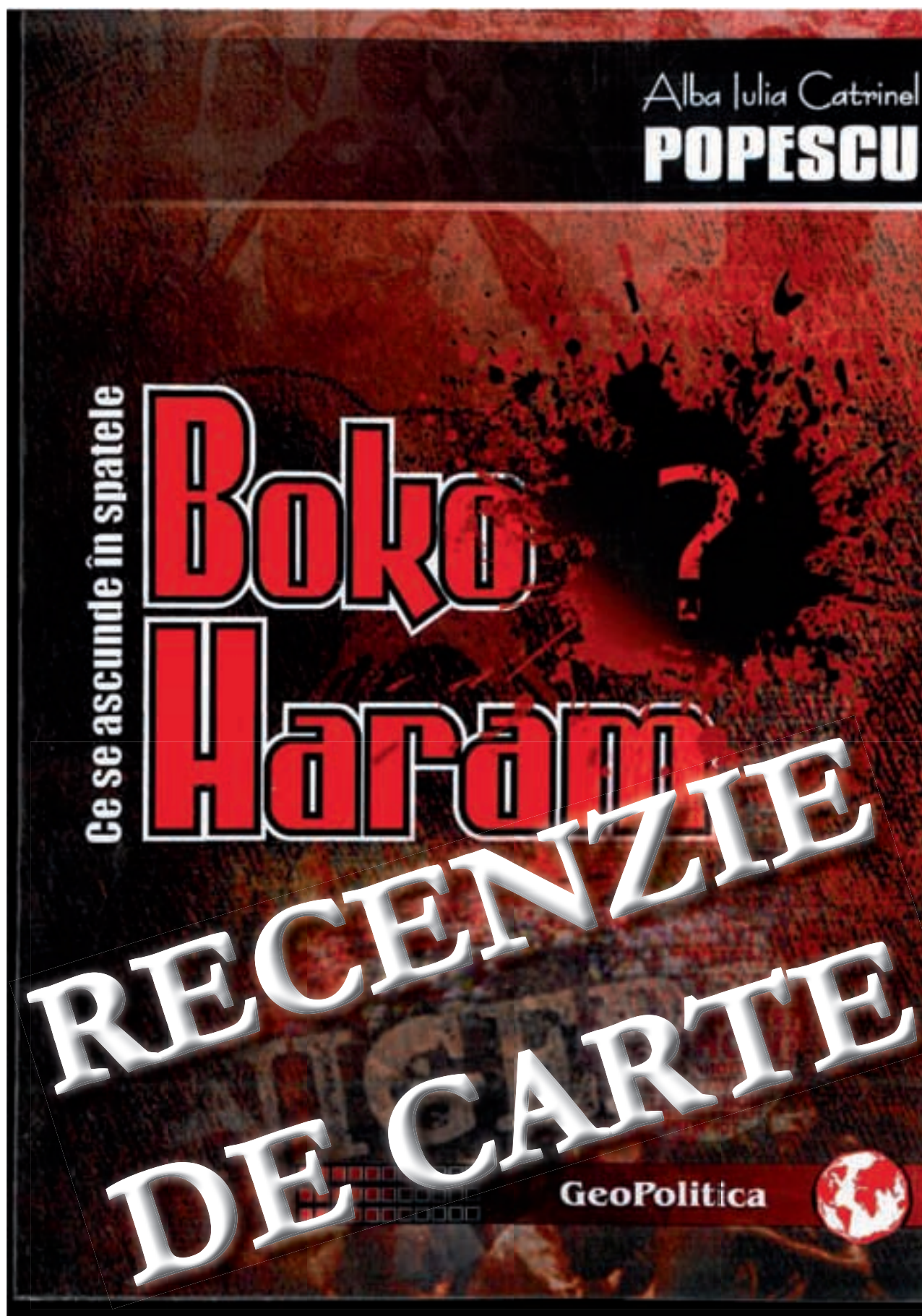
1. CERGHIT, Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, Editura Aramis, București, 2002;
2. CUCOȘ, Constantin, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2002;
3. JINGA, Ioan; ISTRATE, Elena (coord.), *Manual de pedagogie*, Editura All, București, 1998;
4. SINGER, M.; SARIVAN, L.; NOVAK, C.; BERCU, N.; VELEA, S., *Procesul Bologna în România: o radiografie de etapă*, Agenția Națională Socrates, București, 2006;
5. SARIVAN, L., GAVRILĂ, R. M., STOICESCU, D., *Predarea-învățarea interactivă centrată pe elev*, ed. a 2-a rev., Editura „Educația 2000+”, București, 2009.

Surse Internet

1. *BOLOGNA handbook*, accesat la data de 7 mai 2016 în <http://www.bologna-handbook.com>;
2. *Education International și European Student's Union*, 2010, Bruxelles, accesat la data de 7 mai 2016 în <http://www.anosr.ro/wp-content/uploads/2012/07/2012-Toolkit-ICS-cadredidactice>;
3. *Ordinul nr. M. 58/2013 pentru aprobarea Instrucțiunilor privind corpul instructorilor militari*, accesat la 22.09.2014 în <http://lege5.ro>;
4. O'NEILL, Geraldine și McMAHON, Tim, *Student-centred learning: What does it mean for students and lecturers?*, University College Dublin, 2005, accesat la data de 4 Octombrie 2013 în http://www.aishe.org/readings/2005-1/oneill-mcmahon-Tues_19th_Oct_SCL.html;
5. *Revista Calității în instituțiile de învățământ superior*, vol. 1, nr. 1, anul 2014, accesată la 10.08.2016 în <http://www.quality.uaic.ro>;
6. TODORESCU, Liliana Luminița, „Învățământul centrat pe student – reper principal al procesului BOLOGNA” în *Buletinul AGIR* nr. 1-2/2009, accesat la 11.07.2015 în <https://www.researchgate.net>.

¹ Revista de pedagogie, 2007, 1-6, pp. 17-20.

² Idem.

„CE SE ASCUNDE ÎN SPATELE BOKO HARAM?”

Autor: Alba Iulia Catrinel POPESCU,
Editura Top Form, Colecția Geopolitica, București, 2016

Dr. Tiberiu TĂNASE*

Un asemenea titlu, *Ce se ascunde în spatele Boko Haram?*, ne poate surprinde, având în vedere că vine din partea unui debutant în ale geopoliticii. După parcurgerea celor 150 de pagini, realizăm însă că autoarea Alba Iulia Catrinel Popescu stăpânește¹ informațiile specifice mediului african, *strecurându-se cumva „nevăzută” pe teritoriul „minat” al terorismului radical sub-saharian*, ca să-l cităm pe Dorian Vlădeanu, reputatul profesor universitar care a elaborat **Cuvântul înainte** al cărții.

A.I.C. Popescu își propune să ne prezinte organizația teroristă Boko Haram, una dintre cele mai puțin mediatizate și, implicit, puțin cunoscute publicului, mai ales celui autohton. Abordarea unei asemenea teme nu ar fi fost posibilă fără un demers complex de cercetare științifică, realizat printr-un efort deosebit și încununat de elaborarea unei teze de doctorat (*„Caracterul de pivot al Africii Sub-sahariene și implicațiile acestuia asupra securității euroatlantice și naționale”*).

Cartea, apărută în acest an la Editura Top Form, este în esență, o analiză integrată care operează cu sintagma de „zonă pivot sudică” (*Southern Heartland*), concept lansat, la începutul secolului XX, de geograful și omul politic britanic Halford J. Mackinder, și adaptat de autoarea tezei de doctorat la modificările geopolitice actuale.

Lucrarea reprezintă o contribuție esențială la cunoașterea terorismului de sorginte islamică,

argumentând cu fapte și date concrete, de necontestat, că R.F. Nigeria este unul din statele africane care generează și întreține terorismul islamic. Dar ce știm despre Nigeria? Într-un top al țărilor cu grad mare de risc, Nigeria este clasată, în prezent, ca fiind a doua țară, după Irak, cu un număr mare de atacuri teroriste, presa raportând un atac la două - trei zile. În Nigeria, organizația salafistă insurgentă Jama`at Ahl al-Sunna li al-Da`wa al-Jihad², denumită neoficial Boko Haram³, a făcut mai multe victime decât talibanii din Afganistan, având în vedere că în fiecare săptămână sunt ucise sute de persoane.

Autoarea și-a propus să ne ofere cât mai multe date și fapte, încercând să redea cât mai fidel realitățile africane și să scoată în evidență factorii generatori de risc la adresa Europei. În esență, lucrarea încearcă să răspundă unor întrebări de genul *„Care sunt resorturile care au transformat Boko Haram din grupul animat de ideile islamice radicale în organizația insurgentă de astăzi?”*, *„Care sunt particularitățile interne ale societății nigeriene care generează și întrețin aceste violențe?”*, *„Cine câștigă și cine pierde din perpetuarea acestui fenomen?”*, *„Asistăm la apariția unui nou califat, după modelul Statului Islamic, sau este vorba, mai curând, despre tactici noi prin care jucătorii strategici din regiune își redesenează sferele de influență?”*. Pentru a oferi un răspuns cât mai argumentat la toate

*Autorul este cercetător asociat la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”. De asemenea, este formator în domeniile „Securitate și intelligence” și „Istorie și intelligence”.

aceste întrebări, A.I.C. Popescu a analizat în trei capitole structura organizațională de comandă a Boko Haram, contextul din R.F. Nigeria și mizele interferențelor directe ale actorilor regionali. Demersul exhaustiv a pornit de la culegerea informațiilor, în primul rând din surse deschise (legi, ordonanțe guvernamentale, lucrări ale autorilor străini, rapoarte, documente, rapoarte oficiale, statistici oficiale, articole de presă etc.) și din relaționarea directă cu factori politici și economici din Africa de Vest, coroborate cu propriile observații la fața locului.

Pentru atingerea scopului propus, autoarea a recurs cu prioritate la prezentarea unui volum mare de date și fapte, ceea ce a însemnat o minuțioasă investigație și riguroasă selecție pentru a convinge și a reda cât mai fidel imaginea realității Nigeriei. Și această opțiune a sa o considerăm un atu al acestei cărți, deoarece, încă de la început aflăm detalii despre structurile de comandă ale Boko Haram pe care, în opinia mea, serviciile de informații, în general, consumă timp și resurse financiare importante pentru a le identifica și stopa din acțiunile lor. Starea economică internă dezastruoasă a Nigeriei a provocat și continuă să provoace numeroase nemulțumiri sociale individuale și de grup, manifestate în modul cel mai violent posibil. Ele pot induce confuzii între mulțimea liderilor informali ai acestor mișcări

ale nemulțumiților în raport cu tot atât de mulți lideri ai unor grupuri de rugăciune și jihad, adepți ai salafismului promovat la nivel local, precum și de admiratori declarați ai salafismului militant propriu talibanilor afgani, ai fostului Usama bin Laden și ai organizației teroriste Al Qaeda. Așadar, surse diferite furnizează informații diferite care, în cele mai multe cazuri, sunt neconfirmate. Cu toate acestea, autoarea menționează opinii vehiculate cu un grad ridicat de credibilitate, potrivit cărora Boko Haram ar fi continuatoarea în plan ideologic a grupării *salafite Sahaba*, înființată în jurul anului 1995 de un cleric conservator numit Lawan Abu Bakr, plecat ulterior la studii în Arabia Saudită. Pe de altă parte, surse Wikileaks susțin că artizanul mișcării Boko Haram ar fi un ciadian afiliat la Al Qaeda, Abu Mahjin, care ar fi primit misiunea de a înființa o organizație de franciză în Nigeria.

A.I.C. Popescu a continuat investigațiile încercând să identifice sursele de finanțare. Astfel, aceasta l-a identificat pe Ustaz Mohamed Yusuf, un cleric sunnit, despre care se spune că a atribuit numele său grupării „*Yusufiyya*” - „*Gruparea lui Yusuf*”. Acesta ar fi finanțat construirea unei moschei, a unei școli coranice și a unui internat în Maidugri, fiind adept al salafismului local promovat de Sheik Ja Mahmud Adamu. Este important de reținut și faptul că

de la aceeași universitate din Maidugri, unde a studiat Yusuf, au aderat și alți absolvenți ai altor grupări salafite, cum ar fi „*Cei care îl urmează pe Profet*”, cunoscută drept „*Talibanii Nigeriei*”, la care s-au alăturat elevi ai școlilor coranice, absolvenți de studii medii și superioare aflați în căutarea unui loc de muncă, foști militari din armata nigeriană, precum și localnici, cu toții nemulțumiți de condițiile de trai și de modul în care guvernul central, dominat de creștini, administrase până atunci resursele naționale. Autoarea cărții atrage atenția și asupra unei alte categorii aparte de adepți, *almajiri*. În marea lor majoritate provin din cele mai de jos pături ale societății, din medii extrem de sărace, fiind obligați încă din copilărie să cerșească pentru a-și asigura supraviețuirea. Școlile coranice le asigură acestor copii săraci doar nevoile de hrană și adăpost, dar îi educă în spiritul și litera învățăturilor Coranului, transformându-i într-o masă extrem de eficientă și periculoasă, care reprezintă un izvor permanent de resursă umană ce se alimentează de la o generație la alta. Înainte de a ajunge prin Europa, ca să îngroașe valul migranților, aceștia au provocat conflicte locale (atacuri asupra unor sedii de poliție, închisori, școli și biserici) soldate cu numeroase victime. Este bine de știut că Yusuf a sfârșit ucis de către autoritățile nigeriene pe timpul unei arestări. În final, aflăm cine pierde și cine poate câștiga din existența în continuare a acestei organizații teroriste.

Prin urmare, cine pierde din perpetuarea terorismului Boko Haram? În primul rând pierde Nigeria care, prin incapacitatea de a-și controla propriul teritoriu, de a deține monopolul exercitării forței și de a asigura securitatea cetățenilor săi, se califică pentru titulatura de stat în curs de eșuare sau deja eșuat. Mai reprezintă Nigeria o putere regională? Evident că nu și autoarea o demonstrează cu date și informații

relevante și incontestabile. Chiar dacă este cel mai populat stat african și reprezintă principala piață de desfacere africană, economia, bazată fundamental pe exportul de petrol, a avut serios de suferit în condițiile actuale de scădere a prețului global al țițeiului. Aceste aspecte, cărora li se adaugă corupția endemică și incapacitatea administrației Jonathan de a gestiona problema terorismului intern, care a necesitat intervenția forței multinaționale, au anulat pretențiile de putere regională ale acestui stat. Este Nigeria, încă, un pilon al occidentalismului în Africa Subsahariană? Dacă luăm în considerație ultimele evenimente, această calitate este tot mai estompată și pe cale de a se pierde cu toate eforturile SUA. **Deci, cine pierde?** Potrivit autoarei, evident S.U.A. Reorientarea strategică a politicii americane către alte spații globale, din ultimii 25 de ani, a deschis porți altor puteri în regiunea subsahariană.

Iată un succint tablou extras din cartea doamnei Alba Catrinel Popescu care ne convinge că odată cu condamnarea faptelor abominabile comise de teroriști, avem obligația să înțelegem cauzele pentru care făptuitorii au ajuns în acest stadiu de violență. Deși nu este atât de mediatizată, precum Statul Islamic (Daesh) sau Al Qaeda, prin numărul de victime umane **Boko Haram** este comparabilă cu acestea, fiind una dintre cele mai periculoase organizații teroriste actuale. Și foarte important, conexiunile pe care le-a dezvoltat cu cele două mari organizații teroriste, precum și conexiunile demonstrate dintre aceste organizații și rețelele de migrație ilegală din Africa și din Orientul Mijlociu, care au vizat și continuă să vizeze Europa, sporesc îngrijorarea referitoare la migrații ilegali nigerieni și subsaharieni care au invadat spațiul european în ultima perioadă. Există probabilitatea ca o parte dintre acești migranți nigerieni să fie controlați de Boko Haram.

¹ Absolventă a *Facultății de Medicină și Farmacie* din București, A.I.C. Popescu a participat la misiuni ONU de tip umanitar în Africa.

² „Cei dedicați răspândirii învățăturilor Profetului și Jihadului” (n.red.)

³ În traducere, Boko Haram înseamnă „interzicerea educației occidentale” (din limba Hausa, unde *boko* înseamnă carte/educație, iar *haram* interdicție, interzis).

Direcția Generală de Informații a Apărării